

Samfundet for Dansk Genealogi og Personalhistorie

Dette værk er downloadet fra

Samfundet for Dansk Genealogi og Personalhistorie

www.genealogi.dk

Bemærk, at hjemmesiden indeholder værker, som er omfattet af ophavsret. For ældre værker, hvor ophavsretten er udløbet, kan PDF-filen frit downloades og anvendes.

For værker, som er omfattet af ophavsret, er det vigtigt at være opmærksom på, at PDF-filen kun må benyttes til rent personligt brug. Distribution og publicering af PDF-filen er ulovlig.

SAMFUNDET
FOR DANSK
GENEALOGI OG
PERSONALHISTORIE
STIFTET 1876

PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT

52DE AARGANG

(9. RÆKKE 4. BIND 1. HÆFTE)

1931

UDGIVET AF
SAMFUNDET FOR DANSK GENEALOGI OG
PERSONALHISTORIE

INDHOLD

	Side
Lisbet-Bryske-Tekster. Af Arkivar i Rigsarkivet, Dr. phil. <i>William Christensen</i>	1
Bidrag til den ældste københavnske fransk-reformerte Menigheds Genealogi og Personalhistorie. Af kgl. Ordenshistoriograf, Dr. phil. <i>Louis Bobé</i>	57
P. E. Müllers Løbebane. Nogle Oplysninger og Rettelser. Ved Professor <i>A. Oppermann</i>	68
Smaa Meddelelser	78
Spørgemaal og Svar	79

I KOMMISSION: J. H. SCHULTZ ^{1/6} KØBENHAVN
APRIL 1931

Spørgsmaal af genealogisk og personalhistorisk Natur kunne Samfundets Medlemmer erholde optaget i Tidsskriftet. Disse sendes til Samfundets Sekretær: Arkivar og Bibliotekar i Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet *H. Hjorth-Nielsen*, Malmøgade 5, St. København Ø.

Samfundet for dansk Genealogi og Personalhistorie.

Medlemsbidraget er 12 Kr. aarlig.

Samfundet har siden dets Stiftelse i 1879 udgivet:

PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT

1. Række, Bind	I—III (1880—82)	ved <i>F. Krarup</i> .
1. — , —	IV—VI (1883—85)	ved <i>G. L. Wad</i> .
2. — , —	I—IV (1886—89)	ved <i>G. L. Wad</i> .
2. — , —	V—VI (1890—91)	ved <i>H. W. Harbou</i> .
3. — , —	I—III (1892—94)	ved <i>H. W. Harbou</i> .
3. — , —	IV—VI (1895—97)	ved <i>G. L. Grove</i> .
4. — , —	I—II (1898—99)	ved <i>C. E. A. Schøller</i> .
4. — , —	III—VI (1900—03)	ved <i>G. L. Grove</i> .
5. — , —	I—VI (1904—09)	ved <i>G. L. Grove</i> .
6. — , —	I (1910)	ved <i>G. L. Grove og Paul Hennings</i> .
6. — , —	II—VI (1911—15)	ved <i>Paul Hennings</i> .
7. — , —	I—VI (1916—21)	ved <i>Paul Hennings</i> .
8. — , —	I—VI (1922—27)	ved <i>Paul Hennings</i> .
9. — , —	I—III (1928—30)	ved <i>H. Hjorth-Nielsen</i> .

I Aargangen 1930 findes Indholdsfortegnelse til Tidsskriftets første 50 Aargange.

Aargangene 1880—1882, 1898 og 1919 er udsolgt. Prisen for Aargangene 1883—1921 er 3 Kr. pr. Bind. Saalænge Beholdning forefindes, sælges Aargangene 1883—1921, med Undtagelse af de udsolgte Aargange 1898 og 1919, for et samlet Beløb af 100 Kr., der, om ønskes, kan afdrages med 10 Kr. pr. Md. Aftale herom træffes med *J. H. Schultz Forlag*. Aargangene efter 1921 koster 15 Kr. pr. Aargang. — Enkelte Hefter sælges ikke.

Personalhistorisk Tidsskrift kan kun erholdes, naar Medlemsrettigheder i Samfundet erhverves. Henvendelse herom sker direkte til Bestyrelsens Sekretær, Arkivar og Bibliotekar i Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet *H. Hjorth-Nielsen*, Malmøgade 5, København Ø. Forenlæger og Biblioteker har Adgang til at blive Medlemmer af Samfundet.

Lisbet-Bryske-Tekster.

Af **William Christensen.**

»F. Lisbett Bryske er fød paa hindis federne gaard Dallund i Fyn, oc hauer hindis kiere foreldre laditt hinde kome ttil den helige daab.

Er saa bleuen hos hindis kiere foreldre oc oplertt i hindis catterismis oc børnelerdom, ttil hun var 6 aar gamell; er saa komen i skolle hieme paa Dallund hos en skollemester, som lerede hindis kiere søster f. Maren Bryske oc hindis kiere broder Iuer Bryske, oc der hun hade lertt att lese oc skriue saa megit, hun hade fornøden, hauer hindis kiere salig foreldre ladett hinde lere anden gierning, som en adells jomfru burde att hollis ttil att lere.

Er saa aff Guds forsuin oc hindis foreldris ville oc samttyke, der erlig oc w. mand Mogens Krabe ttil Wegholm i Skone begeritt hinde i dett helige ecteskaff, bleff [!] hun hanem ttilsagt oc louitt 1604, der hindis foreldre gjorde hindis søster v. fru Maren Bryskis brølup met e. oc v. mand Jacob Høg ttil Ttrudsholm i Odense i Fyn.

1605 den 6 october gjorde hindis kiere foreldre hindis brølup i Odense, oc leuett di ttilsamen itt erligtt oc kierligt ecteskaff i otte aar, oc Gud velsignet dem met fem dydig oc lydige børn, som var e. oc w. Nils Krabe, som bleff skut i den tyske kri 1630 i Nider-saxen i en bye, hedir Hal, oc ttientte undir hans farstir søn greue Henrick Holkis rigemenitt for en fane iunkir, oc Iuer Krabe, som Gud kallitt paa hans gaard Vegholm 1662, oc fru Ane Krabe salig Erik Quidtzw, som Gud kallditt i hindis første barsell seng 1638, oc salig fru Lisbett Krabe s. Rønøe Billis, som Gud kallditt paa Sanbygard 1645, oc jomfru Berete Krabe, som ennu leuir.

Døde salig Mogens Krabe i København 1614 den 17 februari¹⁾ oc bleff der begrauitt, oc den 16 juni nest effter kalitt Gud salig Eyller Bryske oc fru Gierttruid Longe hindis kiere foreldre paa ien dag. Hauer saa siden i hindis enckestatt leuet cristelig oc vell; er saa aff Guds forsyn komen i ecteskaff oc hauer e. oc w. mand Henrick Bille ttil Biliskoff, oc er deris brølup høyettid staaid paa Stiernholm i Horsen 1616 den 28 augusti, oc hauer di leuitt i erligtt oc cristelig ecteskaff i 39 aar. Gud hauer i deris ecteskaff velsignet dem med 8 dydig oc lydige børn, v søner oc 3 døtter, som er e. oc w. Mogens Bille, som døde paa Kollinghus 1648, som hand hade i forlening, e. oc v. Knud Bille, som døde paa Ørumgaard 1623, e. o. v. Eyller Bille, som Gud kallitt paa hans gaard Gelskoff 1649; oc igen leuer e. oc w. Knud Bille ttil Skerilgaard oc e. oc w. Sten Bille ttil Ørumgaard, e. oc w. fru Wiucke Bille Oluff Brokenhusis, e. oc w. fru Gierttrud Bille Fridrick Øldrick Skultis oc jomfru Hilebore Bille. Gud

¹⁾ I Betragtning af denne bestemte Opgivelse må det formentlig være en Fejl, når Mogens Krabbes Dødsdag mange Steder anføres som den 13. Februar (således Orion, Hist. Qvartalskrift I. 322; Dansk biograf. Lexikon III. 197; Danm. Adels Aarvog 1889 S. 124, 1890 S. 74 og 1928 II. 21).

allermægtigste spare oc beuare alle dem, som igen leuer; Gud giue dem løcke oc welsignellse bode ttimelig oc euige.

Hun hauer hat megen stor bedrøuellse for hindis gode børn, hun haffuer mist; Gud hauer giuet hinde gleder for dem, men di vare leuendis, saa di alle hauer veritt sund [?], frome oc gudfrøctig oc lydige børn; der for hauer hindis sorig verit disttøre, nar hun hauer mist dem, men di ere icke bleuen slett bortte, men hun findir den [!] for sig i hemrig, saa hindis gleder vill da bliue distøre. 1626 hauer den salige mand Henrick oc den gode fru stiftit itt hospittal i Engum by oc giffuuet langill aff en gaard der oc bygt itt hus i Engum ttil 4 fattige menisker, oc effter som same huß bleff slet affbrentt dene siste suenske kri 1657, da hauer hun nu forgangen aar 1664 laditt hus paa steden igen opsette oc der komen 4 fatige folk, som er der inde oc hauer deris kost oc illebrand der inde.

Udi hindis høye alder hauer Gud giuet hinde den store naade, att endog hun megitt hauer grett i hindis store sorig, hun hauer hat, saa vell som ocsaa lest oc skreuen megitt, hauer hindis øyen dog icke veritt dome eller ttyke, men kunde lese oc skriue oc bruger icke glarøyen. I den førige suenske kri hauer hun udsatt aff tlyske Morttine [?] Moloe¹) postille i bøn huer søndag oc andre hellige dage oc giuett huer aff hindis børn ien, som hun har skreuen altsamen met hindis egen hand; hauer ocsaa udsatt aff tlysken paa danske oc sell skreuen den bog, som kallis dett gyldene clenode, oc den salig mand bispen i Aars doctor Jacob Mattisen sampttøct ttil at ttrøcke, oc effter som i di same dage er den ttrøct i Københaffn aff en anden, som kom førend dene, som den salige mand hade umag met den oc gerne hade flyed hinde dett ttrøct, hade den komen først.«

Ovenstående er en af den bekendte Slægtbogs-Forfatterinde Lisbet Bryske affattet Selvbiografi, således som den foreligger, skreven med hendes egen Hånd, i et af de fra hende stammende Håndskrifter²). Til de i Selvbiografien angivne Data kan føjes, at hun var født 1585 14. Oktbr. og døde i en meget høj Alder 1674 4. Decbr.³).

I det gamle Adelsleksikon omtales hendes Slægtbog og hendes Våbenbog, som hver for sig kun har været Adelsleksikonnet bekendte

¹) Således må det meget utydelig skrevne Navn nærmest læses. Ifølge velvillig Meddelelse fra Dr. theol. Bjørn Kornerup menes der vistnok den tyske Præst Martin Møller († 1606; Allgemeine Deutsche Biographie XXII. 128).

²) Karen Brahes Bibliotek Nr. 1636 Bl. 160 b—161 a.

³) Jfr. om hende Dansk biograf. Lexikon III. 197 f. og Danm. Adels Aarvog 1889 S. 124, 1890 S. 74, 1928 II. 21. Hun selv anfører som sin Fødselsdag 1585 14. Oktbr. Torsdagen før st. Galli Dag (Karen Brahes Bibliotek Nr. 1636 Bl. 156 a). Eiler Brockenhus har derimod 1586 Torsdagen den 14. Oktbr. (Saml. til Fyens Hist. VI. 357); men hendes egen Opgivelse må jo på Forhånd anses for pålideligere end hans, og det så meget mere, som Månedsdag og Ugedag stemmer med hinanden i hendes Angivelse, men ikke i hans, ligesom han selv (anf. St. S. 353) sætter hendes Moders Kirke-

i ét Eksemplar¹). Disse Arbejder foreligger dog i flere Redaktioner, hvad der for Slægtbogens Vedkommende allerede anden Steds er gjort opmærksom på²). I Virkeligheden drejer det sig imidlertid (foruden Våbenbogsarbejderne) om 2 helt forskellige Grupper af Slægtbøger. Den ene begynder med Efterkommerne efter Aage eller Ove Jacobssøn Lunge (af Lillie-Lungerne), der døde i 1450'erne, og opregner disse Efterkommere både i Mands- og Kvindelinierne; men når en Person, som har været gift med en Efterkommer af Aage Jacobssøn Lunge, har haft flere Ægtefæller, kan dog også anføres vedkommendes Børn med disse andre Ægtefæller og deres senere Efterkommere, selv om de sidstnævnte andre Ægtefæller ikke nedstammer fra Aage Jacobssøn Lunge. Den anden Gruppe af Lisbet Bryskes Slægtbøger begynder med Slægten Thott; men efter at have afsluttet denne Slægt og de i den indgiftede Grene af andre Slægter tager den ny Udgangspunkter i forskellige andre Familier, som ikke nedstammer fra Thott'er, og indeholder således forskellige indbyrdes uafhængige Afsnit. For Kortheads Skyld kunde man betegne de 2 ovennævnte forskellige Grupper af Lisbet-Bryske-Slægtbøger som henholdsvis Lunge-Typen og Thott-Typen³).

gang efter Datterens Fødsel til 12. Decbr. 1685. — Sine personalhistoriske Interesser har Lisbet Bryske ikke usandsynlig taget i Arv efter sin Fader Eiler; i alt Fald har den bekendte Sophie Brahe i et af sine Håndskrifter noteret om en Optegnelse om »de Minckwitzer«, at »dette bekom jeg af Eiller Bryske« (Hist. tidskr. f. Skåneland II. 44). Lisbet Bryske selv har senere stået i Brevveksling med den samme Sophie Brahe (anf. St. S. 61).

¹) *Lexicon over adelige Familier i Danmark, Norge og Hertugdømmene* I S. XXI f. Jfr. ogs. *Thiset i Dansk biograf. Lexikon* III. 198.

²) Jfr. Orion, *Hist. Qvartalskrift* I. 322, nærværende Meddelers Bemærkninger i *Personalhist. Tidsskr.* 7. R. IV. 21 f., 24, 27 og den deraf påvirkede Omtale i *Dansk biograf. Haandleksikon* I. 254 og i Behrend, *Katalog ov. det kgl. Biblioteks Haandskr. vedr. dansk Personalhist.* (II) S. 50 f.

³) Det kan bemærkes, at man ganske vist kan finde Begyndelsen af Lunge-Typen indført i Thott-Typen; men dette er ikke gjort på den Måde, at der derefter i Thott-Typen er optaget hele Lunge-Typens Indhold i samme Rækkefølge som i Lunge-Typen. Tager man de 2 Håndskrifter, der nedenfor er nævnte som de første henholdsvis af Lunge-Typen og af Thott-Typen, nemlig Håndskriftet i Lunds Landsarkiv, »*Danska geneal. m. m.* 8« og Karen-Brahe-Håndskriftet Nr. 1635, viser det sig, at Begyndelsen af Lund-Håndskriftets Slægtbogstekst (Bl. 3 a L. 1—Bl. 4 a L. 7) findes i Karen Brahe Bl. 172 a L. 14 f. n.—Bl. 173 a L. 1 f. n. (der dog et Sted har en lille Udvidelse); men den derefter følgende Fortsættelse i Karen Brahe (Bl. 173 b L. 1—Bl. 174 a L. 4 f. n.) forekommer i Lund-Håndskriftet først på Bl. 11 b L. 1—Bl. 12 a L. 7. Og efterser man de på det nærmest efterfølgende Par Sider af Karen-Brahe-Håndskriftet gengivne Våbenafbildninger, finder man, at de 2 Våbenrækker på dets Bl. 174 b og de 3 på dets Bl. 175 a træffes på så spredte Steder i Lund-Håndskriftet som henholdsvis Bl. 89 b, 101 b, 15 a, 19 a og 28 b.

Idet der nedenfor skal gås noget nærmere ind på de forskellige bevarede Lisbet-Bryske-Tekster, kan Begyndelsen gøres med Lunge-Typen, til hvilken den ældste af de kendte daterede Tekster hører.

I.

Lisbet Bryskes Lunge-Type.

Den ældste bevarede af Lisbet Bryskes daterede Slægtebogstekster er en, som findes i *Landsarkivet i Lund* under Betegnelsen »*Dansk geneal. m. m. 8^a*), og som ifølge hendes egen Angivelse på Håndskriftets Bl. 2 b er sammenskrevet på Stavanger Kongsgård i Norge 1625. Da hendes Arbejde fylder hele Håndskriftet, men hendes anden Mand Henrik Bille har gjort en Notits på Bindets forreste Inderside, som er dateret 12. Juni 1624, må det dog antages, at hun har begyndt sit Arbejde allerede i dette sidste År. Neden under sin Angivelse om Arbejdets Udførelse har hun ladet male et stort Bille- og et stort Bryske-Våben, der begge gør et betydelig mere tiltalende Indtryk end hendes egne Våbentegninger og næppe skyldes hendes egen Pensel. Men denne hendes Fremhævelse af Samhørigheden med hendes daværende Mand har ikke forhindret hende i at forære Håndskriftet til en af hendes Døtre af første Ægteskab; af en Notits under de nævnte 2 Våbenafbildninger fremgår, at hun i 1628 på Stavanger Kongsgård har givet Bogen til sin Datter Birgitte Krabbe.

Håndskriftets Indhold er (bortset fra Notitser på Bindpladernes Indersider) så at sige udelukkende skrevet af hende selv; i alt Fald har hun ikke heri benyttet nogen Skriver til at arbejde for sig. Også de gennem hele Teksten anbragte farvelagte Våbenafbildninger er ikke usandsynlig udførte af hende selv²); de er gennemgående noget større og noget renligere udførte end Afbildningerne i hendes øvrige Redaktioner. Hun har syslet med Håndskriftet også efter det År 1625, som hun, således som ovenfor nævnt, angiver som dets Tilblivelsesår; dette fremgår af, at hun et Par Steder omtaler Begivenheder af År 1626³). Og der er senere af forskellige Hænder gjort en Del Tilføjelser i Håndskriftet; men det er ikke sket i noget særlig stort Omfang, og flere af disse yngre Hænder er det ikke lykkedes at identificere. Det synes ikke, at Datteren Birgitte Krabbe har interesseret sig for at supplere Moderens Hånd-

¹) En ældre Signatur for Håndskriftet er H 13 a; det er omtalt i Hist. tidskr. f. Skåneland II. 47, jfr. 70 f.

²) Derimod synes en Række af 32 ukolorerede Våbentegninger, der findes i Håndskriftets Bl. 180 b—181 a, snarere at kunne skyldes en anden Hånd.

³) Håndskriftets Bl. 16 b, 72 a, 177 a.

skrift¹⁾. Derimod forekommer i Slægtebogen en enkelt Gang²⁾ den personalhistorisk interesserede Adelsmand Niels Juul Axels-søns Hånd³⁾; og en Hånd, der findes på ikke så få Steder i Teksten⁴⁾, tilhører utvivlsomt den nedenfor⁵⁾ omtalte Lene Gyldenstjerne Laxmandsdatter. Også en svensk Hånd kan påvises i Håndskriftet⁶⁾. At dette er havnet i Sverige, fremgår jo af dets nuværende Opbevaringssted; men når det er sket, vides vel ikke⁷⁾, og heller ikke, hvor længe Birgitte Krabbe (der forblev ugift og levede endnu 1678, da hun solgte Østergaard i Ning Herred⁸⁾) har beholdt det.

Det kan nævnes, at der i Rigsarkivet haves et med Lisbet Bryskes Hånd skrevet løst Slægtebogs-Blad⁹⁾, som er kommet til

¹⁾ Et Par ganske korte Notitser af Birgitte Krabbe findes på Håndskriftets bageste Bindplades Inderside; men hendes Hånd, således som den foreligger her eller i Underskrifter i RA. Incl. til Reg. og Tegn. 1638 27. Febr. og i RA. Rentekamret, Jordebøger indsendte i Henhold til kgl. Missiver 1660—62, Jylland under Østergaard (Tulstrup S.), er ellers ikke påtruffen i Håndskriftet.

²⁾ Håndskriftets Bl. 32 b og mulig også Bl. 98 a og 110 a.

³⁾ Jfr. om ham Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 9, 23 og Thaulow, Lillie-Juulernes Slægtebog S. 371—77, 479 f.

⁴⁾ Bl. 7 b, 10 a, 12 b, 13 a, 18 a, 34 a, 72 a, 114 a, b, 116 a.

⁵⁾ S. 11.

⁶⁾ Håndskriftets Bl. 77 b—78 a, 82 a, 179 a.

⁷⁾ Lauritz Weibull mener, at Håndskriftet har tilhørt den bekendte Sophie Brahe († 1643), Tyge Brahes Søster, og han støtter dette på, at et Monogram bag i Bogen indeholder Bogstaverne E. L. S. B., som skulde betyde: Erik Lange, Sophie Brahe (Hist. tidskr. f. Skåneland II. 47, 70 f.). Selv om denne Antagelse var rigtig, vilde den dog ikke bevise, at Håndskriftet var kommet til Skåne i Sophie Brahes Tid; thi hun boede i denne sidste Del af sit Liv i mange År i Helsingør (jfr. anf. St. S. 39). Men det synes overhovedet tvivlsomt, om hun har ejet Håndskriftet. Det pågældende Monogram (på Håndskriftets Bl. 184 b) indeholder ganske vist Bogstaverne E. L. S. B.; men hvis man heraf vilde slutte, at hun har skrevet Monogrammet, behøver dette måske ikke at være noget gyldigt Bevis for, at hun har ejet Bogen, i Betragtning af de Eksempler, som man kan finde med Hensyn til, hvad Lånere i hine Tider tillod sig at indføre i lånte Bøger. Og endvidere er det, så vidt skønnes, ingenlunde givet, at det er Sophie Brahe, der har skrevet Monogrammet. Dette indeholder nemlig foruden Bogstaverne E. L. S. B. endnu adskillige andre Bogstaver; hvor mange, kan det være vanskeligt at afgøre med fuld Sikkerhed på Grund af dets mindre tydelige Form; men der findes i alle Tilfælde et M, N og I i det og mulig også et A, K og endnu et B. Adskillige af disse Bogstaver lader sig vanskelig bringe i Forbindelse med Sophie Brahe og Erik Lange; og i ethvert Fald synes de at være lige så godt på deres Plads, hvis man tænker sig dem som Forbogstaver for den Birgitte Krabbe, til hvem hendes Moder forærede Slægtebogen, og for Birgitte Krabbes Helsøskende Anne, Niels, Lisbet og Iver Krabbe, for deres Forældre Mogens Krabbe og Lisbet (eller Elisabeth) Bryske og for Mogens Krabbes Forældre Niels Krabbe og Berete Skave (jfr. Danm. Adels Aarbog 1928 II. 21, 24 f.).

⁸⁾ Danm. Adels Aarbog 1928 II. 25. Trap⁴ VII. 238.

⁹⁾ RA. MS. Alm. dansk-norsk Personalhist., Løbe-Nr. 16 a.

Arkivet med G. L. Badens Papirer. Det viser i sine Våbenaffildninger ganske de samme Skjoldformer, som findes i det nævnte Håndskrift i Landsarkivet i Lund, men derimod ikke i nogen af de andre nu kendte Lisbet-Bryske-Redaktioner. Det har i sin nuværende Skikkelse fået en Del kladdeagtige Tilføjelser; men da disse fremtræder som senere tilskrevne, er der intet i Vejen for, at Bladet oprindeligt kan have hørt til Lund-Håndskriftet. Ganske vist findes Bladets Indhold i alt Fald for en stor Del i Håndskriftets Bl. 128 a—b (der dog ikke er skrevet fuldt færdigt); men det Ark, hvortil dette Blad 128 hører, viser sig at være senere indsat i Håndskriftet, så at det er ret sandsynligt, at Rigsarkivets løse Blad oprindeligt har været tænkt som en Bestanddel af Lund-Håndskriftet.

Håndskriftet Gl. kgl. Saml. Fol. 1085¹⁾ begynder med et med en Hånd fra c. 1650 skrevet Uddrag af det ovenfor omtalte Håndskrift i Lund. Håndskriftet i Gl. kgl. Saml. betegner sin Kilde så tydeligt, at der ikke efterlades nogen Tvivl om, hvor denne skal søges; men dets Uddrag er forholdsvis kortfattet, idet det kun omfatter c. 9½ beskrevne Blade²⁾, medens dets Forlæg Lund-Håndskriftet er på c. 180 Blade.

I Gl. kgl. Saml. Fol. 1085 følger umiddelbart efter det nævnte Uddrag et andet Uddrag³⁾ med Overskriften: »Skreffuett aff den vabenbog 1635, som vaaben och slegter staar skreffuet sammen, som var med forgylt pergement om«. Dette skal vistnok forstås således, at Håndskriftets Tekst er et i 1635 gjort Uddrag af en (udateret) »Våbenbog«; i alt Fald forekommer der lidt senere i Håndskriftet atter et Uddrag, der er gjort »*paa nye* aff den bogh med det forgylte leder om 1637«⁴⁾, hvorved formentlig, trods den lidt afvigende Betegnelse af Indbindingen, skal forstås den samme Kilde som Bogen med Pergament om. I ethvert Tilfælde må den i Pergament indbundne Bog have været en Lisbet-Bryske-Redaktion, som har været nær beslægtet med Håndskriftet i Lund, men stået på et noget yngre Trin⁵⁾. Denne Redaktion er nu formentlig

¹⁾ Dette Håndskrift er benyttet af Gustav Bang, Den gamle Adels Forfald S. 75 Note 1, S. 77 Note 1, S. 79 Note 1.

²⁾ Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, 1. Foliering Bl. 1 a—10 a.

³⁾ Sstds. Bl. 13 a—29 a.

⁴⁾ Sstds. Bl. 33 a—37 b.

⁵⁾ Den afviger således straks i sine første Linier (Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, 1. Foliering Bl. 13 a) noget fra Lund-Håndskriftets Bl. 3 a; den giver (Bl. 13 b) udførligere Oplysning om Emerentze Rosenkrantz's Fader end Lund-Håndskriftets Bl. 177 a.; den nævner (Bl. 13 b) både en Birgitte Axelsdatter Brahes 2. Giftermål og Henning Henningssøn Valkendorfs 2. Giftermål, der fandt Sted henholdsvis 1630 og 1633 (Danm. Adels Aarbog 1888 S. 110 og 1928 II. 136) og derfor ikke omtales i Lund-Håndskriftet (Bl. 8 a og b); osv.

gået tabt¹⁾); men den eller dens Kilde er bleven benyttet i nogle endnu bevarede Afskrifter. På Grund af den hos Slægtbogsskriverne meget almindelige Sædvane at gøre Tilføjelser i vedkommendes egne eller andres Bøger er det imidlertid ikke altid let at klare det indbyrdes Forhold mellem de forskellige Tekster; og særlig gælder dette, hvor det drejer sig om en så meget skrivende Personlighed som Lisbet Bryske.

Som den ældste af de Afskrifter, der går tilbage til den yngre Redaktion, der ligger til Grund for det nysnævnte andet og tredje Uddrag i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, må anføres en så godt som fuldstændig Slægtbog, der findes bagest i det samme Håndskrift Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, men med en ny Foliering. Den er oprindelig skreven med en eller et Par Skriverhænder, men således at der på mange Steder har været ladt Plads åben til senere Indskud, og på sådanne ubeskrevne Steder og også ellers, hvor der kunde findes Plads, har Lisbet Bryske egenhændig gjort en Mængde Tilføjelser i Håndskriftet, ligesom det er hende, der på de allerfleste Steder har skrevet Overskrifterne over dettes malede Våbenafbildninger. Og ikke sjældent har hun skrevet hele Blade, om hvilke man jævnlig kan konstatere, at de først bagefter er blevet indklæbede i Håndskriftet, men ganske vist af og til har fået Tilføjelser, som er skrevet af andre senere end Lisbet Bryskes egen Tekst²⁾. Hun har skrevet egenhændig i Håndskriftet i alt Fald endnu i 1639³⁾; og hun har

¹⁾ At Uddraget ikke er gjort efter nogen bevaret Tekst, fremgår af den Måde, hvorpå det omtaler »Fru Karen Myldter« (Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, 1. Foliering Bl. 15 b L. 4—6), sammenholdt med den Formulering, som det tilsvarende Sted har fået i samme Håndskrifts 2. Foliering Bl. 46 b (jfr. Thottske Saml. Fol. 1078 S. 88, Thottske Saml. Fol. 1082 Bl. 45 b og det nedenfor nævnte Ovesholm-Håndskrift Bl. 39 b, på hvilke sidste 3 Steder »Karen Myldter«s Navn er gået helt ud). Og endvidere har Uddraget på sit Bl. 28 a—29 a et Afsnit om Familien Arenfeldt, om hvilket der i Uddragets Kilde har været gjort en Del Bemærkninger, der fastslår Afsnittets Urigtighed; og som en Følge af disse Bemærkninger er det pågældende Afsnit helt udeladt i selve den Lisbet-Bryske-Tekst, der findes i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, 2. Foliering (efter Bl. 214 a) og ligeledes i Thottske Saml. Fol. 1078 (efter S. 470). (Derimod fandtes Afsnittet oprindelig i Lund-Håndskriftet Bl. 166 a—167 a; men det er her atter overstreget, idet der i Margenen er tilføjet nogle af (men ikke alle) de Bemærkninger, som i Uddraget i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, 1. Foliering Bl. 28 a og 29 a skal godtgøre Afsnittets Urigtighed. Og ligeledes findes Afsnittet endnu (uoverstreget) i Thottske Saml. Fol. 1082 Bl. 234 b—236 a, men med tilføjede Bemærkninger om dets Urigtighed.)

²⁾ Således Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, 2. Foliering Bl. 53, 55—58, 65—66, 70, 80, 84—85 II, 88, 92, 94—95, 100—1, 103, 104 II—111, 120—22, 129—33, 136—37, 153—54, 165 I—II, 174, 179, 188.

³⁾ Sstds. Bl. 20 a og 81 b nævner hun henholdsvis Knud Ulfeldt Christopherssøns 1. og Bjørn Ulfeldt Christopherssøns 1. Giftermål, der begge fandt Sted 1639 (Danm. Adels Aarbog 1923 II. 529 f.).

bag efter den egentlige Slægtbogstekst egenhændig gjort forskellige andre Optegnelser i Håndskriftet, således om sin 1. Mands Aner og om sine egne Aner¹⁾.

Som allerede antydet, er der gjort Tilføjelser i den her omhandlede Slægtbogstekst også efter, at Lisbet Bryske havde skrevet i den. Den mest bekendte af dem, der har foretaget sådanne yngre Tilføjelser, er Slægtbogs-Forfatterinden Tale Ulfstand²⁾; og ligesom hun anden Steds roser sin Mand Palle Urne³⁾, kan man også i den her omhandlede Tekst finde et indirekte Udtryk for det samme, idet hun her til hans Navn knytter Ønsket: »Gud beuare ham lunge och vell, amen«⁴⁾. En anden Hånd (som det ikke er lykkedes at identificere) har interesseret sig stærkt for Familien Akeleye⁵⁾, men supplerer tillige Teksten på andre Punkter⁶⁾.

Hænder, der skriver Svensk, gør også af og til Tilføjelser i Teksten⁷⁾; og en af disse svenske Hænder har forsynet nogle autobiografiske Optegnelser, som Kansleren Peder Reedtz († 1674) egenhændig har gjort på 2 bag i Håndskriftet løst indlagte Ark, med Påtegningen »Kort anteckning aff h. ricks cancellerns i Danne-marck höghwählborne Peter Ridtzes lefwernes lopp«. Under disse Omstændigheder er det mindre påfaldende, at selve Håndskriftet i sin nuværende Indbinding bærer den svenske Rygtitel »Danske slegtebook«. Og det viser sig da også, at den svenske Hånd, der har påtegnet Peder Reetz's Autobiografi, tilhører en ikke ubekendt svensk Embedsmand, nemlig Hofkansleren Wilhelm Julius Coyet († 1709)⁸⁾, der ejede Lyngbygaard i Skåne (det nuværende Trolle-Ljungby), hvor der var blevet samlet et betydeligt Bibliotek. At Peder Reedtz's autobiografiske Optegnelser kom i Coyets Besiddelse, er ret forklarligt i Betragtning af, at Peder Reedtz's Enke Anne Ramel havde en Broder, der var gift med en Søster til Coyets 3. Hustru⁹⁾. Biblioteket og Arkivet på Lyngbygaard blev imidlertid under den store nordiske Krig gjort til Krigsbytte af de Danske; og blandt de Coyet'ske Håndskrifter, der således kom tilbage til

1) Håndskriftets 2. Foliering Bl. 216 b—218 a. Jfr. andre egenhændige Optegnelser af hende sstds. Bl. 218 b—219 a, 221 a—224 b, 226 a.

2) Hendes Hånd forekommer således i Håndskriftets 2. Foliering Bl. 4 a, 19 b, 24 b, 25 b, 28 a, 29 b, 32 b, 34 a osv.

3) Se Dansk biograf. Lexikon XVIII. 66 og Personahist. Tidsskr. 9. R. II. 17 f.

4) Håndskriftets 2. Foliering Bl. 36 a.

5) Sstds. Bl. 49 a, 50 a, 88 a, 154 a.

6) Således sstds. Bl. 61 b, 102 a, 103 b osv.

7) Således sstds. Bl. 36 a og Sedler indhæftede mellem Bl. 28 og 29 (2 forskellige Hænder).

8) Hans Hånd til Sammenligning kan findes i R.A. Arkivsager fra Lyngbygaard Pk. IX, Lægget »Breff från h. hofcancelleren Coyet sielff«.

9) Danm. Adels Aarvog 1902 S. 284, 1925 S. 498.

Danmark, nævner en gammel Fortegnelse som det allerførste et Håndskrift, der åbenbart er Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, skønt dette Håndskrift intet Sted bærer Coyets Navn¹⁾.

Nær beslægtet med den i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085's 2. Foliering indeholdte Lisbet-Bryske-Tekst er en Tekst, der findes i en Slægtebog, som nu opbevares på Ovesholm i Skåne, og som jeg ved Ejerens, Hr. Greve R. Hamiltons, Velvillie, har haft til Låns i København²⁾. Håndskriftet, hvis første Sider nu mangler, nævner på Bl. 205 b, at hvad der står forud for denne Side, »er vdskreffuen effter en slectebog, haffuer været fru Lisbeth Bryskes«. Efter at have givet et Register til denne forudgående Del meddeler Håndskriftet på Bl. 211 a, at »dette effterskreffne er vdskreffuett effter nogett, som haffuer været sl. fru Beathe Hvitfeldz«, hvorved der sigtes til en i 1626 afdød slægtebogs-interesseret Adelsdame, der var Søster til Historikeren Arild Huitfeldt og gift med Knud Ulfeldt til Svendstrup, der døde 1586³⁾. Hvor langt denne Ovesholm-Håndskriftets Afhængighed af Beate Huitfeldt har strakt sig, er dog tvivlsomt; ganske vist omtaler Håndskriftet på Bl. 226 b 3 Duge, »som fru Metthe Grubbe, Axell Rosenkrantzis till Glimminge, haffuer laant fru Beathe Hvittfeld«; men at den kort derefter begyndende ny slægtebogs-agtige Del af Håndskriftet stammer fra Beate Huitfeldt, vil næppe kunne bevises⁴⁾, og Overskriften til et

¹⁾ Ny kgl. Saml. 4to 2231 b S. 1. Jfr. Erichsen, Udsigt ov. den gamle Manuscript-Saml. S. 122 L. 9, hvor Håndskriftet ligeledes nævnes, men uden at der tales om dets Forbindelse med Coyet, medens der L. 5 på samme Side opføres en fra Coyets Bibliotek stammende Slægtebog.

²⁾ Se om dette Håndskrift Danm. Adels Aarbog 1923 S. 545 f. (jfr. 1927 II. 90) og Personalhist. Tidsskr. 9. R. II. 8.

³⁾ Se om hende Dansk biograf. Lexikon VIII. 151, Danm. Adels Aar-bog 1887 S. 219 og Hist. tidsskr. f. Skåneland II. 49 f.

⁴⁾ Om nogen direkte Benyttelse af et Arbejde af Beate Huitfeldt selv kan her i ethvert Tilfælde ikke være Tale; thi hun døde, som nævnt, i 1626, og der omtales i denne senere Del af Ovesholm-Håndskriftet i alt Fald Begivenheder, der er indtrufne i 1640'erne (således Bl. 229 a L. 1—2, Bl. 245 b L. 10—11), ligesom der Bl. 238 a citeres »her Knud Vlfeldtz bog«, hvorved der øjensynlig sigtes ikke til Beate Huitfeldts Mand, men til hendes Sønneson, en yngre, historisk og personalhistorisk interesseret Knud Ulfeldt (jfr. om disse hans Interesser: Festskrift til Kristian Erslev fra danske Historikere S. 331 f.). — Det kan nævnes, at det her omhandlede Afsnit af Ovesholm-Håndskriftet på adskillige Steder, men ikke overalt, viser ret nært Slægtskab med den såkaldte »Jytte Gyldenstjernes Slægtebog«; således forekommer de karakteristiske Meddelelser om Medlemmer af Slægterne Venstermand og Vasspyd, som Thiset har trykt i Personalhist. Tidsskr. 5. R. IV. 6 f. og 18 efter »Jytte Gyldenstjerne«, i beslægtet Skikkelse i Ovesholm-Håndskriftet Bl. 230 b, 231 a og 234 b.

nyt Register, der begynder på Bl. 253 a, taler da også om, hvad »jeg paa *atskillige* steder haffuer sancked«¹⁾.

Den Del af Ovesholm-Håndskriftet, der er af Interesse for Lisbet-Bryske-Teksterne, er jo imidlertid dets 1. Del. Lisbet Bryskes egen Hånd forekommer overhovedet ikke i Håndskriftet, der helt igennem (også indbefattet den Del af det, der følger efter Lisbet-Bryske-Teksten) er skrevet af kun 2 forskellige Hovedhænder, af hvilke den anden afløser den første på Bl. 151 b midt i et Punktum. Begge Hænder giver Pennetegninger af Våbenskjolde (uden Hjelm eller Hjelmtegn); men allerede den første Hånd lader ofte disse Skjolde stå tomme uden at tegne Våben i dem, og når Våbnene findes, er de også kun tegnede med Pen og kun tarvelig udførte; og den anden Hovedhånd har vistnok aldrig selv indtegnet Våbenmærker i de i Lisbet-Bryske-Teksten forekommende Skjolde²⁾.

Den Lisbet-Bryske-Tekst, der forekommer i Ovesholm-Håndskriftet, viser, som allerede antydnet, nærmest Slægtskab med Teksten i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085's 2. Foliering³⁾. Ovesholm-Teksten har mange af de af Lisbet Bryske gjorte egenhændige Tilføjelser i Håndskriftet i Gl. kgl. Saml., men mangler dog andre af dem, og også på anden Måde viser der sig Afvigelser mellem de 2 Tekster. Særlig kan det nævnes, at Ovesholm-Teksten på mange Punkter er væsentlig udførligere end den anden og således ofte omtaler Begivenheder fra noget nyere Tider. Det viser sig på adskillige Steder, at Ovesholm-Håndskriftets første Hovedhånd nævner noget, der er indtruffet i 1660'erne (1663 og 1665⁴⁾), og Håndskriftets anden Hovedhånd anfører endogså et Dødsfald, der ifølge en noget ubestemt Angivelse på et andet Sted først skal være ind-

¹⁾ På de derefter følgende Blade i Ovesholm-Håndskriftet (således Bl. 254 a—255 b) opregnes forskellige Personers Aner, hentede fra Personernes Ligprædikener, og heriblandt Aner for Mennesker, der først døde 1652 og 1653 (Axel Gyldenstjerne og Margrethe Lunge i Håndskriftets Bl. 257 b—258 b; jfr. Danm. Adels Aarbog 1926 II. 32 f. og 1891 S. 158).

²⁾ De få Våbenmærker, der findes i denne Del af Håndskriftet, (Bl. 153 b, 162 a, 168 a) er alle indtegnede i Skjoldene med Blyant, og de viser alle en særlig Interesse for Familien Becks og de i den indgiftede Personers Våben (mulig på Grund af den i 1710 afdøde Lave Becks Giftermål med en Datter af Corfits Ulfeldt og Leonora Christina).

³⁾ De har således beggo ved deres Slutning et Afsnit om Slægterne Staverskov, der i alt væsentligt stemmer overens i de 2 Tekster (Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, 2. Foliering Bl. 226 a; Ovesholm-Teksten Bl. 203 b).

⁴⁾ Bl. 86 b L. 5 og 139 b L. 3 f. n., sammenholdt med Danm. Adels Aarbog, henholdsvis 1928 II. 28 og 1926 II. 36. Når det derimod Bl. 107 b om Elsebe Sandberg, der døde 1667 (Danm. Adels Aarbog 1901 S. 447) hedder, at »hun dør vforset en gammel jomfru«, er det vel ikke helt utænkeligt, at dette kan være skrevet på et Tidspunkt, hvor vedkommende endnu levede, men hvor Nedskriveren anså det for udelukket, at hun skulde blive gift.

truffet c. 1680¹⁾. Denne anden Hovedhånd i Håndskriftet er det ikke lykkedes at identificere; hvad derimod den første Hovedhånd angår, der som før nævnt har skrevet hele den første Del af Håndskriftet indtil Bl. 151 b, udtaler den et Sted²⁾: »Den 3de Laxmand Gyldenstiern oc fru Margrette Frisis datter Lene Gyldenstiern hun holder hus paa Biersgaard; Gud lade sin fred oc beskiernelse vere offver hinde oc vnde hinder saa at holde hus i disse jordiske boliger, hun maa siden besidde di euige boliger«³⁾). Hvem der har skrevet denne Passus i selve det bevarede Håndskrift, kunde måske være tvivlsomt, hvis man vilde antage den for en senere Afskrift; men man vil selvfølgelig straks tænke sig, at den i alt Fald oprindeligt er affattet af den nævnte Lene Gyldenstjerne Laxmandsdatter selv⁴⁾. Og eftersøger man så hendes Hånd⁵⁾, viser det sig, at denne i Virkeligheden er identisk med den første Hovedhånd i Ovesholm-Håndskriftet, og at det altså er Lene Gyldenstjerne, der selv har skrevet hele den første Del (mere end Halvdelen) af dette. Men hvor selvstændig en Forfattervirksomhed hun herved har udøvet, eller om med andre Ord de Steder, hvor Ovesholm-Teksten har mere end andre kendte Lisbet-BrysketeKster, også skulde være affattede af hende, er umuligt at afgøre; selv om det ovenfor citerede Sted utvivlsomt er forfattet af hende selv, kunde jo mange af de øvrige Afvigelser, som Ovesholm-Håndskriftet har fra andre nu foreliggende Tekster, hidrøre fra, at Ovesholm-Teksten havde afskrevet et nu ukendt Forlæg.

Af Tilføjelser, som er gjorte senere med andre Hænder end Hovedhænderne, har Ovesholm-Håndskriftet ikke mange⁶⁾. Ligesom enkelte af dets Våbenafbildninger vidner om en særlig Interesse for den i Leonora Christinas Familie indgiftede Slægt Beck⁷⁾, er der adskillige af de yngre, skrevne Tilføjelser, der beskæftiger sig med Familien Ulfeldt, således med Leonora Christinas Børn og hendes Søster Hedevis Børn med Ebbe Ulfeldt⁸⁾. Ebbe Ulfeldt

¹⁾ Bl. 201 a L. 5, sammenholdt med Danm. Adels Aarvog 1923 S. 529.

²⁾ Bl. 140 a.

³⁾ En anden Hånd har derefter tilføjet, at hun døde på sin Fædrenegård »Biergaard« 1679 2. Maj.

⁴⁾ Se om hende Danm. Adels Aarvog 1926 II. 34; den omtalte Gård er det nuværende Bjersgård i N.-Åsbo H.

⁵⁾ Den findes i en Jordebog over Bjersgård, der er dateret 1676 6. Juli og helt igennem skreven egenhændigt af hende (Rigsarkivet, den tidligere Samling »Skånske Handlinger« Nr. 362).

⁶⁾ Se dets Bl. 99 a, 100 b, 101 b, 140 a, 181 b, 189 b, 200 a, 243 b.

⁷⁾ Ovfr. S. 10 Note 2.

⁸⁾ Håndskriftets Bl. 99 a, 200 a (begge Steder én og samme Hånd, og den samme Hånd som en Tilføjelse Bl. 181 b om den tredje Søster Christianes Børn).

ejede jo Ovesholm; men der er ikke i Håndskriftet påtruffet nogen Oplysning om, hvorledes det er kommet til denne Gård.

Det er nævnt ovenfor¹⁾, at det nu i København opbevarede Håndskrift Gl. kgl. Saml. Fol. 1085 bærer ret tydelige Spor fra den Tid, da det fandtes i Sverige. Modsat er der meget lidt i Ovesholm-Håndskriftet, der tyder på, at Nedskrivningen af dette efter al Sandsynlighed først er begyndt efter Freden i Roskilde, og at det i så lang Tid har været i Sverige. Begge dets Hovedhænder skriver Dansk; og de senere Tilføjelser består ganske vist for en stor Del kun af Navne, hvor Sproget altså ingen Rolle spiller, men heller ikke disse Tilføjelsers Sprog ses at være påvirket af Svensk, når undtages, at Ordet »små« engang er skrevet med svensk å²⁾.

En Tekst, der er nær beslægtet med Lisbet-Bryske-Teksten i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085's 2. Foliering, er en, der foreligger i *T h o t t s k e S a m l. F o l. 1 0 7 8*. Dette sidste Håndskrift, i hvilket Lisbet Bryskes egen Hånd overhovedet ikke forekommer, er indbundet i et Bind, der har Bogstaverne H P W og K M indpressede på Forsiden og »Anno 1643« på Bagsiden; der kan heraf sluttes, at Håndskriftet i Året 1643 har tilhørt Ægteparret Henning Pogwisch og Karen Marsvin³⁾, og der er næppe Grund til at betvivle, at det er de samme Ejere, der også har ladet Håndskriftet afskrive. Meget ældre end 1643 kan dette i ethvert Fald ikke være; thi dets oprindelige Hånd (der gør Indtryk af at være en Skrивerhånd) har straks ved den første Nedskrivning været i Stand til at medtage de samme Efterretninger om Begivenheder i 1639, der, som ovenfor⁴⁾ nævnt, findes i Teksten i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085. Disse Efterretninger meddeles i de samme Udtryk begge Steder⁵⁾; og også på anden Måde fremtræder det nære Slægtskab mellem de 2 Tekster. Håndskriftet i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085 henviser ofte til et andet Sted i Håndskriftet, hvor den samme Person omtales, og disse Henvisninger er, så vidt man kan dømme efter foretagne Stikprøver, rigtig anbragte. Lignende Henvisninger benyttes også i *Thottske Saml. Fol. 1078*, og det kan nu og da være nøjagtig de samme Tal, der forekommer dér og i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, men med den væsentlige Forskel, at Henvisningerne passer i dette sidste Hånd-

¹⁾ S. 8.

²⁾ Håndskriftets Bl. 99 a.

³⁾ Omtalte Dansk biograf. Lexikon XIII. 200 f. og Danm. Adels Aar-bog 1904 S. 281 (jfr. Personallhist. Tidsskr. 7. R. IV. 27).

⁴⁾ S. 7.

⁵⁾ Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, 2. Foliering Bl. 20 a, 81 b; *Thottske Saml. Fol. 1078* S. 35, 166.

skrift, men aldeles ikke i Thottske Saml. Fol. 1078¹⁾. Håndskriftet i Thottske Saml. er altså afhængigt af det andet; men der kan ikke foreligge nogen direkte Benyttelse. Det er nemlig en Undtagelse, at der ved Blad-Henvisningerne forekommer de samme Tal i de 2 Tekster; oftest er Tallene forskellige, og det på den Måde, at Tallene i Thottske Saml. Fol. 1078, der altså i så Fald ikke henviser til den anden Teksts Bladtal, heller ikke passer til deres egen Tekst²⁾. Der må med andre Ord have eksisteret et nu tabt Mellemlid, som har været den direkte Kilde for Thottske Saml. Fol. 1078, og som må antages at have haft Henvisninger til de samme Bladtal, som anføres i dette. Og af et sådant tabt Mellemlid kan også de Afvigelser forklares, der ellers forekommer mellem Gl. kgl. Saml. Fol. 1085 og den oprindelige Tekst i Thottske Saml. Fol. 1078; Forholdet er nemlig det, at ikke blot de samme Fakta kan meddeles på en lidt forskellig Måde i de 2 Tekster³⁾, men at også hver af Teksterne ikke sjældent indeholder noget, som helt mangler i den anden⁴⁾. Det må da antages, at Lisbet Bryske har gjort Tilføjelser ikke blot i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, men også i det nu forsvundne Mellemlid; men det er sket på en sådan Måde, at der kan findes Tilføjelser af hende i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, som ikke forekommer i Thottske Saml. Fol. 1078⁵⁾.

Thottske Saml. Fol. 1078 har farvelagte Våbenafbildninger, der imidlertid afviger fra dem i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085 dels ved at være tegnede i trykte Chabloner og dels ved at være forsynede med Hjelme og Hjelmtegn, der mangler i Gl. kgl. Saml. Fol. 1085. Det Thottske Håndskrift har fået adskillige senere Tilføjelser,

¹⁾ Se således Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, 2. Foliering Bl. 10 a, 11 a, 23 b og delvis 34 a, sammenholdt med Thottske Saml. Fol. 1078, henholdsvis S. 17, 19, 41 og delvis 63.

²⁾ Hverken til dennes nuværende, noget yngre Sidetal eller til de ældre Bladtal, der delvis kan skimtes under Sidetallene.

³⁾ Sammenlign således Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, 2. Foliering Bl. 11 b og Thottske Saml. Fol. 1078 S. 21.

⁴⁾ Thottske Saml. Fol. 1078 S. 12, 15, 23, 27, 48, 49, 56 osv. har mere end Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, 2. Foliering, henholdsvis Bl. 7 b, 9 a, 12 b, 14 b, 26 b, 27 a, 30 b osv. Omvendt har Gl. kgl. Saml., anf. St. Bl. 5 a, 49 b, 172 b—173 a osv. mere end Thottske Saml. Fol. 1078, henholdsvis S. 7, 95, 372 osv. — Det kan nævnes, at Thottske Saml. Fol. 1078 S. 277 henviser til »det 46 blad i min anden bog«, en Henvisning, der ikke findes på det tilsvarende Sted i nogen af de andre kendte Tekster af Lisbet Bryskes Lunge-Type undtagen i det nedennævnte, direkte efter Thottske Saml. Fol. 1078 afskrevne Håndskrift Ny kgl. Saml. Fol. 773 S. 277. Men hvad der menes med denne »anden bog«, og hvem den jeg er, der her taler i første Person, er det ikke lykkedes at udfinde.

⁵⁾ Se således Gl. kgl. Saml. Fol. 1085, 2. Foliering Bl. 13 b, 18 a, 19 b, 21 a, 24 b osv. sammenlignet med Thottske Saml. Fol. 1078, henholdsvis S. 25, 30—31, 33, 37, 43—44 osv.

gjorte med andre Hænder. En af disse Hænder tilhører den tidligere¹⁾ omtalte Sophie Sehested Clausdatter²⁾; og på et Par Steder³⁾ forekommer utvivlsomt den Birgitte Skeels Hånd, der døde 1699 i sit 3. Ægteskab med Knud Thott og også anden Steds fra er kendt som personalhistorisk interesseret⁴⁾. Men den Hånd, som man lægger mest Mærke til i Håndskriftet (bortset fra dettes egentlige Skrивerhånd), turde være den bekendte Historiker Niels Slanges († 1737)⁵⁾. Han har gjort en lang Række Tilføjelser i Håndskriftets Slægtbogstekst⁶⁾, og han har på et Blad forud for denne ladet indføre en Del Oplysninger om den lærde Holger Rosenkrantz's Forfædre og Liv, hvoraf han egenhændig har skrevet Begyndelsen og Slutningen. Han har endvidere ladet afskrive i Håndskriftet den københavnske Reces af 1536 30. Oktbr.⁷⁾ og indleder Afskriften med en egenhændig, ret udførlig Angivelse af Grunden til Afskrivningen⁸⁾; og et bag i Håndskriftet⁹⁾ indført alfabetisk Register er i alt væsentligt skrevet med hans egen Hånd. Der kan under disse Omstændigheder næppe være Tvivl om, at Slange en Tid har ejet Håndskriftet. Men ganske vist finder man i det nævnte alfabetiske Register en Del Tilføjelser, som er gjorte med en anden Hånd, der er omtrent samtidig med Slanges og også træffes ret hyppig inde i Teksten, hvor den navnlig udfylder manglende Person- eller Stednavne¹⁰⁾. Denne Hånd er den samme, som ligeledes skriver Rettelser og Tilføjelser i Håndskriftet Ny kgl. Saml. Fol. 775¹¹⁾, som vi vil komme tilbage til nedenfor. Den sidstnævnte Hånd må efter, hvad Klevenfeldt anfører på det første beskrevne Blad af Ny kgl. Saml. Fol. 775, antages at tilhøre Gehejmeråd og Overceremonimester Vincents Lerche († 1742); og dette viser sig også

¹⁾ Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 27, 9. R. II. 34. Til, hvad dér er anført, kan føjes, at hendes Hånd ligeledes findes i Karen Bråhes Bibliotek Nr. 859 (Vogelsangs Fortegnelse Nr. 301) Bl. 12 b, 20 a, 29 a og 30 a.

²⁾ Hendes Hånd forekommer i Håndskriftets S. 20, 59, 68, 77, 115, 129, 136, 173, 222, 246, 348.

³⁾ Håndskriftets S. 24, 27.

⁴⁾ Se om hende Dansk biograf. Lexikon XVI. 15 og Danm. Adels Aar-bog 1901 S. 418, om hendes personalhistoriske Interesse og om hendes Hånd Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 12.

⁵⁾ Hans Hånd til Sammenligning kan findes i R.A. Danske Kanc. Ark., Henlagte Sager 1711 7. Oktbr., 1712 6. Febr.

⁶⁾ Således S. 67, 126, 128, 130, 133, 196, 329, 346, Seddel ved S. 457 osv.

⁷⁾ Håndskriftets Bl. 249 a—270 a.

⁸⁾ Håndskriftets Bl. 248 a.

⁹⁾ Bl. 298 a—300 a.

¹⁰⁾ Således S. 1, 58, 72, 79, 81, 89, 93, 95, 97 osv. osv.

¹¹⁾ Se således Ordene »Tornkrantz« og »Webner« i Thottske Saml. Fol. 1078 Bl. 300 a og i Ny kgl. Saml. Fol. 775 S. 305.

at være rigtigt, når man sammenligner Hånden med Vincents Lerches Hånd, som den forekommer andre Steder¹⁾.

En Afskrift af Thottske Saml. Fol. 1078 er Ny kgl. Saml. Fol. 773, der er skrevet med en Skriverhånd fra c. 1700 eller Begyndelsen af det 18. Århundrede og kun i sin første Del har Våbenafbildninger (der tilmed ikke er malede helt færdige). At Kilden for Ny kgl. Saml. Fol. 773 er Thottske Saml. Fol. 1078, fremgår af, at de begge har det ovennævnte Afsnit om Holger Rosenkrantz den lærde, ligesom hvad der følger efter den egentlige Slægtbogstekst, (hvoriblandt Afskriften af Recessen af 1536) er det samme i de 2 Håndskrifter²⁾. Dog er Håndskrifternes Register indført bagi i Thottske Saml., men foran i det yngre Håndskrift, og Registret mangler i det sidste nogle af de Rettelser og Tilføjelser, som senere er gjorte til det i Thottske Saml. Fol. 1078. Og m. H. t. selve Slægtbogsteksten viser det sig, at denne i Ny kgl. Saml. Fol. 773 ganske vist har mange af de yngre Tilføjelser, der er gjorte i Thottske Saml. Fol. 1078 (således de fleste af Sophie Sehesteds³⁾ og alle Birgitte Skeels⁴⁾), men dog mangler alle dem, som dér skyldes Vincents Lerches Hånd. Hvad Slanges egenhændige Tilføjelser i selve Slægtbogsteksten i Thottske Saml. Fol. 1078 angår, udelader Skriveren i Ny kgl. Saml. Fol. 773 alle dem, der er knyttede til de i dette sidste Håndskrift udeladte Våbenafbildninger, og også enkelte andre⁵⁾; og når han medtager nogle af Slanges egenhændige

¹⁾ Hans Hånd findes med Navns Underskrift i RA. Indl. til Sjæll. Reg. 1708 Nr. 188 og i RA. Frederik IV.s Kabinetsarkiv, Indk. Ansøgn. 1707 l. Juni og Uden Datum; og det er øjensynlig også hans Hånd, der skriver Påtegninger på de i Rigsarkivet opbevarede Dele af Ordenskapitlets Arkiv, der indeholder indkomne Breve fra Tiden omkring 1700 (f. Eks. Pakken: Breve angaaende Riddere af Dannebrogen i Frederik IV.s Tid). Derimod kan 2 Breve fra ham, som findes i RA. Rentekammerarkivet, Breve, Dokumenter og Akter vedk. partikulære Personer 1679—1848, Pakken Le-Li, ikke antages at være skrevne med hans egen Hånd. Og den i Personalhist. Tidsskr. 9. R. II. 70 omtalte, i Rigsarkivet opbevarede Kopibog for Ordenssekretæren for Tiden 1690—1740 er kun for en mindre Del skreven med hans egen Hånd; denne forekommer S. 278—357 og paa de fleste af Siderne fra S. 521 til Bindets Slutning.

²⁾ Thottske Saml. Fol. 1078 Bl. 246 a—270 a. Ny kgl. Saml. Fol. 773 S. 467—504.

³⁾ Ny kgl. Saml. Fol. 773 S. 59, 115, 129, 132, 140, 173, 222, 246, 348. Når nogle andre af Sophie Sehesteds Tilføjelser i Thottske Saml. mangler helt eller delvis i Ny kgl. Saml. (S. 20, 68, 77), må det da skyldes tilfældige Årsager, såsom at de har stået ved en Våbenafbildning, der ikke er medtaget i Afskriften, eller at de måske ikke har kunnet læses af dennes Skriver.

⁴⁾ Ny kgl. Saml. Fol. 773 S. 24, 27.

⁵⁾ Således de i Thottske Saml. mellem S. 344 og 345 og mellem S. 456 og 457 indlagte Sedler, og Tilføjelser i Thottske Saml. S. 346.

Tilføjelser, standser han undertiden midt i dem¹⁾, formodentlig fordi de ikke har været fuldførte af Slange, da Skriveren afskrev Teksten.

Håndskriftet *T h o t t s k e S a m l. F o l. 1 0 8 2* (i hvilket Lisbet Bryskes egen Hånd ikke forekommer) indeholder en i 2. Halvdelen af det 17. Århundrede skreven Slægtbogstekst, der viser nært Slægtskab med Teksterne i *Gl. kgl. Saml. Fol. 1085*, 2. Foliering, og i *Thottske Saml. Fol. 1078*. Teksten i *Thottske Saml. Fol. 1082* er dog ikke afskrevet direkte efter nogen af disse sidste. Dens oprindelige Hånd går ikke så langt ned i Tiden som de og har f. Eks. ikke de ovenfor²⁾ nævnte Begivenheder af 1639, der forekommer i de 2 andre Håndskrifter; men omvendt sker det ikke sjældent, at den oprindelige Hånd i *Thottske Saml. Fol. 1082* giver Oplysninger, som mangler i de 2 andre Tekster³⁾. *Thottske Saml. Fol. 1082* har Henvisninger til andre Blade i Teksten, Henvisninger, der oftest nævner ganske de samme Bladtal, som citeres på de tilsvarende Steder i *Thottske Saml. Fol. 1078*. Og ganske vist passer Henvisningerne ikke altid i *Thottske Saml. Fol. 1082*; men det er dog her (i alt Fald ved Henvisninger til de højere Bladtal) ikke helt sjældent, at de gør det. Slægtbogsteksten i *Thottske Saml. Fol. 1082* (der er uden malede Våbenafbildninger og heller ikke har mange, som er tegnede med Pen) er i sin nuværende Skikkelse øjensynlig foranlediget af den ovenfor⁴⁾ omtalte Niels Juul Axelssøn; det er nemlig ham, der har skrevet Tekstens første 2½ Linie⁵⁾, som derpå fortsættes af en Skriverhånd, og han har ligeledes gjort Tilføjelser på en Mængde andre Sider i Teksten⁶⁾. Endvidere har han åbenbart været nævnt på et nu manglende Titellad; dette fremgår af den Måde, hvorpå Håndskriftet beskrives i et Par trykte Auktionskataloger, der viser, at det tidligere har tilhørt Frederik Rostgaard og derefter Grev Christian Danneberg-Samsøe († 1728)⁷⁾. Den bekendte Peder Dyrskjødt († 1707), der og-

¹⁾ Ny kgl. Saml. Fol. 773 S. 329, 429.

²⁾ S. 7, 12.

³⁾ Se således Randnoten i *Thottske Saml. Fol. 1082 Bl. 13 a* (der i Håndskriftets Forlæg må være skreven i Tiden 1631—35, jfr. *Dansk biograf. Lexikon IX. 395 f.*) samt Bl. 159 a—b med de nøjagtige Dagsangivelser (den sidste 1633 7. Juli).

⁴⁾ S. 5.

⁵⁾ På Bl. 1 a.

⁶⁾ Således Bl. 1 a, 4 a—b, 16 a, 19 a, 40 b, 46 a, 47 a, 49 b, 55 a, 70 b, 74 b, 75 a (på disse 2 Sider om hans egen nærmeste Slægt), 77 b, 78 a, 79 a, 96 II b, 207 b, 208 a osv. osv.

⁷⁾ *Bibliotheca Rostgardiana* (Hafniæ (1726)) S. 540 Nr. 952; *Bibliotheca Danescholdiana* (Havniæ (1732)) S. 431 Nr. 398; jfr. *Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 23.*

så anden Steds fra vides at have stået i Forbindelse med Niels Juul Axelssøn¹⁾, har forsynet Slægtebogsteksten med et egenhændig skrevet Register²⁾, ligesom han har gjort en Del Tilføjelser rundt om i Håndskriftet³⁾, men langt fra i det Omfang som Niels Juul.

Slægtebogsteksten i Thottske Saml. Fol. 1082 går, selv når Peder Dyrskjøts Register medregnes, ikke længere end til Håndskriftets Bl. 241; hele den øvrige Del af Håndskriftet består af forskellige Samlinger til Adelshistorien, skrevne til forskellige Tider og af forskellige Hænder. Flere af disse Optegnelser må være ældre end den Tid, da Niels Juul Axelssøn optrådte som Samler; en Del, som formentlig er afskrevet efter Vibeke Podebusk, synes skrevet med en Hånd, der tilhører Slutningen af det 16. Århundrede⁴⁾, og når der blandt disse Optegnelser forekommer en Tilføjelse med den bekendte Sophie Brahes egen Hånd⁵⁾, kan denne Tilføjelse, eftersom Sophie Brahe døde 1643 og Niels Juul var født 1634, ikke være skreven, efter at Niels Juul havde begyndt sin selvstændige Samlervirksomhed. Men på mangfoldige andre Steder i den efter Slægtebogsteksten følgende Del af Håndskriftet træffer man Niels Juuls Hånd. Han har således afskrevet en stor Del af den i Håndskriftet indførte Rimkrønike om »De Billers, Jenses Sønners, 16 Aner«⁶⁾ og ligeledes rundt omkring gjort mange Tilføjelser; og på

¹⁾ Saml. til jydsk Hist. III. 272, 275, 276. Et andet Tegn på Forbindelsen mellem Peder Dyrskjøt og Niels Juul Axelssøn haves i et Slægtebogshåndskrift, der findes i Ribe Katedralskoles Bibliotek, Grønlunds Samlinger VI. 61 under Bogstavet T og indeholder mange Tilføjelser med Niels Juuls Hånd og ligeledes en Del (undertiden ret udførlige) med Peder Dyrskjøts.

²⁾ Håndskriftets Bl. 240 b—241 a.

³⁾ Bl. 10 b, 51 a, 67 a, 96 I a, 100 b, 102 a, 104 a, 118 b, 413 b.

⁴⁾ Håndskriftets Bl. 334 a—352 a.

⁵⁾ Bl. 350 b.

⁶⁾ Håndskriftets Bl. 320 a—333 a. — Jfr. om dette Arbejde — der er udgivet af Rørdam (Klaus Lyskander: Billeslægtens Rimkrønike, København 1888) — Rørdam, Klavs Christoffersen Lyskanders Levned S. 26—33, 104—6 og L. Weibull i Hist. tidskr. f. Skåneland II. 42. Ifølge Weibull, der støtter sig på en Udtalelse af Tyge Brahes bekendte Søster Sophie Brahe, skulde Skriftets Fremstilling af de første 8 Aner, som det behandler, allerede være bleven til i Sophie Brahes Mormoder Lisbet Ulfstands Tid, der døde 1540, så at Lyskander for dette Afsnits Vedkommende kun kan betragtes som Bearbejder. Sophie Brahes Udtalelse er mærkelig, og man kan vist rolig sige, at det i så Fald må have drejet sig om en meget grundig Bearbejdelse. Det vil vistnok falde meget vanskeligt for en Læser at finde nogen Forskel i formel Henseende mellem Værkets 2 Halvdele, der kunde tyde på 2 Forfattere fra forskellige Tider; og i det hele gør også den første Halvdel i rytmisk Henseende et så fremskredet Indtryk, at det forekommer meget usandsynligt, at den skulde være bleven til senest 1540, når man betænker det langt mere ubehjælpssomme Præg, som Reformationstidens Poesi gennemgående har. Og der er Dele af Værkets første Halvdel, som det er ganske umuligt at henføre til Tiden før 1540. Hele det første Rim (om Lisbet Ulf-

et Afsnit af Håndskriftet, der indeholder personalhistoriske Oplysninger affattede på Svensk, har han skrevet: »Dette fick jeg i Sverig aff h. Steen Bielcke«¹⁾. Der synes da at være al Grund til at antage, at de forskellige Bestanddele af Håndskriftet Thottske Saml. Fol. 1082 er forenede til en Helhed af Niels Juul Axelssøn.

Det kan nævnes, at den bekendte Ålborg-Biskop Jens Bircherod († 1708) et Sted giver et Uddrag, der fylder 1½ ret tæt skreven Folioside, af en Slægtebog, som han kalder »Fru Lisbeth Bryskes slectebog«, og om hvilken han selv siger, at den begynder med Hr. Aage Lunge og Fru Maren Basse²⁾, så at Bogen altså må høre til Lisbet Bryskes Lunge-Type. Nu vides det, at Biskop Bircherod stod i Forbindelse og Brevveksling med Peder Dyrskjøt³⁾, så at der på Forhånd er nogen Sandsynlighed for, at den Lisbet-Bryske-Tekst, som han har benyttet, er Thottske Saml. Fol. 1082; og denne Sandsynlighed bliver til Vished, når man ser, at der i Bircherods Uddrag findes Enkeltheder, der i Thottske Saml. Fol. 1082 fremtræder som egenhændige Tilføjelser af Niels Juul Axelssøn⁴⁾ og således ikke forekommer i de andre Tekster af Lunge-Typen.

tands Søn Jens Bille), der først begynder med Ditmarskerkrigen 1559 og derefter fortsættes indtil Jens Billes Død 1575, må selvfølgelig være yngre end Lisbet Ulfstands Død i 1540; og det samme gælder hele Slutningen af det følgende Rim (om Lisbet Ulfstand selv) med Angivelsen af hendes Ægteskabs Varighed og Fortællingen om hendes Død, om hendes Mands Sorg derover og om hans Død 18 År senere. Også det 6. Rim (om Holger Henrikssøn Ulfstands Hustru), der fortæller om Sten Rosensparre og hans Fald ved Axterna 1565, om hans Enke Mette Rosenkrantz's andet Giftermaal og hendes Bygning af Vallø, om deres Søn Oluf Rosensparre og hans Hustru og hans Bygning af et Gravkapel ved Lyskanders Sognekirke Herfølge, er naturligvis yngre end 1540. Og at dette stærkt panegyriske Afsnit om Oluf Rosensparre og hans Forældre hidrører fra Lyskanders Pen, er let forklarligt. Selv om hans Forhold til Mette Rosenkrantz, der i øvrigt døde kort efter, at han var kommen til Herfølge, og til hendes Søn Oluf Rosensparre ikke altid var helt idyllisk (jfr. Rørdam, Klavs Christoffersen Lyskanders Levned S. 20—23, 77—79, 125—30), var der jo fra Lyskanders Side al mulig Grund til at søge at stå sig godt med den ansete Adelsmand, hvis Gård Vester-Vallø kun lå en halv Mils Vej fra Herfølge, og som År 1600 fik Jus patronatus til Herfølge Kirke. Den af Lyskander selv skrevne Redaktion af Rimværket, der er udførligst i sin Omtale af Rosensparre'rne og som tidligere fandtes på Hvedholm (jfr. Rørdams Udgave af Digtet S. IX), men nu opbevares på det kongelige Bibliotek som Ny kgl. Saml. Fol. 1903, har da også på Bindets Yderside indtrykt: »F. L. G. 1604«, og disse Bogstaver betegner uden Tvivl Fru Lisbet Gyldenstjerne, der var gift med Oluf Rosensparre.

¹⁾ Bl. 358 a.

²⁾ Ledreborgske Håndskriftsaml. Fol. 421, 1. Paginering S. 13 f.

³⁾ Jfr. Saml. til jydsk Hist. III. 225—83.

⁴⁾ Bircherods i Note 2 nævnte Uddrag S. 13 har således Årstallene 1408 og 1629 og en Del Oplysninger om Børnene af Palle Rosenkrantz Axels-

Af Lisbet Bryskes Lunge-Type findes et Brudstykke i Håndskriftet *Thottske Saml. 4to 1876*; men det er kun et Brudstykke, og den Del, der findes, stemmer ikke helt med noget af de bevarede Håndskrifter, selv om man vil se bort fra den Mærkelighed, at Håndskriftet i *Thottske Saml.* ikke meddeler det, som det giver, i samme Rækkefølge som de andre Håndskrifter af Lunge-Typen. *Thottske Saml. 4to 1876* begynder med en Afskrift af »De Billers, Jenses Sønners, 16 Aner¹⁾»; derefter følger i Resten af Håndskriftet²⁾ Brudstykket af Lisbet-Bryske-Teksten, der er uden Våbenafbildninger og skrevet med en Hånd fra 2. Halvdel af det 17. Århundrede, uden at Lisbet Bryskes egen Hånd forekommer deri. Desværre havde jeg, da jeg blev opmærksom på Håndskriftets Sammenhæng med Lisbet-Bryske-Teksterne, ikke længere den af disse, der opbevares på Ovesholm³⁾, ved Hånden til en mere indgående Sammenligning; men der er ingen Grund til at antage, at Brudstykket i *Thottske Saml. 4to 1876* skulde være nærmere beslægtet med dette Håndskrift end med noget af de andre. Det af disse sidste, som Brudstykket i det *Thottske Kvarthåndskrift* må siges at stå nærmest ved, er *Thottske Saml. Fol. 1078* (og det derefter afskrevne *Ny kgl. Saml. Fol. 773*); *Thottske Saml. 4to 1876* har nemlig kun på ét Sted⁴⁾ Henvisninger til andre Bladtal, og disse Henvisninger, der ikke kan gælde Håndskriftets egne Blade, eftersom dette først er blevet folieret i den allernyeste Tid, anfører i alt væsentligt de samme Bladtal, som der henvises til på det tilsvarende Sted i *Thottske Saml. Fol. 1078*⁵⁾ (hvor Henvisningerne heller ikke passer).

Men som allerede antydet, er der ingen fuldstændig Overensstemmelse mellem Brudstykket i *Thottske Saml. 4to 1876* og de tilsvarende Sider i *Thottske Saml. Fol. 1078*; der kan findes Steder i den ene Tekst, som mangler i den anden, og omvendt. Og Ordenen af de Stykker, der findes i begge Tekster, er, som nævnt, heller ikke den samme begge Steder. Kvant-Håndskriftets Slægtbogsdel stemmer i sine første 11—12 Sider i det væsentlige med et

søn († 1642), der findes i *Thottske Saml. Fol. 1082*, henholdsvis Bl. 1 a, 4 b og 4 b.

¹⁾ Afskriften er nævnt i Rørdams Udgave af dette Digt (jfr. ovfr. S. 17 Note 6) S. X; den optager Håndskriftets Bl. 1 a—43 b.

²⁾ Bl. 44 a—63 a.

³⁾ Ovfr. S. 9—12.

⁴⁾ Bl. 50 a.

⁵⁾ S. 23. — På de tilsvarende Steder i *Gl. kgl. Saml. Fol. 1085* (2. Foliering Bl. 12 b) og *Thottske Saml. Fol. 1082* (Bl. 12 a) findes slet ingen Bladhenvvisninger. Og Håndskriftet »*Danska geneal. m. m. 8*« i Landsarkivet i Lund har på det tilsvarende Sted (Bl. 9 b) kun én Bladhenvvisning, og den stemmer ikke med *Thottske Saml. 4to 1876* Bl. 50 a.

lignende Antal Sider af Folio-Håndskriftet, men ganske vist ikke med dettes første Sider¹⁾. Derefter udtaler Kvart-Håndskriftet selv om et Ægtepars Døtre, at dem »røris her intet om paa denne sted, mens findis her bage udi indført«²⁾, og efter at Kvart-Håndskriftet på de nærmest følgende Par Sider ikke har vist helt god Overensstemmelse med Folio-Håndskriftet³⁾, følger atter en Række Sider, der i det væsentlige stemmer med Folio-Håndskriftet, men med et Sted af dette, der findes forud for de før nævnte Sider, der viste nær Overensstemmelse mellem de 2 Tekster⁴⁾.

Af senere Tilføjelser indeholder Thottske Saml. 4to 1876 ikke særlig mange⁵⁾. Det kan dog nævnes, at der på et Par Steder⁶⁾ findes nogle Bemærkninger af en Mand, der har navngivet sig i en dateret Tilføjelse i et andet Håndskrift. Det viser sig dér, at han hed Frants Sørenssøn Loumann, og levede 1688⁷⁾; han var da »Fuldmægtig« på Gården Ottestrup i Ørslev Sogn i Ringsted Herred⁸⁾ og kaldes i 1720 Forpagter på Gården⁹⁾, og han blev begravet 1732 30. Oktbr. i sit 75. År¹⁰⁾. Hans personalhistoriske Interesse fremgår yderligere af, at man kan finde hans Hånd endnu i et Par Håndskrifter vedrørende Adelshistorien¹¹⁾; og han har mulig fået denne Interesse vakt eller udviklet hos sit Herskab i sine yngre År¹²⁾.

1) Thottske Saml. 4to 1876 Bl. 44 a L. 1—49 b L. 8 f. n. Thottske Saml. Fol. 1078 S. 47—59.

2) Thottske Saml. 4to 1876 Bl. 49 b. I Overensstemmelse hermed findes det pågældende, til Thottske Saml. Fol. 1078 S. 59—61 svarende Stykke først i Kvart-Håndskriftets Slutning (Bl. 62 a L. 1—63 a L. 7).

3) Sammenlign dog Kvart-Håndskriftets Bl. 49 b L. 3 f. n.—51 b L. 6 f. n. med Folio-Håndskriftets S. 23—25.

4) Sammenlign Thottske Saml. 4to 1876 Bl. 51 b L. 5 f. n.—61 b L. 1 f. n. med Thottske Saml. Fol. 1078 S. 26—46.

5) Jeg ser her bort fra, at en anden Hånd blot har fornyet den gamle Skrift på en Række Steder, hvor den var bleven utydelig (således Bl. 1 b, 5 a, 9 a, 18 b osv.).

6) Bl. 6 a, 8 a, b, 26 b, 38 a, 55 b og især 56 a.

7) Thottske Saml. 4to 1870 Bl. 64 a (jfr. hans Hånd sstds. Bl. 8 a).

8) R.A. Ringsted og Sorø Amters Regnskab for Kop- og Ildstedskat 1688, Præstemantal Nr. 9, 5. Side.

9) R.A. Samme Amt, Bilag Nr. 11 vedk. Krigsstyr og Kopskat 1720.

10) Landsarkivet for Sjælland, Kirkebog for Ørslev (Ringsted Herred).

11) Thottske Saml. 4to 1892 (bl. a. på et Omslag). Rostgaardske Saml. Fol. 25 II under Krabbe.

12) Som Ejer af Ottestrup nævnes i 1688 Fru Birgitte Rantzau (se det ovfr. Note 8 anførte Sted); hun var Enke efter Corfitz Trolle og Datter af Frederik Rantzau og Ide Skeel, hvilken sidste også havde ejet Gården, og om hvis Interesse for Personalhistorien der er talt anden Steds (Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 11, 13; jfr. Trap⁴ III. 148 og Dansk biograf. Lexikon XIII. 429, XVII. 532).

Endnu må det nævnes, at der i Samlings-Håndskriftet *Addimenta Fol. 154* i dets Stykker III og IV haves et Eksemplar af Lisbet Bryskes Lunge-Type, hvoraf dog kun et forholdsvis ubetydeligt Brudstykke er bevaret. De 2 Stykker (der på deres Omslag ingen Angivelse har om, at de hidrører fra Lisbet Bryske) er uden Våbenafbildninger; de er skrevne med én Skriverhånd fra det 17. Århundrede, men har et Par kortere Tilføjelser af Lisbet Bryske selv¹⁾ og endvidere på ét Sted²⁾ en Tilføjelse af 2 Ord skrevne af den slægtebogsinteresserede Anne Trolle († 1723)³⁾. Adskillige af de bevarede Sider er i det 18. Århundrede blevet beskrevne med forskellige Lægeråd; om denne senere Anvendelse har medvirket til, at de er bragte i Uorden, vides ikke, men i alt Fald er deres nuværende Rækkefølge alt andet end heldig⁴⁾. De bevarede Brudstykker viser selvfølgelig Slægtskab med de andre kendte Tekster, men er ikke ganske identiske med nogen af dem.

II.

Lisbet Bryskes Thott-Typs.

Af den Gruppe af Lisbet Bryskes Slægtebogs-Håndskrifter, som man kunde kalde Thott-Typen⁵⁾, er det ældste kendte, for hvilket der opgives et bestemt Tilblivelsesår, et Håndskrift, der findes i *Karen Brahes Bibliotek Nr. 1635* og er beskrevet i Vogelsangs »Fortegnelse over Haandskrifterne i Karen Brahes Bibliothek i Odense« S. 67 f. under Nr. 300. Det omfangsrige Håndskrift indeholder, bortset fra nogle enkelte Blade, der findes henimod dets Slutning og for en ikke ringe Del bag efter den egentlige Slægtebogstekst⁶⁾, ikke andre Hovedhænder end Lisbet Bryskes egen; og efter en Angivelse af Karen Brahe foran i Håndskriftet har Lisbet Bryske selv ikke blot skrevet Bogen, men også malet dens Våbenafbildninger. Håndskriftet har nu intet fra Lisbet Bryske stammende Titelblad og ingen Angivelse om Året for sin Tilblivelse; men i Thottske Saml. Fol. 1072 kan man finde det

¹⁾ Stykke III Bl. 26 a; Stykke IV Bl. 12 a.

²⁾ Stykke III Bl. 7 a.

³⁾ Se om hende *Personalhist. Tidsskr.* 7. R. IV. 9, 13 f., 24, 42—46, jfr. 9. R. II. 1.

⁴⁾ Det viser sig, at Stykke IV Bl. 1 a—6 b, Stykke III Bl. 26 a—b, Stykke IV Bl. 7 a—10 b, Stykke III Bl. 1 b—25 a og Stykke IV Bl. 11 a—12 b i det væsentlige svarer til Thottske Saml. Fol. 1078, henholdsvis S. 27—33, 33—34, 34—37, 38—61 og 63—66.

⁵⁾ Jfr. ovfr. S. 3.

⁶⁾ Håndskriftets Bl. »511 NB.« a—»512 NB.« a, 528 a—529 (A) a, 533 a, 534 a og et ufolieret Blad.

citeret, snart kun som Lisbet Bryske og snart¹⁾ med Tilføjelse af Året 1640 som dets Tilblivelsesår²⁾. Det er dog blevet fortsat af Lisbet Bryske længe efter dette Tidspunkt; blandt de mange egenhændige Tilføjelser af hende, som findes i Håndskriftet, forekommer et ikke ubetydeligt Antal, som først kan være skrevet i 1660'erne, og hun omtaler således Begivenheder, der først er indtrufne 1666³⁾ og 1667⁴⁾. At hun har betragtet Teksten blot som en Art Kladde, der senere skulde søges gengivet i en ny og forbedret Udgave, fremgår af de ikke få Tilfælde, hvor hun angiver, hvad der bør gøres, »nar bogen skall omskriuis«⁵⁾ — et Udtryk, som hun i øvrigt bruger i flere andre af sine Håndskrifter, som vi skal se nedenfor.

Håndskriftet Karen Brahe Nr. 1635 indeholder efter den egentlige Slægtbogstekst forskellige Optegnelser om Lisbet Bryskes 2 Mænds og hendes egne Aner og om Ejere af Tirsbæk, Fortegnelser over Navne på Adelsmænd og -slægter, over Rigsråder og Herregårde, Anevåben for hendes Søn Sten Bille og for hans Hustru m. m. Da det sidstnævnte Ægtepar først blev gift 1661⁶⁾, foreligger her således endnu et Vidnesbyrd om, i hvor lang Tid efter 1640 Lisbet Bryske har benyttet Håndskriftet.

Medens Håndskriftet oprindelig i alt væsentligt er skrevet af Lisbet Bryske selv, således som allerede anført, har det senere fået mange Tilføjelser af andre Hænder. Af sådanne kan nævnes Sophie Belows Hånd, der forekommer adskillige Gange i Bogens Begyndelse⁷⁾, men i langt mindre Omfang end hendes Datter Anne Thotts

¹⁾ Thottske Saml. Fol. 1072 S. 2, 17, 20 (og ligeså på de tilsvarende Steder i R.A. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 71 S. 2, 17, 20 og i den upaginerede Tekst i Ny kgl. Saml. Fol. 781).

²⁾ Også når Håndskriftet Karen Brahes Bibliotek Nr. 1637 citerer »Lisbet Bryske«, mener det hermed Karen Brahe Nr. 1635. Og det samme gælder Henvisninger til Lisbet Bryske, der findes i Kallske Saml. Fol. 121 (f. Eks. under Anrip, Basse og Bolen), Fol. 122 (f. Eks. under Hartvig, Hiul og Hobe) og Fol. 123 (f. Eks. under Portmand, Present og Prip) og i Thottske Saml. Fol. 1106 (således S. 1, 11, 13, 55).

³⁾ Karen Brahe Nr. 1635 Bl. »84 a« a L. 7, sammenholdt med Danm. Adels Aarvog 1891 S. 421.

⁴⁾ Håndskriftets Bl. »138 b« b L. 5, 10—11 og 6 f. n.—5 f. n., sammenholdt med Danm. Adels Aarvog, henholdsvis 1891 S. 140, 1923 S. 534 og 1891 S. 142.

⁵⁾ Håndskriftets Bl. 38 b, 39 b, 68 a, »78 a« a, 127 b, 220 b, 226 a, 335 a. — Det kan nævnes, at et Blad, som med en nyere Hånd er folieret 48 a, er urigtig indsat og hører hjemme umiddelbart efter Bl. 7, samt at et Blad, som med en ældre Hånd er folieret »400 NB«, nu findes anbragt mellem 2 Blade, der begge bærer Tallet 408. Og det bag i Håndskriftet indførte Navneregister er indbundet på en ganske forvirrende Måde, idet Alfabets Bogstaver følger efter hinanden i denne Orden: M—V, A—B, K—L, K, B—K, L—M.

⁶⁾ Danm. Adels Aarvog 1890 S. 77.

⁷⁾ Bl. 5 b, 6 a, 44 a, 45 a, b, 61 a, b, 126 b, 127 a.

Hånd, hvis talrige Tilføjelser strækker sig så at sige gennem hele Håndskriftet¹⁾; som allerede anden Steds²⁾ omtalt, kan man i Bogen jævnlig finde senere Tilføjelser, som Lisbet Bryske selv har gjort (eller Våbentegninger, som hun har indført) i Anledning af de 2 Damers Bemærkninger. Ogdå den historisk interesserede Landsdommer Holger Parsberg († 1692)'s Hånd kan man en enkelt Gang træffe i Håndskriftet³⁾ og ligeledes Birgitte Skeel († 1699)'s⁴⁾. Karen Brahe selv, i hvis Bibliotek Håndskriftet havnede⁵⁾, har ofte skrevet i det, således allerede på det allerførste Blad den ovenfor anførte Bemærkning om Lisbet Bryskes personlige Arbejde på det⁶⁾. Og en Hånd, der tilhører Karen Brahes Svigerinde Anne Helvig Thott († 1741)⁷⁾, forekommer adskillige Gange i Håndskriftets Slutning (efter den egentlige Slægtebogstekst)⁸⁾.

Et Håndskrift, der er nær beslægtet med Karen Brahes Bibliotek Nr. 1635, er Ny kgl. Saml. Fol. 775; det er skrevet med forskellige, gennemgående lidet tiltalende Skrивerhænder fra c. 1700 eller det 18. Århundrede (der er ikke Tale om, at Lisbet Bryskes egen Hånd forekommer i det), og det er uden Våbenafbildninger. Dets Slægtskab med Karen-Brahe-Håndskriftet viser sig bl. a. i,

¹⁾ F. Eks. Bl. 13 a, 62 b, 89 a, 129 b, 133 b, 146 a, 151 b osv. osv.

²⁾ Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 27.

³⁾ Håndskriftets Bl. 236 a. Om hans historiske Interesse jfr. Festskrift til Kristian Erslev fra danske Historikere S. 334 f. Det kan nævnes, at der i Sorø Akademis Manuskriptsamling Nr. 164, Under-Nr. 9 findes et Læg, som er betegnet »Af Holger Parsbergs Slægtebog«, og som er skrevet af en Frederik Ferdinand Wendelboe, der døde 1835 som juridisk Student i en Alder af 20 År (jfr. J. H. Bangs Fortegnelse i Indbydelsesskr. til den aarlige Hovedexamen i Sorø Akademis Skole i Juli 1861 S. 140 og Estrup i Indbydelsesskr. til Reformationsfesten ved Sorø Academie den 31te October 1836 S. 3). Det Håndskrift, der her citeres som Holger Parsbergs Slægtebog, er Ny kgl. Saml. Fol. 772; Sorø-Håndskriftets S. 1—6 L. 21 er et Uddrag af Ny kgl. Saml. Bl. 166 a og 168 a—183 a, og Resten af Sorø-Håndskriftet (fra S. 6 L. 22 til S. 13) er et Uddrag af Ny kgl. Saml. Bl. 4 a—21 a.

⁴⁾ Håndskriftets Bl. 25 a, 138 (B) b. Jfr. om hendes Slægtebogs-Interesse ovfr. S. 14.

⁵⁾ M. H. t. Håndskriftets Historie, før det kom i Karen Brahes Eje, kan anføres, at det i Kallske Saml. Fol. 122 under »Hollinge« citeres som »MSS. in Biblioth. Acad. Hafn. L. B.«. Hvis denne Angivelse er rigtig, må der, eftersom Karen Brahe døde 1736, vel her snarest tænkes på det gamle Universitetsbibliotek før Branden 1728, hvad enten så Håndskriftet ligefrem er blevet reddet under selve Branden, eller det ikke har været til Stede i Biblioteket på den Tid, da denne fandt Sted.

⁶⁾ Karen Brahe citerer i sine Tilføjelser et Par Gange (således Bl. 254 a, 294 (A) a) Sophie Belows Slægtebog, hvorved hun mener det Håndskrift af denne, der nu findes i Karen Brahes Bibliotek Nr. 1637.

⁷⁾ Jfr. om hende Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 14, 43, 45, 47.

⁸⁾ Bl. 539 a, 540 b, 541 a, 542 a.

at det på en af sine første Sider i det væsentlige har de samme Henvisninger til andre Blade i Håndskriftet, som findes på det tilsvarende Sted i Karen-Brahe-Håndskriftet¹⁾; men medens de givne Henvisninger passer på det sidste Sted, er dette ikke Tilfældet i Ny kgl. Saml. Skriveren af den sekundære Kilde har derefter øjensynlig indset det unyttige i at give sådanne Henvisninger og har derfor i det følgende i Regelen udeladt dem. Slægtskabet mellem de 2 Håndskrifter fremgår endvidere af, at Ny kgl. Saml. Fol. 775 har flere af de Tilføjelser, som er gjorte i Karen-Brahe-Håndskriftet af andre, ganske vist ikke den ovennævnte af Holger Parsberg²⁾ og heller ikke Karen Brahes egne Tilføjelser, men derimod en hel Del af Sophie Belovs³⁾ og af Anne Thotts⁴⁾.

På den anden Side har Håndskriftet i Ny kgl. Saml. undertiden lidt mere end Karen-Brahe-Håndskriftet⁵⁾. Og på et Sted, hvor der i øvrigt er god Overensstemmelse mellem de 2 Tekster, har Karen-Brahe-Håndskriftet en Henvisning til et andet Blad, der her passer; men i Ny kgl. Saml. er denne Henvisning rettet til et andet Bladstal, som dér ikke passer⁶⁾. Og endelig viser det sig, at hele Slutningen af Ny kgl. Saml. (fra dets S. 731 af) mangler i Karen-Brahe-Håndskriftet⁷⁾. Anordningen i denne sidste Del af Ny kgl. Saml. er ganske den samme som i den foregående Del; hele Vejen skrives Ægteparrenes Navne med en Skrift, der er beregnet på at træde mere frem end det øvrige Indhold, og Ny kgl. Samlings Forlæg har da formentlig været forsynet med Tegninger af de pågældende Ægtepars Våben. Man kunde tænke sig, at den Slutning af Ny kgl. Saml., som nu mangler i Karen-Brahe-Håndskriftet, engang har været til Stede i dette, så at det med andre Ord

¹⁾ Ny kgl. Saml. Fol. 775 S. 3. Karen Brahes Bibliotek Nr. 1635 Bl. 3 b.

²⁾ Sammenlign Karen Brahe Bl. 236 a med Ny kgl. Saml. S. 349.

³⁾ Sammenlign Karen Brahe Bl. 6 a, 44 a, 45 a—b og 127 a med Ny kgl. Saml., henholdsvis S. 5, 50, 51—52 og 172.

⁴⁾ Sammenlign Karen Brahe Bl. 13 a, 66 a, »264 b« b, 403 (A) b—(B) a, 404 (B) b, 412 (B) a, 425 a, 458 b med Ny kgl. Saml., henholdsvis S. 13, 79, 399, 582—83, 584, 593, 607, 644—45 (her kun delvis).

⁵⁾ Sammenlign Ny kgl. Saml. S. 6 L. 12 og 15 med Karen Brahe Bl. 7 a, og Ny kgl. Saml. S. 50 L. 10 f. n. og S. 94 L. 8 med Karen Brahe, henholdsvis Bl. 44 b og »73 b« b.

⁶⁾ Se Karen Brahe Bl. »74 a« b øverst (hvor Henvisningen til Bl. 51 stemmer, når denne Henvisning i Overensstemmelse med en i Tiden almindelig Sprogbrug forstås som gældende den Side, som vi nu vilde kalde Bl. 50 b) og Ny kgl. Saml. S. 94 (hvor Henvisningen til Bl. 40 ikke passer, idet der, alt eftersom man vil anvende Håndskriftets ældre Foliering eller dets nyere Paginering, skulde have været henvist enten til Bl. 29 b—30 a eller til S. 57—58).

⁷⁾ Derimod mangler der nogle Blade inde i Ny kgl. Saml. Fol. 775, hvor Pagineringen springer fra S. 533 til 542.

nu var ufuldstændig bevaret. Men der ses ikke at foreligge noget positivt til Støtte for en sådan Antagelse, og navnlig må det bemærkes, at det Register, som Lisbet Bryske egenhændig har indført bag i Karen-Brahe-Håndskriftet, ikke anfører Bladtal, der viser en højere Foliering end den bevarede Del af Håndskriftet. Det må da formentlig antages, at Ny kgl. Saml. Fol. 775 er afskrevet ikke direkte efter Karen Brahe Nr. 1635, men efter et nu ukendt Mellemled mellem de 2 Håndskrifter.

Ny kgl. Saml. Fol. 775 har tilhørt Klevenfeldt¹⁾, der foran i det har bemærket, at det er »giennemgaaet og corrigeret af sal. Geheime Rd. og Ober-Ceremonie-Mester Hr. Wincentz Lerche«; det kom efter Klevenfeldts Død til Suhm²⁾, og det bærer i sin nuværende, fra Frederik VII.s Regeringstid stammende Indbinding Rygtitelen »Vinc. Lerches Slægtebog«. At det virkelig er Vincents Lerches Hånd, der forekommer mange Gange i Håndskriftet (undertiden på indhæftede mindre Sedler³⁾), er anført ovenfor⁴⁾; og det viser sig, at han har været i Besiddelse af en ikke ringe personalhistorisk Interesse. Foruden i Ny kgl. Saml. Fol. 775 og, som tidligere nævnt, i Thottske Saml. Fol. 1078, findes hans Hånd også i Thottske Saml. 4to 1871, der er en Tekst af Sophie Ruds Slægtebog; og den Måde, hvorpå Hånden her har gjort en Mængde af sine Tilføjelser, nemlig som Marginal-Angivelser af de på de pågældende Steder omtalte Familiers Navne, tyder på, at Formålet har været at lette Overskueligheden for Læserne af Teksten, så at Håndens Indehaver rimeligvis har ejet Thottske Saml. 4to 1871.

I Ny kgl. Saml. Fol. 775 forekommer foruden Vincents Lerches Hånd ikke mange senere Tilføjelhænder; et Par Sedler⁵⁾ er skrevne af Klevenfeldt selv.

Næst efter Håndskriftet Karen Brahe Nr. 1635, der, som vi så ovenfor⁶⁾, i sin oprindelige Skikkelse henføres til År 1640, er den næste daterede Tekst af Lisbet Bryskes Thott-Type Ny kgl. Saml. Fol. 774 b. Dette Håndskrift, hvis Rygtitel lyder: »Iomf. [!] Lisbeth Bryske. Genealogie over gamle danske adel«, betegner sig på sit Titelblad som »Slectebogen, vdi huilcken findis antegnit de fornemeste aadel, i Danmarck ere oc fraa hedenskabit

1) Det nævnes i Museum Klevenfeldianum S. 230 under Nr. 188.

2) *Lexicon over adelige Familier i Danmark, Norge og Hertugdømmene I* S. XXIII (hvor der dog intet nævnes om Håndskriftets Forhold til Lisbet Bryske).

3) Mellem S. 383 og 384 og mellem S. 565 og 566.

4) S. 14—15.

5) Indhæftede mellem S. 533 og 542.

6) S. 22.

verit haffue indtil annum Christi 1642«. Derunder har »Sofhiæ Gyldenstiern Chlaus Ju[elß]« egenhændig skrevet, at Bogen tilhører hende og før har tilhørt hendes Moder (∴ Svigermoder) Sophie Sehested Erik Juels¹). Længere nede på Titelbladet findes Navnet F. L. v. Schlanbusch, ∴ utvivlsomt Frederik Leegaard Schlanbusch († 1781), der altså må antages at have ejet Håndskriftet; han var Fader til den fra Frederik VI.s Ungdomshistorie bekendte Theodor Georg Schlanbusch²).

Håndskriftet er uden Våbenaffbildninger, og Lisbet Bryskes egen Hånd forekommer ikke i det, hvorimod det er skrevet med et Par SkrIVERHÆNDER fra det 17. Århundrede. Hvad dets Forhold til Håndskriftet Karen Brahe Nr. 1635 angår, er der Steder i Ny kgl. Saml. Fol. 774 b, der mangler i Karen-Brahe-Håndskriftet; men omvendt er der også Steder i dette sidste (selv sådanne, der må antages skrevne straks ved Håndskriftets oprindelige Anlæg), der mangler i Ny kgl. Saml. Fol. 774 b. Håndskriftet i Ny kgl. Saml. har måske tidligere været større, end det er nu; i alt Fald standser det i sin nuværende Skikkelse en Snes Blade, førend Karen-Brahe-Håndskriftets egentlige Slægtbogstekst ender³), og det har slet intet svarende til den derefter følgende sidste Del af Karen-Brahe-Håndskriftet. Men på den anden Side eksisterer der, som vi snart skal komme tilbage til, en Tekst, der er nær beslægtet med Teksten i Ny kgl. Saml. Fol. 774 b og er skreven med den samme Hånd, som er Hovedhånden deri; og denne anden Tekst (der nu findes i Universitetsbiblioteket i Lund) ender på ganske samme Sted som Teksten i Ny kgl. Saml., når man ser bort fra, at den lundske Tekst derefter har endnu én Side, som imidlertid er en senere Tilføjelse af Tale Ulfstand. Sophie Sehested har egenhændig gjort en ret betydelig Række Tilføjelser i Ny kgl. Saml. Fol. 774 b⁴); og foruden hendes forekommer der også nogle andre senere Hænder i Håndskriftet, men deres Bemærkninger er ikke mange, og det er ikke lykkedes at identificere Hændernes Indehavere.

¹) Om Sophie Gyldenstjerne Henriksdatter (gift 1652, † 1668) se Danm. Adels Aarvog 1926 II. 33 og 1927 II. 30. Om Sophie Sehesteds personalhistoriske Interesser jfr. Henvisningerne her ovfr. S. 14.

²) Se Dansk biograf. Lexikon XV. 168 og Benzons Stamtavler i Rigsarkivet.

³) Ny kgl. Saml. Fol. 774 b ender ved Karen-Brahe-Håndskriftets Bl. 502 (A) b, medens det sidste Håndskrifts egentlige Slægtbogstekst går til Bl. 522 b.

⁴) Håndskriftets Bl. 14 a, 15 a, 32 a, 37 a, 41 a, b, 45 b, 47 b, 51 a, 54 a, b, 56 b, 58 a osv. osv.

Der er i et anden Steds¹⁾ omtalt Håndskrift »Collect. geneal. Dan.«, som findes blandt Klevenfeldts Samlinger i Rigsarkivet, bevaret et Par enkelte Blade²⁾, der synes at være Afskrift af et Brudstykke af Lisbet-Bryske-Teksten i Ny kgl. Saml. Fol. 774 b³⁾. Ganske vist har Afskriften i »Collect. geneal. Dan.« (der i det væsentlige er skreven med en ukendt Hånd fra det 17. Årh.) på et enkelt Sted⁴⁾ en mere udførlig Skikkelse end Teksten i Ny kgl. Saml., så at Afskriftens Nedsriver på dette Punkt må have været i Besiddelse af større Viden; men i øvrigt stemmer de 2 Tekster godt overens. Særlig kan det nævnes, at de Henvisninger til andre Blade, som forekommer i »Collect. geneal. Dan.«, anfører ganske de samme Bladdtal som Teksten i Ny kgl. Saml.; men medens Henvisningerne næsten alle passer i dette sidste Håndskrift, mangler i »Collect. geneal. Dan.« de Blade, hvortil der henvises. Hvad Sophie Sehesteds Tilføjelser på de pågældende Sider af Ny kgl. Saml. Fol. 774 b angår, er de gennemgående blevet medtagne allerede af Skriverhånden i »Collect. geneal. Dan.«; men på ét Sted i det sidste Håndskrift viser der sig den Mærkelighed, at en Supplering også dér er udført egenhændig af Sophie Sehested, og det på en Måde, der ikke helt stemmer med hendes Udfyldning af de tilsvarende Huller i Ny kgl. Saml.⁵⁾ Foruden Sophie Sehesteds er der en anden navnløs Hånd fra det 17. Årh., som i adskillig større Omfang har gjort Tilføjelser på de pågældende Blade af »Collect. geneal. Dan.«⁶⁾; den har vist sig at tilhøre en Christopher Friis Jørgenssøn, hvis Hånd imidlertid spiller en langt større Rolle i en anden Lisbet-Bryske-Tekst, så at der snart vil være Anledning til at komme tilbage til den⁷⁾.

Som ovenfor⁸⁾ anført, findes der i Lunds Universitetsbibliotek en Tekst af Lisbet Bryskes Thott-Type, der viser nært Slægtskab med Teksten i Ny kgl. Saml. Fol. 774 b. Den lundske Tekst, hvis ældre Signatur er H c) Fol. 91, og som stammer fra den såkaldte Meck'ske Samling, er (fraregnet senere Tilføjelser) helt igennem skreven med den samme Skriverhånd, som

¹⁾ Personahist. Tidsskr. 7. R. IV. 28, 32. Danske adel. Brevkister udg. af A. Thiset S. 24.

²⁾ Håndskriftets Bl. 155 a—156 b og 159 a—b (jfr. Bl. 160 a, der giver et selvstændigt Supplement til Lisbet-Bryske-Teksten).

³⁾ Næmlig af dens Bl. 231 b—234 b.

⁴⁾ Bl. 155 a.

⁵⁾ »Collect. geneal. Dan.« Bl. 155 b L. 2—4 sammenholdt med Ny kgl. Saml. Fol. 774 b Bl. 232 a.

⁶⁾ Næmlig på Bl. 155 a, b, 156 a, 159 a og 160 a.

⁷⁾ Nedfr. S. 32—33.

⁸⁾ S. 26.

har skrevet Hoveddelen af Ny kgl. Saml. Fol. 774 b, og har på samme Måde som dette Håndskrift ingen Våbenafbildninger, ligesom Lisbet Bryskes egen Hånd heller ikke forekommer i Lund-Håndskriftet. Men dette sidste har i Modsætning til Teksten i Ny kgl. Saml. intet Titelblad; og trods den nære indbyrdes Overensstemmelse mellem de 2 Håndskrifter viser der sig adskillige Afvigelser mellem dem, således allerede i det foran anbragte Register, hvor Lund-Teksten synes at tilstræbe en noget strengere gennemført alfabetisk Ordning, end det er Tilfældet i Ny kgl. Saml. Også når man kommer ind i selve Slægtbogsteksterne, kan man træffe Forskelligheder, men disse er dog ofte kun stilistiske; og selv hvor den ene Tekst giver faktiske Oplysninger, der savnes i den anden, optager disse Oplysninger ikke større Plads end, at de 2 Tekster i det hele og store kan følges ad Side for Side. Skriverhånden ender for begges Vedkommende på et Blad med samme Foliering (275 a); og om end det ikke sjældent sker, at Indholdet af en Side i den ene Tekst strækker sig noget længere end Indholdet af den samme Side i den anden, er der åbenbart en bevidst Stræben efter så snart som muligt atter at bringe Overensstemmelse til Veje på dette Punkt.

Af de 2 Tekster er den i Ny kgl. Saml. utvivlsomt den ældste¹⁾. Dette viser sig bl. a. i, at man kan træffe enkelte Steder i Lund-Teksten, der er skrevne med Skriverhånden, men mangler helt i Teksten i Ny kgl. Saml.²⁾; og disse Steder kan til Tider have en sådan mere personlig Karakter, at de nærmest gør Indtryk af at have været senere Tilføjelser i Lund-Tekstens Forlæg³⁾, hvad der med andre Ord vilde betyde, at Lund-Teksten er afskrevet ikke direkte efter Ny kgl. Saml., men efter et nu tabt Mellemlid.

Som ovenfor⁴⁾ nævnt, har Teksten i Ny kgl. Saml. Fol. 774 b et ret stort Antal Tilføjelser skrevne med Sophie Sehesteds Hånd.

¹⁾ Sammenlign i så Henseende de 2 Tekster midt på Bl. 19 a, og ligeledes deres Bl. 34 b L. 7.

²⁾ Lund-Tekstens Bl. 123 a L. 3 f. n.—1 f. n., der nævner Valdemar Lykkes Giftermål og mangler på det tilsvarende Sted i Ny kgl. Saml. Fol. 774 b, kan ikke være skrevet før 1642 (Danm. Adels Aarvog 1903 S. 277).

³⁾ Se således en Meddelelse i Lund-Teksten Bl. 25 b om et Giftermål mellem en Niels Lykke og en Margrethe Vind, hvor der tilføjes: »Gud gifvue: til løkke«, et Ønske, der dog ikke gik i Opfyldelse, idet Hustruen døde i første Barselseng (jfr. Danm. Adels Aarvog 1886 S. 394, 1903 S. 267). Lund-Teksten Bl. 28 b nævner 2 små Sønner af en Mogens Juel og en Margrethe Ulfstand (jfr. Danm. Adels Aarvog 1927 II. 29, hvor Sønnerne ikke er anført); de blev kun henholdsvis 4 og knap 2 År gamle, men Teksten anfører ikke desto mindre År, Dag og Sted for både deres Fødsel, Død og Begravelse, så at Angivelserne sikkert oprindeligt må skrive sig fra en af deres nærmeste Slægtninge.

⁴⁾ S. 26.

En ikke helt ubetydelig Del af disse Tilføjelser¹⁾ forekommer også i Lund-Teksten, hvor de er skrevne af Skriverhånden, hvad der er endnu et Tegn på, at Teksten i Ny kgl. Saml. er den ældre. Men det turde være et større Antal af Sophie Sehesteds Suppleringer, der ikke er kommet med i Lund-Teksten; derimod kan man på ét enkelt Sted i denne sidste²⁾ træffe en Tilføjelse, som er gjort egenhændig af Sophie Sehested, og som ikke findes på det tilsvarende Sted i Ny kgl. Saml. Fol. 774 b.

Denne Forekomst af Sophie Sehesteds Hånd i Lund-Teksten er dog et ganske enkeltstående Tilfælde. Medens det blandt Tilføjerhænderne i Ny kgl. Saml. Fol. 774 b er Sophie Sehesteds, der giver Håndskriftet dets Præg, er det en helt anden Hånd, der har gjort de fleste Tilføjelser i Lund-Teksten, nemlig Tale Ulfstands³⁾. Hendes Hånd forekommer på et meget stort Antal af Håndskriftets Sider⁴⁾; og hele dets sidste Side (Bl. 275 b) er skreven egenhændig af hende med et Monogram øverst oppe, som hun også har anvendt i sit eget Slægtbogs-Håndskrift Thottske Saml. Fol. 1077⁵⁾ og i Kallske Saml. Fol. 127⁶⁾. I Sammenligning med Tale Ulfstands spiller de andre Hænder, som har gjort Tilføjelser i Lund-Teksten, en forholdsvis ubetydelig Rolle; men en af dem navngiver sig selv på den sidste af de 3 af Håndskriftets Sider, på hvilke den er påtruffen⁷⁾, som tilhørende »Hille R. k.«, o: øjensynlig Hille Rosenkrantz, Datter af Holger Rosenkrantz til Glimminge m. m. og død 1685 som Enke efter Niels Trolle til Trolholm⁸⁾. En anden, men unavngiven Hånd, der ligeledes er påtruffen på 3 af Tekstens Sider⁹⁾, viser sig at tilhøre Axel Juul Iverssøn til Volstrup († 1671) af Lillie-Juulernes Slægt¹⁰⁾. Også anden Steds i Lund-Håndskriftet

¹⁾ Således Ny kgl. Saml. Fol. 774 b Bl. 39 b, 40 a, 41 b, 47 b, 54 a, 69 a, 71 a, 72 a, 81 a osv.

²⁾ Bl. 103 b L. 8—9.

³⁾ Jfr. om hende ovfr. S. 8.

⁴⁾ Således Bl. 3 b, 7 b, 8 b, 10 a, b, 11 a, b, 12 a, b, 13 a, 14 a, 15 a, 16 a osv. osv. (Bl. 145 a med en Rettelse, der på det tilsvarende Sted i Ny kgl. Saml. Fol. 774 b Bl. 145 b er gjort af Sophie Sehested).

⁵⁾ På den forreste Bindplades Inderside og Bl. 2 a og 9 a.

⁶⁾ Bl. 33 b.

⁷⁾ Bl. 48 a, 124 a, 133 a.

⁸⁾ Se om hende Dansk biograf. Lexikon XVII. 544, 546 og Danm. Adels Aarbog 1910 S. 424. Hendes Hånd — dog kun en Underskrift (hvor hun skriver sig Hille og ikke Helle) og nogle få Ord endnu — kan findes i R.A. Indl. til Sjæll. Tegn. 1668 Nr. 159 og i R.A. Rentekamret, Breve, Dokumenter og Akter vedk. partikulære Personer 1679—1848 under Niels Trolle.

⁹⁾ Bl. 59 b, 73 b, 122 a.

¹⁰⁾ Se om ham Dansk biograf. Lexikon VIII. 629 og Danm. Adels Aarbog 1890 S. 269. Hans Hånd til Sammenligning kan findes i R.A. Danske Kanc. Ark., Pakken: Akter ang. Forstrækn. og Kontribut. 1625—58, Hæftet

forekommer senere Tilføjelser, men af Hænder, som ikke er blevet identificerede¹⁾. Jævnlig er det i sådanne Tilfælde Hænder, der kun er fundne på en enkelt Side; et Par svenske Hænder kan dog træffes på et Par Sider²⁾, men uheldigvis er deres Udseende et sådant, at de er vanskelige at tidsfæste, selv om de vel nærmest må henføres til det 18. Århundrede. Når Håndskriftet er gået over i rent svensk Eje, turde ikke være let at afgøre. På dets første beskrevne Blad forekommer Navnet »Petrus Japheti Cartamundanus« og »Petrus Cartamundanus«, og det er øjensynlig denne Mand, der på den samme Side på rent Dansk oplyser, at »1675 NB. dend 21 augusti bleff min daatter fødth efter middag, klochen vaar imellum et och thoe«. Den Hånd, der har gjort denne sidste Bemærkning, har et Sted inde i Teksten³⁾ tilføjet Navnet på en (i 1653 født) Arvid Trolle; men fordi vedkommende skriver Dansk i 1675, kan han jo godt have været bosat i Skåne efter Afståelsen. Og uheldigvis synes det ikke at være let at skaffe Oplysninger om den nævnte Petrus Japheti Cartamundanus. Efter hans latinske Navn at dømme vilde man være tilbøjelig til at regne ham til den lærde Stand; men han er ikke fundet immatrikuleret ved Københavns Universitet i Tiden 1641—75⁴⁾, og heller ikke ses han at være anført i Registrene til enten den danske eller den skånske trykte Præstehistorie. En Del mærkeligere end denne danske Bemærkning fra 1675 er en Tilføjelse, som er skreven på Dansk med en Hånd, der formentlig må henføres til det 18. Århundrede⁵⁾; men slige enkeltstående Udtalelser kan jo skyldes Tilfældigheder og kan, som der anden Steds er gjort opmærksom på⁶⁾, ikke bruges som Argumenter ved en Drøftelse af, hvem der kan have ejet det pågældende Håndskrift.

Et Håndskrift af Thott-Typen, som for den overvejende Del er skrevet med Lisbet Bryskes egen Hånd, er N y k g l. S a m l. F o l. 7 7 1. Uheldigvis er det defekt; efter Folieringen at dømme mangler der over 60 Blade i dets Begyndelse⁷⁾, og også Slutningen

I. 2 Bl. 23 a og i RA. Rentekamret, Jordebøger indsendte i Henhold til kgl. Missiver 1660—62, Volstrup, Jordebog af 1660 10. Novbr. Bl. 29 a—b, 43 b—44 a.

¹⁾ Således Bl. 11 b, 51 a, 62 a.

²⁾ Bl. 142 b, 188 b, 211 b, 212 a.

³⁾ Bl. 48 b.

⁴⁾ Han kan ikke være identisk med en Petrus Iaphethi Hortersnensis, der immatrikuleredes 1642 (Birket Smith, Københavns Universitets Matrikel I. 170).

⁵⁾ Håndskriftets Bl. 115 b.

⁶⁾ Personallhist. Tidsskr. 7. R. IV. 13 f.

⁷⁾ Det begynder nu med Bl. 63; men derefter mangler Bl. 64, og først med Bl. 65 kommer der Regelmæssighed i Folieringen.

mangler; ved en Sammenligning med Håndskriftet Karen Brahe Nr. 1635 viser det sig, at det sidste bevarede Blad af Ny kgl. Saml. Fol. 771 ender c. 45 Blade før det Sted, hvor Karen-Brahe-Håndskriftets egentlige Slægtebogstekst ender¹⁾.

Når det blev nævnt, at Ny kgl. Saml. Fol. 771 for den overvejende Del er skrevet med Lisbet Bryskes egen Hånd, gælder dette dog ikke de første af de bevarede Blade, som kun delvis skyldes hende selv; og det har da mulig forholdt sig på samme Måde med de forudgående, nu manglende Blade. Men når man er kommet noget ind i Håndskriftet, fremtræder hendes egen Hånd afgjort som Hovedhånden, selv om der, som vi snart skal komme tilbage til, er gjort mange Tilføjelser af andre Hænder til Teksten. Også hvad hun selv har skrevet, viser sig at være nedskrevet til forskellige Tider. Når hun har anlagt Håndskriftet, kan i alt Fald ikke ses nu, men vilde måske have kunnet oplyses af den manglende Del. Det må dog i ethvert Tilfælde have været før 1657, idet 2 af dem, der senere har suppleret Teksten, døde i dette År²⁾; men også efter den Tid har Lisbet Bryske selv benyttet den, idet hun et Sted nævner Året 1663 og et andet Sted et Giftermål, der skal have fundet Sted c. 1668³⁾. I det hele har hun øjensynlig, ligesom Tilfældet var med Håndskriftet Karen Brahe Nr. 1635⁴⁾, også betragtet Ny kgl. Saml. Fol. 771 som en Kladder, der helst senere skulde fremkomme i en forbedret Skikkelse; hun taler ikke blot adskillige Gange i Håndskriftet (ligesom i flere af sine andre Tekster) om, hvad der er »forgett« på et tidligere Blad, men giver også jævnlig udtrykkelig Anvisning på, hvad der skal ændres, »nar bogen skall omskriues«⁵⁾. Men på en noget lignende Måde som Tilfældet var med Håndskrifterne af Lunge-Typen, at én Tekst jævnlig kan indeholde både mere og mindre end en af de andre, kan man ved Sammenligning mellem Ny kgl. Saml. Fol. 771 og Håndskriftet Karen Brahe Nr. 1635 finde Steder i hvert af disse Håndskrifter, som mangler i det andet af dem, skønt de dér, hvor de findes, synes nedskrevne ved det pågældende Håndskrifts oprindelige Anlæg. Og hvis man tager Ny kgl. Saml. Fol. 771 og et andet Håndskrift af Thott-Typen for sig, kan man træffe det Forhold, at på én bestemt Side af hvert af disse 2 Håndskrifter en egenhændig Bemærkning af Lisbet Bryske findes i det ene Håndskrift, og ikke i det andet, medens en anden egenhæn-

¹⁾ Ny kgl. Saml. Fol. 771 ender på et til Karen Brahe Nr. 1635 Bl. 477 a svarende Sted; om Stedet, hvor Karen-Brahe-Håndskriftets egentlige Slægtebogstekst standser, se ovfr. S. 26 Note 3.

²⁾ Næmlig Christopher Friis og Valdemar Lykke.

³⁾ Håndskriftets Bl. 272 b, 65 b (jfr. Danm. Adels Aarvog 1925 S. 434).

⁴⁾ Ovfr. S. 22.

⁵⁾ Se således Bl. 71 b, 80 a, 105 a, 127 b, 162 b, 208 a, 213 a, 272 b.

dig Bemærkning af hende findes i det andet Håndskrift og ikke i det ene, og en tredie egenhändig Bemærkning forekommer begge Steder¹⁾.

Det blev antydet ovenfor, at Ny kgl. Saml. Fol. 771 indeholder mange yngre Tilføjelser af andre Hænder. En af disse Hænder forekommer på over 100 af Håndskriftets nuværende c. 900 Sider²⁾ og har vel altså også skrevet på et dertil svarende Antal af dets nu manglende Blade; ofte giver den ganske vist kun korte Rettelser eller også Suppleringer af manglende Navne, men jævnlig er dens Tilføjelser dog længere. Det er en lille fin, navnløs Hånd, og det er den samme, der er omtalt ovenfor³⁾ som forekommende på nogle Sider af Håndskriftet »Collect. geneal. Dan.« i Klevenfeldts Samlinger i Rigsarkivet. Håndens Bemærkninger på dette sidste Sted angår bl. a. Medlemmer af Familien Kruse, og da dens Meddelelser om et Par af disse (hvoriblandt Enevold Christopherssøn Kruse, der faldt ved Lutter am Barenberge⁴⁾) går igen i beslægtet Form i Ny kgl. Saml. Fol. 771⁵⁾, kunde det ligge nær at antage Håndens Indehaver for at være en Kruse; men en Eftersøgning i denne Retning blev resultatløs. Derimod vil man et Sted i Ny kgl. Saml. Fol. 771 finde, at Håndens Indehaver har rettet Lisbet Bryskes Angivelse om en Jens Rodstens Død, der lød, at han »bleff slagen ihiehl aff Krestofer Friis Jorensen ttil Fauerscou«, således, at Stedet nu lyder, at »Iens Rottsten bleff stucken ærlig for handen, som er met hans matt. kong Christian den 4. obne breff met at beuise, aff Krestofer Friis Jorensen ttil Waskiergaard, och leffuede hand nogle dage, effter at hand haffde bekommet skaden⁶⁾. Og på ad-

¹⁾ Sammenlign Ny kgl. Saml. Fol. 771 Bl. 65 b med Thottske Saml. Fol. 1085 Bl. 35 a.

²⁾ Således Bl. 76 b, 84 b, 85 a, 90 II b, 91 a, 92 a, 96 b, 104 a, 110 a, 111 a osv. osv.

³⁾ S. 27.

⁴⁾ Jfr. Danm. Adels Aarvog 1900 S. 245 f.

⁵⁾ Bl. 122 b, 484 a.

⁶⁾ Håndskriftets Bl. 207 b. De 2 af Lisbet Bryske skrevne Ord »slagen ihiehl« må nu siges at være ulæselige på Grund af den korrigerendes grundige Overstregning af dem; at de har stået der, strider imidlertid ikke mod de svage Rester af Ordene, der endnu kan skimtes, og det stemmer med, at Lisbet Bryske egenhändig har brugt de samme Ord på det tilsvarende Sted i Håndskriftet Karen Brahe Nr. 1635 Bl. 189 b (jfr. også Ny kgl. Saml. Fol. 774 b Bl. 97 b, Ny kgl. Saml. Fol. 775 S. 279 og Thottske Saml. Fol. 1085 Bl. 115 b, hvor Angivelsen dog på intet af Stederne skyldes Lisbet Bryskes egen Hånd). I en anden Tekst, som ikke er en Thott-Type, har Lisbet Bryske først skrevet en nu ulæselig Angivelse om Drabet, som hun derefter egenhändig har rettet til, at Jens Rodsten »bleff stuken ihiehl aff Krestofer Fris« (RA. Gen-her. Selsk., Gener. Fol. 41 Bl. 4 b). — Om selve Sagen jfr. Kancelliets Brevbøger 1609—1615 S. 773.

skillige andre Steder i Håndskriftet¹⁾ giver Hånden Oplysninger om denne Christopher Friis's Forfædre og Slægt. Man vil da tænke sig Muligheden af, at den meget skrivende Hånd i Ny kgl. Saml. Fol. 771 tilhører den samme Christopher Friis, og dette viser sig virkelig at være Tilfældet, når man til Sammenligning har eftersøgt og fundet hans Hånd andre Steder²⁾. Hvad ham selv angår, hørte han til den Familie Friis, hvis Våben var et rødt Egern siddende på en blå Bjælke; han var Søn af en Jørgen Friis, begravet 1657 og var Farbroder til den første Greve Friis³⁾. At han trods det overordentlig store Antal Tilføjelser, som han har gjort i Håndskriftet, dog ikke har ejet dette, fremgår af, at Lisbet Bryske, som ovenfor omtalt, har skrevet i det endnu i 1660'erne; og det viser sig således, hvor forsigtig man må være med at gå ud fra, at selv et stort Antal Indførsler af én Hånd i et Slægtebogs-Håndskrift skulde kunne bevise, at Håndens Indehaver har ejet Håndskriftet⁴⁾.

¹⁾ Bl. 227 b, 228 a, b, 229 a, 386 a, 441 a, b, 482 b, 483 a, 500 a.

²⁾ Hans Hånd (1½ Linie) findes i RA. Indl. til Reg. og Tegn. 1636 30. Jan., 2. Side; hans Underskrift forekommer sstds. 1639 21. Decbr., og et stort Stykke skrevet med hans Hånd, men uden Underskrift, haves i RA. Privatarkiver, Christopher Friis Jørgenssøn 1634 Juli (o: et Brev til hans Hustru fra Lisbet Bryskes anden Mand Henrik Bille).

³⁾ Se om ham Danm. Adels Aarbog 1886 S. 141.

⁴⁾ I Betragtning af den omfattende Virksomhed, som Christopher Friis har udfoldet for at supplere Teksten i Ny kgl. Saml. Fol. 771, ligger det nær at tænke sig, at man kunde finde Spor af hans personalhistoriske Interesse i andre Slægtebogshåndskrifter. Jeg mindes dog ikke at have truffet hans egen Hånd på andre Steder end de ovenfor omtalte med Undtagelse af, at det mulig er hans Hånd, der forekommer i Thottske Saml. 4to 1870 Bl. 28 b. Men det kan nævnes, at der i nogle Tekster af en Slægtebog, der må antages oprindeligt at hidrøre fra Lisbet Huitfeldt, men senere er fortsat (jfr. Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 3—6, 9. R. II. 32), findes et med Skriverhænder skrevet Afsnit på c. 3—4 Sider, der har Overskriften: »De Friiser sleet, som fører udi deris vaaben et rød ege[r]n paa en huid [!] bielcke med tu wesselhorn ofuen udi, som ellers kaldeß de Waschergaards Friiser, huilchet slecht er med gamle breffue oc documenter med at beuiße, som her efter følger«. Allerede denne Overskrifts Slutning viser i sproglig Henseende et vist Slægtskab med Christopher Friis's ovfr. S. 32 anførte Rettelse i Ny kgl. Saml. Fol. 771. Og selve Afsnittet citerer et ellers ukendt Brev fra Familie-Arkivet af År 1429 og nævner forskellige andre Årstal; og det henviser et Sted til »Konning Friederich den 1. Historie«, hvorved menes Huitfeldt (VIII. 171, Fol. 1310), en Kilde, som Christopher Friis også benytter i sine Tilføjelser i Ny kgl. Saml. Fol. 771. Endvidere gøres der i Afsnittet nøjagtig Rede for Dødsdag og Begravelsessted for en i Paris afdød Broder til Christopher Friis, og der tales om, hvilke af Christopher Friis's egne Børn der »endnu« lever. Der synes således at være god Grund til at antage, at det pågældende Stykke (der findes i Ny kgl. Saml. Fol. 772 Bl. 155 b—157 a (og i den derefter afskrevne ufolierede Tekst Thottske Saml. 4to 1882) samt i Thottske Saml. Fol. 1079 Bl. 135 a—137 a, men derimod ikke i RA. Gen.-Her. Selsk., Gener. Fol.

Christopher Friis's Hånd er på Grund af dens hyppige Forekomst den af Håndskriftets yngre Hænder, som man lægger mest Mærke til. Blandt de talrige andre yngre Hænder i Håndskriftet (af hvilke et betydeligt Antal ikke er blevet identificeret) kan der være Grund til at nævne nogle, som også forekommer i andre personalhistoriske Arbejder. Den bekendte Anne Krabbes tidligere¹⁾ omtalte Brodersøn Erik Krabbe Christianssøn († 1659) har givet en Del egenhændige Meddelelser om sin nærmeste Slægt²⁾, og den ovenfor³⁾ nævnte Niels Juul Axelssøn har ligeledes gjort nogle Tilføjelser i Håndskriftet⁴⁾. Væsentlig hyppigere end disse to's Tilføjelser er dog en Række, som hidrører fra den ligeledes personalhistorisk interesserede Valdemar Lykke († 1657)⁵⁾; hans Bemærkninger drejer sig, som rimeligt er, for en ikke ringe Del om Familien Lykke og viser bl. a. på flere Steder⁶⁾ Interesse for en korrekt Gen-givelse af Familiens Våben.

Hvad Ny kgl. Saml. Fol. 771's senere Historie angår, kan det nævnes, at det har været ejet af Klevenfeldt⁷⁾, der på Forsatsbladet har givet en ikke helt kort Omtale af det. Han udtaler her den Formodning (som jo senere i fuldt Mål har vist sig at være rigtig), at »denne flittige Frue vel har efterladt mere end et Exemplar til

73 (jfr. Bl. 192—93)) oprindelig hidrører fra Christopher Friis. Men mere end en Formodning kan denne Antagelse ikke blive, da Stykket, som nævnt, på intet af de Steder, hvor det er påtruffet, er skrevet med Christopher Friis's egen Hånd. Og at denne overhovedet ikke er funden i nogen af de her nævnte Tekster, er så meget uheldigere, som man (den fremsatte Hypoteses Rigtighed forudsat) selvfølgelig straks vil tænke sig Muligheden af, at Christopher Friis også på andre Punkter kunde have Del i de pågældende Teksters nuværende Udseende. Men mod den sidste Hypotese synes det ganske vist til en vis Grad at tale, at den personalhistorisk interesserede Holger Parsberg, der, som anden Steds omtalt (Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 4), har konfereret Håndskriftet Ny kgl. Saml. Fol. 772 med endnu en Tekst, netop ud for Stykket om Friis'erne med det røde Egern tilføjer i Margenen: »Dette hør icke til den rette slechte bog, me[n]s er her indskreffuett« (Bl. 155 b).

¹⁾ Personalhist. Tidsskr. 9. R. II. 26 f.

²⁾ Håndskriftets Bl. 90 II b, 91 a, 92 b.

³⁾ S. 5, 16—18.

⁴⁾ Bl. 180 a, 224 a, 297 a (hvor han til Lisbet Bryskes Angivelse: »Den anden Hans Axellsen oc fru Ane Marsuins søn Nils Arinfeff bleff gifft« har føjet den triste Bemærkning: »sig til mangan ond dag«), 402 a.

⁵⁾ Se om ham Festskrift til Kristian Erslev fra danske Historikere S. 332 ff. (en Datter af ham blev gift med en Søn af den ovennævnte Christopher Friis, men først efter begge Fædrenes Død, se Danm. Adels Aarbog 1886 S. 141, 1903 S. 277 f.). Valdemar Lykkes Hånd (der i øvrigt også forekommer i Thottske Saml. 4to 1870 Bl. 30 b, 101 a, 102 b) findes i Ny kgl. Saml. Fol. 771 Bl. 104 b, 156 b, 254 b, 285 a, 294 b, 357 b, 358 a, 359 b, 399 a osv. osv.

⁶⁾ Bl. 128 b, 255 a, 265 b, 378 b, 501 a.

⁷⁾ Det anføres i Museum Klevenfeldianum S. 230 under Nr. 180.

sin tal-rige Familie«; men når han endvidere bemærker, at »med en nyere Haand er hist og her anført een og anden Andmærkning og Oplysning«, må denne Ytring om den ene nyere Hånd unægtelig siges at være alt andet end udtømmende. Håndskriftet, der fra Klevenfeldt kom til Suhm, er benyttet i det gamle Adelsleksikon og omtalt lidt nærmere i dettes Fortale¹⁾.

Et Håndskrift, der må have kendt Ny kgl. Saml. Fol. 771, er Thottske Saml. Fol. 1083. Lisbet Bryske har på dette sidste Håndskrifts første beskrevne Blad egenhændig indført en Bemærkning, dateret Vejle 1674 14. Oktbr., om at hun har ladet skrive og male denne Slægtetog og givet den til sin Søn Sten Bille til Tirsbæk, for at han kan forbedre den. Bogen er altså, som det fremgår af hendes Udtalelse, skrevet af andre (nemlig af Skriverhænder), og de farvelagte Våbenafbildninger maalede af andre. Dog forekommer hendes egen Hånd jævnlig i Teksten, ofte kun med kortere Rettelser²⁾ og Tilføjelser; men man finder tillige flere Gange hele Sider skrevne af hende, således undertiden omtrent en halv Snes Blade eller væsentlig mere³⁾. Ligeledes er et bag i Håndskriftet indført, delvis alfabetisk Register skrevet med hendes egen Hånd, hvad der derimod ikke gælder en derefter følgende Fortegnelse over Ejerne af Tirsbæk siden 1421, der fylder c. 5 Sider. Når Håndskriftet er anlagt, vides ikke, men det er vel ikke sket mange År før 1674. Bindet, der på sin udvendige Forside har Lisbet Bryskes Navn indpresset, har på Bagsiden på samme Måde: »Anno 1674«; en af Skriverhænderne i Håndskriftets første Del nævner Leonora Christinas Fængselsophold i Blåtårn⁴⁾, og der findes i Teksten Tilføjelser af Lisbet Bryske, der tidligst kan være skrevne 1671⁵⁾ og 1673⁶⁾. Men selv i denne sene Redaktion kan man et Sted finde en (ganske vist ikke med Lisbet Bryskes egen Hånd, men med en Skriverhånd given) Anvisning på, hvad der skal iagttages, »nar bogen schall omschriffuis«⁷⁾.

¹⁾ Lexicon over adelige Familier i Danmark, Norge og Hertugdømmene I S. XXI f. — Den ovfr. S. 23 Note 3 nævnte Frederik Ferdinand Wendelboe har et Sted i sine Samlinger gjort nogle Uddrag »af Fru Lisbeth Bryskes Vaabenbog« (Sorø Akademis Manuskriptsamling Nr. 164, Under-Nr. 10, en Side af et Ark med den anførte Overskrift); den benyttede »Vaabenbog« er Ny kgl. Saml. Fol. 771, hvis Bl. 75 b—78 a er ekscerperede på den pågældende Side.

²⁾ Disse Rettelser er undertiden urigtige, se Bl. 240 a, 245 a, b.

³⁾ Håndskriftets Bl. 46 a—b, 75 a—86 b, 354 a—370 b, 371 b—377 b, 487 b—489 b, 640 a—641 a, 643 b—653 a.

⁴⁾ Bl. 74 a.

⁵⁾ Bl. 36 a (jfr. Danm. Adels Aarvog 1907 S. 362), 161 a (jfr. anf. St. 1886 S. 146).

⁶⁾ Bl. 28 b (jfr. Danm. Adels Aarvog 1890 S. 82).

⁷⁾ Bl. 334 a.

Det blev nævnt ovenfor, at Thottske Saml. Fol. 1083 må have kendt Ny kgl. Saml. Fol. 771. At antage, at der skulde have eksisteret et nu tabt Mellemed mellem dem, foreligger der nemlig næppe nogen tvingende Grund til; og Slægtskabet mellem de bevarede 2 Håndskrifter er ganske umiskendeligt. Dette Slægtskab fremgår f. Eks. af, at en hel Side, der i Håndskriftet i Ny kgl. Saml. er skreven som en lidt senere Tilføjelse fra Midten af det 17. Århundrede, går igen i Thottske Saml. Fol. 1083, når fraregnes et Par senere tilføjede Bemærkninger i Ny kgl. Saml.¹⁾ Også forskellige af de af nu identificerede Hænder gjorde Tilføjelser i Ny kgl. Saml. Fol. 771 kan genfindes i Thottske Saml. Fol. 1083, således Tilføjelser af Christopher Friis²⁾, Erik Krabbe Christianssøn³⁾, Niels Juul Axelssøn⁴⁾ og Valdemar Lykke⁵⁾. Men det er ikke alle de nævnte Personers Tilføjelser i Ny kgl. Saml. Fol. 771, der er gået over i Håndskriftet i Thottske Saml.; og overhovedet er det langt fra, at der foreligger nogen fuldstændig Overensstemmelse mellem de 2 Tekster. Alligevel må det vel siges, at den relativt bedste Måde til at forsøge en Rekonstruktion af den nu tabte Begyndelse og Slutning af Ny kgl. Saml. Fol. 771 vilde være ved Hjælp af Thottske Saml. Fol. 1083. Det sidste Håndskrift ses ikke at mangle noget på de nævnte Steder; hvad dets Slutning angår, strækker denne sig lige så langt som Slutningen af Slægtebogsteksten i Håndskriftet Karen Brahe Nr. 1635⁶⁾, dog således, at der efter det Sted, hvor den sidste Tekst ender, i Thottske Saml. Fol. 1083⁷⁾ følger endnu et mindre Afsnit (om Familien Trolle), der i Karen-Brahe-Håndskriftet ikke findes på dette Sted, men i en noget afvigende Skikkelse på et tidligere⁸⁾.

¹⁾ Ny kgl. Saml. Fol. 771 Bl. 468 b. Thottske Saml. Fol. 1083 Bl. 550 b. Sidens Indhold er ikke påtruffen i noget af de andre kendte Eksemplarer af Lisbet Bryskes Thott-Type.

²⁾ Sammenlign Ny kgl. Saml. Fol. 771 Bl. 91 a, 92 a, 386 a, 482 b og 500 a med Thottske Saml. Fol. 1083, henholdsvis Bl. 125 a, 126 a, 456 b, 564 a og 580 b. Også Christopher Friis's Rettelse i Ny kgl. Saml. Fol. 771 Bl. 207 b af Lisbet Bryskes Angivelse af Jens Rodstens Døds måde (her ovfr. S. 32) ses at have været kendt af Thottske Saml. Fol. 1083 Bl. 258 a; men Fremstillingen på det sidstnævnte Sted er rigtignok langt mere kortfattet end den egenhændige af Christopher Friis.

³⁾ Sammenlign Ny kgl. Saml. Fol. 771 Bl. 90 II b og 92 b med Thottske Saml. Fol. 1083 Bl. 124 b og 127 a.

⁴⁾ Sammenlign Ny kgl. Saml. Fol. 771 Bl. 224 a og 402 a med Thottske Saml. Fol. 1083 Bl. 279 b og 474 b.

⁵⁾ Sammenlign Ny kgl. Saml. Fol. 771 Bl. 156 b med Thottske Saml. Fol. 1083 Bl. 201 b.

⁶⁾ Jfr. ovfr. S. 31.

⁷⁾ Bl. 651 b—653 a.

⁸⁾ Karen Brahe Nr. 1635 Bl. 453 (B) b—454 a.

Sten Bille synes ikke at have fulgt sin Moders Opfordring foran i Thottske Saml. Fol. 1083 til at »skriue oc forbedre den efftter ttiden«, som hun udtrykker sig; i alt Fald synes hans Hånd ikke at findes i Håndskriftet¹⁾. Derimod forekommer i dette en Del andre yngre Tilføjerhænder, som ikke er blevet identificerede. De har dog gennemgående hver for sig ikke skrevet ret meget i det med Undtagelse af en enkelt, der viser sig allerede temmelig tidlig i Håndskriftet og træffes gennem største Delen af det, om end ofte med lange Mellemrum²⁾.

Det må siges at være ret mærkeligt, at Lisbet Bryske i 1674 gav Thottske Saml. Fol. 1083 til Sønnen Sten Bille; thi der eksisterer et andet Håndskrift af hendes Thott-Slægtebogstype, der må antages også at have været i hans Besiddelse, nemlig *T h o t t s k e S a m l. F o l. 1 0 8 5*³⁾. Denne Tekst, der med den nedennævnte Undtagelse ikke indeholder Våbenafbildninger, er for de første 254 Blades Vedkommende⁴⁾ skreven med Skriverhænder fra det 17. Århundrede, om end med mange Tilføjelser af Lisbet Bryske selv. I Resten af Håndskriftet er Hovedhånden derimod Lisbet Bryskes egen, men i denne Del omfatter selve Slægtebogsteksten kun Bl. 256—329; derefter findes i Håndskriftet (bortset fra et Register) kun farvelagte Afbildninger af Våbnene for »Knud Bille Henricksen oc Sten Bille Henricksens« 16 fædrene og 16 mødrene Aner. Af disse Våben fremgår det, at det her drejer sig om 2 af hendes Sønner af andet Ægteskab, og det er da øjensynlig de samme Personer, der menes med de foroven på Bindets forreste Yderside skrevne Navne »KNVD BILLE HS SØN STEN BILLE HS«. Det ser således ud til, at Moderen har tænkt sig, at Bogen skulde ejes af disse 2 Sønner i Fællesskab; men da den samme Side af Bindet, som foroven bærer begge Sønnernes Navne, endvidere forneden har en Påskrift, der kun lyder: »STEN BILLE HENRIC SØN«, kan man formentlig heraf slutte, at Håndskriftet senere er gået over i denne sidstes Enebesiddelse.

Når Bogen er anlagt, og når Lisbet Bryske har overdraget den til Sønnerne, er vanskeligt at afgøre. Man kunde tænke sig, at i alt Fald Anevåbnene først var indførte i Håndskriftet på en Tid, da hun ikke havde flere Sønner af andet Ægteskab tilbage end disse

¹⁾ Hans Underskrift (der jo ganske vist ikke er et tilstrækkeligt Grundlag for en Sammenligning) forekommer i R.A. Rentekamret, Jordebøger indsendte i Henhold til kgl. Missiver 1660—62, Jylland under Ørumgaard.

²⁾ Håndskriftets Bl. 6 a, 8 b, 9 a, 56 a, b, 212 a, b, 261 b, 344 a, 366 b, 393 a, osv. osv.

³⁾ Jfr. om dette Håndskrift Personahist. Tidsskr. 7. R. IV. 22, 24.

⁴⁾ Håndskriftets Bl. 9 er dog nu gået tabt, og Tallet 213 er oversprunget ved Folieringen.

2, men på den anden Side, inden nogen af dem var bleven gift (da et Sameje mellem dem efter den Tid vel vilde falde vanskeligt), og man vilde derved komme til Tiden 1649—1653¹⁾). Bogen synes dog i alt Fald for de Skriverhænders Vedkommende, der fremtræder som Hovedhænderne på de første 254 Blade, ikke at gå stort længere ned i Tiden end til Begyndelsen af 1640'erne (c. 1642). Men Lisbet Bryske har selv gjort Indførsler i Håndskriftet, der tidligst kan være foretagne i 1664 og 1666²⁾); og når man også i det (ligesom i andre af Teksterne) kan finde en Bemærkning om, hvad der skal foretages, »når bogen skall omskriuis«³⁾, kunde dette mulig tyde på, at hun ikke fra først af har tænkt på at skille sig ved Bogen.

Håndskriftet indeholder talrige Tilføjelser skrevne af den personalhistorisk interesserede Anne Trolle († 1723)⁴⁾, Tilføjelser, der ofte er korte, men dog jævnlig adskillige Linier lange⁵⁾). Hendes Hånd forekommer så hyppig i Håndskriftet, at man kunde blive tilbøjelig til at tro, at hun har ejet det, hvis ikke anden Steds gjorte Erfaringer måtte advare mod at drage Slutninger i så Henseende⁶⁾). Og i alt Fald kan det næppe påvises, at hun har arvet Håndskriftet; thi ganske vist var hun gift med en Bille, men dels døde han før begge Lisbet Bryskes ovennævnte Sønner, og dels var han kun ret langt ude beslægtet med dem.

Foruden Anne Trolles (og Lisbet Bryskes egen) Hånd forekommer også nogle andre Tilføjerhænder i Håndskriftet. Det er imidlertid ikke mange forskellige, ligesom deres Tilføjelser heller ikke er mange; og de er ikke blevet identificerede.

I Forbindelse med Håndskrifterne af Lisbet Bryskes Thott-Type kan endnu omtales et Slægtbogs-Håndskrift af betydeligt Omfang, nemlig den *L e d r e b o r g s k e H å n d s k r i f t s a m l i n g* Fol. 418—20, idet Tyge Becker i sin trykte Registratur over den nævnte Samling siger, at den pågældende Tekst »er uden Tvivl en Afskrift af Lisbeth Bryskes Slægtbog«⁷⁾). Hvis denne Antagelse var rigtig, måtte det dreje sig om et Eksemplar af Thott-Typen; thi ganske vist mangler Håndskriftet nu sit Bl. 1, men som

¹⁾ Jfr. Danm. Adels Aarvog 1890 S. 74—77.

²⁾ Håndskriftets Bl. 42 b (om hendes Søn Sten Billes Datter Sophie, der fødtes 1664 (Danm. Adels Aarvog 1890 S. 78)) og 17 b (om Jørgen Skeel Ottessøns og Lisbet Billes Søn Jørgen, der fødtes 1666 (sstds. 1901 S. 421)).

³⁾ Bl. 23 a.

⁴⁾ Jfr. om hende ovfr. S. 21.

⁵⁾ Bl. 16 a, 60 b—61 a, 82 a, 124 a, 146 a, 149 b, 155 a, 167 b, 179 b, 186 b, 239 a.

⁶⁾ Jfr. ovfr. S. 33.

⁷⁾ Hist. Museum S. 45.

vi snart skal komme tilbage til, eksisterer der Afskrifter af det, som er tagne, da Bladet var til Stede, og af disse Afskrifter fremgår det, at Ledreborg-Håndskriftet må have begyndt i alt væsentligt på samme Måde som Lisbet Bryskes Thott-Type. Men denne Overensstemmelse hører snart op; sammenligner man Ledreborg-Teksten med Håndskriftet i Karen Brahes Bibliotek Nr. 1635, viser det sig, at allerede Ledreborg-Tekstens Bl. 2 b mangler helt i det andet Håndskrift. Og når man er kommet et Par Blade længere frem i Ledreborg-Håndskriftet og så forsøger at genfinde Indholdet af f. Eks. en Snes af dettes Sider¹⁾ i Karen-Brahe-Teksten, fremtræder der en sådan Afvigelse i de 2 Teksters Rækkefølge, og man må for at finde det, som man søger, springe rundt på så mange forskellige af Karen-Brahe-Tekstens Sider, at det må anses for fejlagtigt at betegne Ledreborg-Teksten som en Lisbet-Bryske-Tekst. Der kan i de 2 Tekster undertiden forekomme en 3—5 Blade, hvor Våbenafbildningerne begge Steder følger efter hinanden i den samme Rækkefølge²⁾; men så indtræder Uoverensstemmelsen på ny. Hvad de Oplysninger angår, som de 2 Tekster giver om de enkelte Ægtepar, vil disse Oplysninger let komme til at frembyde Overensstemmelse på Grund af hele den skematiske Form, som de givne Meddelelser har; men denne Overensstemmelse er ganske vist for de enkelte Pars Vedkommende så hyppig, at man formentlig må antage, at Ledreborg-Håndskriftet, som er det yngre, blandt sine Kilder har haft en Lisbet-Bryske-Tekst, med mindre de går tilbage til en fælles Kilde. Men til at betragte Ledreborg-Håndskriftet selv som en Lisbet-Bryske-Tekst, synes der som sagt ikke at være Grund.

Der kan dog nu, da Ledreborg-Håndskriftet er nævnt, være Anledning til at gøre nogle Bemærkninger om det på Grund både af dets Omfang og af de Spor, som det anden Steds har efterladt i Slægtbogs-Litteraturen. Det er forsynet med farvelagte Våbenafbildninger, som imidlertid ikke er tegnede i selve Teksten, men først bagefter anden Steds fra er indklæbede i den. Håndskriftet er hovedsagelig skrevet med Skrивerhænder; og at disse i alt Fald ikke kan have skrevet i Lisbet Bryskes Levetid, fremgår af, at de nævner Årene 1676, 1677, 1686 og 1695 og omtaler den senere Landkommissær Johan Monrads Bryllup, der fandt Sted 1682³⁾. Men Teksten er senere på mange Steder i alle 3 Bind suppleret

¹⁾ F. Eks. Ledreborgske Saml. Fol. 418 Bl. 8 b—21 b.

²⁾ Sammenlign således Ledreborg Fol. 420 Bl. 753 a—758 a og Karen Brahe Nr. 1635 Bl. 414 b—418 a.

³⁾ Ledreborgske Saml. Fol. 418 Bl. 180 a, Fol. 420 Bl. 668 b, Fol. 418 Bl. 31 a, Fol. 420 Bl. 819 a, Fol. 418 Bl. 65 (A) b.

med en Hånd, der, således som det anden Steds er omtalt¹⁾, tilhører den personalhistorisk interesserede Ide Jørgensdatter Grubbe (f. 1627, † 170?, Datter af Jørgen Grubbe og af Lene Rud og selv allerede i 1653 Enke efter Frederik Barnewitz²⁾). Hun har jævnlig gjort Tilføjelser i Håndskriftet af forskellig Længde; ikke sjældent drejer det sig om hele Sider, og det kan en enkelt Gang nå op til omtrent 40 Sider i Sammenhæng³⁾. Hun har skrevet i Håndskriftet endnu i 1690'erne (eller mulig senere⁴⁾); og hun har bag i dets sidste Bind egenhændig skrevet et udførligt Register. Allerede i Betragtning af, at hun har villet påtage sig denne sidste Ulejlighed, kan man anse det for givet, at hun har ejet Håndskriftet; og dette stadfæstes da også på andre Måder: i et Uddrag, som Samleren Peder Jenssøn Lucoppidan har gjort af Håndskriftets første Bind, betegner han dette som Fru Ide Grubbes Slægtebog⁵⁾; og i et andet Håndskrift, hvor Ledreborg-Teksten citeres, kalder den »liber Grubbianus apud Holstenios«⁶⁾. Betegnelsen »apud Holstenios« viser jo hen til den Slægt, i hvis Eje Slægtebogen har været indtil den nyeste Tid; og at den kom i Familien Holsteins Besiddelse, finder sin naturlige Forklaring i det Slægtskab, der var mellem denne og Ide Grubbe, idet den sidstnævntes Datter Øllegaard Barnewitz i sit Ægteskab med en Christian Bülow havde Datteren Ida Frederikke Joachime Bülow, der blev gift med Statsminister Johan Georg Holstein og Moder til Johan Ludvig Holstein, den første Greve af Ledreborg⁷⁾.

¹⁾ Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 11; jfr. om Ide Grubbes personalhistoriske Interesse sstds. S. 4, 11, 13.

²⁾ Se om hende Danm. Adels Aarvog 1885 S. 64, 1895 S. 168. Hendes Dødsår angives i Personalhist. Tidsskr. 3. R. V. 168.

³⁾ Ledreborgske Saml. Fol. 418 Bl. 41 (A) a—58 (A) b; sammenlign Ledreborgske Saml. Fol. 420 Bl. 800 a—806 b, 918 a—922 b.

⁴⁾ Hun nævner selv en Regitze Sophie Reedtz (Ledreborgske Saml. Fol. 418 Bl. 305 b), der var døbt 1692 (Danm. Adels Aarvog 1894 S. 320).

⁵⁾ R.A. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 45 a S. 423 (o: den såkaldte Lucoppidans Slægtebog, jfr. Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 45). — Det er ligeledes Ledreborgske Saml. Fol. 418—20, der citeres som »Fr. Grubbes Boge i Kallske Saml. Fol. 121 f. Eks. under Alfsen, Basse og Brockenhus (jfr. Betegnelsen »liber Grubbianus« sstds. f. Eks. under v. Ahnen), i Kallske Saml. Fol. 122 f. Eks. under Limbech, Lindenov og Lille og Fol. 123 f. Eks. under Oxe, Plog og Raadsted.

⁶⁾ Thottske Saml. 4to 1873 S. 76, 77; Citatet gælder ganske vist Ledreborg-Håndskriftets nu manglende Bl. 1; men dette Blads Indhold fremgår, som nævnt ovfr. S. 38—39, af de endnu eksisterende Afskrifter af Håndskriftet. Det kan dog bemærkes, at den citerende på et af de Punkter, hvor han påberåber sig »liber Grubbianus«, har benyttet denne meget overfladisk; han hævder nemlig, at den nævner en Axel Pederssøn Thott, men begge Afskrifterne har på det pågældende Sted Axel Keldsøn Thott.

⁷⁾ Se R.A. Benzons Stamtavler under Bülow, Tab. IX; jfr. Hist. Museum S. 46 og Danm. Adels Aarvog 1885 S. 64, 195. — Det kan anføres, at når Ledreborg-Håndskriftet undertiden citerer »dend bog No. 2« (Fol. 418 Bl.

Foruden Ide Grubbe har, som allerede anden Steds omtalt¹⁾, den personalhistorisk interesserede Anne Trolle († 1723)²⁾ gjort mange Tilføjelser i Ledreborg-Håndskriftet. Det er imidlertid mærkelig nok kun sket i dettes første Bind³⁾, og der er ikke Tale om at hendes Tilføjelser er så lange som Ide Grubbes; de når aldrig en Størrelse af en hel Side, men udgør i det enkelte Tilfælde kun ét eller nogle Ord eller højst nogle Linier. Til Gengæld findes de på et betydeligt Antal af Siderne i det Bind, hvori de forekommer; og man kan finde Våbentegninger, som er indklæbede i Henhold til hendes Tilføjelser, men som er af en anden Form end de sædvanlige og undertiden med hendes egenhændige Overskrifter⁴⁾.

Det blev nævnt ovenfor, at Ledreborg-Håndskriftet ikke er komplet, idet det mangler Blad 1; men også nogle andre af dets Blade er i Tidens Løb gået tabt⁵⁾. Det er da et Held, at der kendes 2 Afskrifter af Håndskriftet, som er tagne, da disse Blade endnu var til Stede, så at man derigennem kan lære deres Indhold at kende⁶⁾. Af Afskrifterne, som begge udelader alle Forlæggets Våbenafbildninger, findes den ene i Uldallske Saml. 4 to 441, som består af 3 Bind, der hvert for sig svarer henholdsvis til Ledreborgske Saml. Fol. 418, 419 og 420. Den Uldalske Tekst er skreven med Skriverhænder og har ved Slutningen af sit 2. Bind Betegnelsen »N. I. M. A° 1765 d 11te October«, hvad der formodentlig angiver denne Skrivers Forbogstaver og Datoen for Afslutningen af hans Arbejde på Bindet. Medens Håndskriftet, som nævnt, ingen Våbenafbildninger har, har det derimod bevaret Ledreborg-Tekstens med frenhævet Skrift skrevne Navne på Indehaverne af de i denne afbildede Våben. Og når det Uldallske Håndskrift hist og her overspringer et i Regelen ret kort Stykke af sit Forlæg, skyldes dette

141 b; Fol. 420 Bl. 842 b; begge Steder skrevne med Skriverhænder), menes der hermed den anden Foliering i den Ledreborgske Håndskriftsaml. Fol. 424, hvor de citerede Steder findes henholdsvis Bl. 1 a og 3 b. (Jfr. om Ide Grubbes Forhold til dette sidste Håndskrift Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 11.)

¹⁾ Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 44, 45.

²⁾ Jfr. om hende ovfr. S. 21, 38.

³⁾ Se Ledreborgske Saml. Fol. 418 Bl. 12 b, 14 b, 17 a, b, 20 (A) a, 20 (B) b osv. osv.

⁴⁾ Ledreborgske Saml. Fol. 418 Bl. 62 a, 175 a.

⁵⁾ Næmlig Ledreborgske Saml. Fol. 418 Bl. 132—37, Fol. 420 Bl. 603 (Bl. 797 har derimod næppe indeholdt noget, som har været bestemt til at bevares).

⁶⁾ Det er øjensynlig Ledreborg-Tekstens manglende Bl. 1 og de i forrige Note anførte manglende Blade (med Undtagelse af 797), hvis Indhold genfindes i Uldallske Saml. 4 to 441, henholdsvis 1. Bd. S. 3—4, 143—50 og 3. Bd. S. 1, og i RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 69, henholdsvis 69 a Bl. 146 a, 194 b—196 a, og 69 c Bl. 66 a.

vistnok kun en Uagtsomhed¹⁾); derimod udelader det i sit 3. Bind helt Ide Grubbes udførlige Register bag i Ledreborgske Saml. Fol. 420, men har til Gengæld i sit nævnte sidste Bind en Del, der ikke findes i Ledreborg-Teksten, heriblandt især en historisk Fremstilling »Om de Thotter«.

Den anden Afskrift af Ledreborg-Håndskriftet findes i Rigsarkivet, Genealogisk-heraldisk Selskab, Generalia Fol. 69 og består af 3 særskilte Hæfter (69 a, b, c) med en ret påfaldende Foliering samt af et særligt Registerhæfte. Afskriften er uafhængig af Afskriften i Uldallske Saml. Fol. 441, hvad der viser sig i, at Rigsarkivets Afskrift ikke har de forskellige Udeladelser at opvise, der, som nævnt, findes i det Uldallske Håndskrift²⁾); og medens dette sidste er helt uden Register, har Rigsarkivets Håndskrift et Register, der ganske vist er mere kortfattet end Ide Grubbes i Ledreborgske Saml. Fol. 420, men dog viser sig for en meget stor Del at være bygget på dette. Rigsarkivets Håndskrift har altså på disse Punkter mere end det Uldallske, men udelader modsat ikke blot selve Våbenafbildningerne i Ledreborg-Håndskriftet, men også de Overskrifter over Afbildningerne, som var medtagne i Uldall-Håndskriftet.

Det genealogisk-heraldiske Selskabs Håndskrift betegnes både i den trykte og i Rigsarkivets skrevne Fortegnelse over Selskabets Samlinger som »Munch. En Slægtbog med Register«³⁾. For så vidt man ved denne Benævnelse vil tænke sig en selvstændig Forfattervirksomhed af en Mand ved Navn Munch, er Betegnelsen selvfølgelig ganske misvisende, da Håndskriftet, som nævnt, kun er en Afskrift af Ide Grubbes Slægtbog; hvis man derimod blot vil opfatte Benævnelsen som en Angivelse af, at en Munch har ejet Håndskriftet eller mulig ladet det afskrive, er Navnet rigtigt nok. Håndskriftet har på det første Hæftes Omslag Påskriften: »Kiøbt paa Justits Raad Auction [!] i 1787 for 2 Rdr.«. Det her manglende Navn på vedkommende Justitsråd skal, som det fremgår af tilsvarende Notater anden Steds om lignende Indkøb på en Auktion i 1787⁴⁾, suppleres til: Munchs; og af det bevarede Katalog over denne Auktion⁵⁾ ses, at den pågældende Samler hed Niels Simonsen

¹⁾ Ledreborgske Saml. Fol. 418 Bl. 79 b—80 a, Bl. 250 b L. 1—5, Bl. 300 b L. 2—301 a L. 2 og Fol. 419 Bl. 545 a L. 1—7 mangler i Uldallske Saml. 4to 441, henholdsvis 1. Bd. S. 99, 297, 359 og 2. Bd. S. 273.

²⁾ De Steder i Ledreborg-Håndskriftet, der, som anført ovfr. Note 1, mangler i Uldallske Saml. 4to 441, findes i Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 69, henholdsvis 69 a Bl. 178 b—179 a, 229 b, 247 b og 69 b Bl. 126 a.

³⁾ Hist. Museum S. 113. RA. Registrant 112.

⁴⁾ Se således RA. Gen.-her. Selsk., Gener. 4to 14.

⁵⁾ Fortegnelse paa endeel gode og vel conditionerede Bøger, Manuscripter og Kobberstykker, afgangne Hr. Justitzr. og Committ. i Oecon.

Munch. Han havde været Embedsmand under Kommercekollegiet, var blevet Justitsråd 1780 og Medlem af det genealogisk-heraldiske Selskab 1782 og døde 1786¹⁾. Det omhandlede Håndskrift er skrevet med en Skrивerhånd fra det 18. Århundrede; men Munch selv har nogle Gange afløst Skrивeren og egenhændig skrevet nogle Linier eller en Side i Håndskriftet²⁾, så at det altså må antages, at det er ham, der har foranlediget Afskrivningen.

Foruden at der findes de 2 her nævnte Afskrifter af Ide Grubbes store Ledreborg-Håndskrift, skal endnu mindes om, hvad der er nævnt ovenfor³⁾, at Peder Jenssøn Lucoppidan har gjort et ikke helt kortfattet Uddrag af det⁴⁾. Men hans Uddrag er kun gjort efter det første Bind af Ledreborg-Håndskriftet⁵⁾; og dette hænger rimeligvis sammen med, at det også kun er det samme første Bind af Håndskriftet, som Anne Trolle har fået så nært et Kendskab til, at hun har kunnet forsyne det med en Række Tilføjelser⁶⁾. Lucoppidan har nemlig, som det anden Steds er omtalt⁷⁾, stået i ret nøje Forbindelse med Anne Trolle, og det ligger nær at antage, at det er gennem hende, at han har fået det pågældende Bind af Ledreborg-Håndskriftet til Låns; i alt Fald har han øjensynlig, da han lånte det, ikke kendt Håndskriftets Ejerinde så godt, at han vidste hendes Fornavn⁸⁾.

Også en i det 18. Århundrede affattet udførlig Stamtavle over Familien Rosenkrantz angiver sig som udarbejdet efter »Fr. Grubbes Bog« og citerer en Mængde Sider af denne⁹⁾.

og Commerce Collegio Niels Simonsen Munchs Arvinger tilhørende. Kiøbenhavn 1787. — Håndskriftet er det, som nævnes i Kataloget S. 450 under Nr. 78.

¹⁾ Se om ham: Meddel. fra det kgl. Gehejmearkiv for 1886—1888 S. 202, 297, 299, 353; Werlauff, Hist. Efterretn. om det store kgl. Bibl., 2. Udg. S. 214, 281 f.; samme, Det Kongelige Danske Selskab S. 139, 150 f., 188; og Lexicon over adelige Familier i Danmark, Norge og Hertugdømmene I S. XI. Yderligere Personalia om ham kan findes i RA. Rentekamrets Embedsansøgninger og i RA. Kommercekollegiets danske Resolutionsprotokol 1778 Nr. 22.

²⁾ RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 69 b Bl. 50 b, 53 b, 55 a, 61 a. Hans Hånd til Sammenligning (med Navns Underskrift) kan findes i RA. Rentekamrets Embedsansøgninger; men i øvrigt viser det sig, at han ved Tiden 1760 selv både har ført Kommercekollegiets danske Journal og skrevet de originale Forestillinger i Kollegiets danske Resolutionsprotokol.

³⁾ S. 40.

⁴⁾ Uddraget omfatter S. 423--77 i hans Håndskrift RA, Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 45 a.

⁵⁾ Ledreborgske Saml. Fol. 418.

⁶⁾ Jfr. ovfr. S. 41.

⁷⁾ Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 45 f.

⁸⁾ RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 45 a S. 423.

⁹⁾ RA. Gen.-her. Selsk., Specialia R 19 c.

III.

Lisbet Bryskes Våbenbøger.

De ovenfor behandlede Lisbet-Bryske-Tekster har været Slægtebøger, som, udgående fra bestemte Personer, har opregnet disse Personers Efterkommere både på Mands- og Kvindesiden, så at man meget hyppig og ret hurtig kan nå til Mennesker, der fører helt andre Familienavne og helt andre Våben end den, fra hvem man gik ud. Men Lisbet Bryske har også efterladt Våbenbøger, hvor Våbenafbildningerne er det centrale, så at det kan ske, at et Håndskrift ikke indeholder stort mere Tekst end Navnene på de Slægter, der fører de afbildede Våben; eller hvis Teksten spiller en større Rolle, kan Håndskriftet have samlet den om Våbenafbildningerne, så at der under hver af disse kun omtales sådanne Personer, der har ført det vedkommende Våben, og det endda på den Måde, at det indbyrdes Slægtskab mellem de pågældende i Regelen ikke angives.

Et Håndskrift af den sidstnævnte Art er *K a r e n B r a h e s Bibliotek Nr. 1636*. Det er for den ganske overvejende Del skrevet egenhændig af Lisbet Bryske, der foran¹⁾ angiver om Bogen, at hun har »den sell mallitt oc skreuen, som dett er gott att see, att dett er mitt egitt arbed oc henders gierninger. Skreffuitt paa Thirsbeck den 17 julli 1651; da var ieg 66 aar gamell. Lisbett Bryske egen hand«. Ifølge en senere Angivelse af hende på den samme Side, dateret Vejle 1674 20. August, har hun foræret Bogen til sin Datterdatter Ellen Bille²⁾, »att hun den skall haue ttil en hukomellse, att dett er mitt egitt arbed«.

Håndskriftet har altså foreligget 1651, men når det er anlagt, kan være vanskeligt at afgøre; dog har det mulig ikke været meget tidligere, eftersom der i det findes nævnt Dødsfald, som indtraf 1645, 1646 og 1647, og som synes skrevne straks ved Håndskriftets oprindelige Anlæg³⁾. Men Lisbet Bryske har i alt Fald skrevet meget i det efter 1651; i den egentlige Våbenbog (som kun går til Håndskriftets Bl. 138 b, og som indtil Bl. 122 b er alfabetisk ordnet efter Slægterne, om end ikke inden for det enkelte Begyndelsesbogstav) forekommer Årstal som 1653 og 1655⁴⁾. Efter den egentlige Våbenbogs Afslutning er Håndskriftets Indhold ret uensartet, og det er her ikke udelukkende, men dog for den overvejende Del skrevet med hendes egen Hånd. Man finder her Afskrifter af nogle Dokumenter, Oplysninger om hendes Mænds og hendes egne Aner

¹⁾ På Bladet foran Bl. 1.

²⁾ Datter af Rønno v Bille og Lisbet Krabbe; jfr. Danm. Adels Aarvog 1890 S. 90 f., 1928 II. 25.

³⁾ Bl. 83 b, 91 a, 106 b, 108 a.

⁴⁾ Bl. 10 a, 70 b.

og Afbildninger af deres Anevåben, hendes egen her ovenfor¹⁾ aftrykte Selvbiografi, Fortegnelser over begravede i Ringsted, Sorø og Antvorskov, Meddelelser om enkelte Adelsslægter samt om Ejere af Tirsbæk siden 1421, Fortegnelser over Rigsråder og adelige 1655 og 1651, en Afskrift af Digtet om »De Billers, Jenses Sønners, 16 Aner«, Beskrivelser over forskellige af hendes Slægtninges Udenlandsrejser (hvoriblandt flere af hendes Sønners), osv. Adskilligt af det her anførte kan godt være skrevet før 1651; men andet må være yngre. Dette gælder således om den ovenfor aftrykte Selvbiografi, der nævner »forgangen aar 1664«²⁾; blandt Tirsbæks Ejere anfører Lisbet Bryske selv sin Søn Sten Bille, der 1666 »kom ttill Thirsbek att boe«³⁾; en Indholdsfortegnelse, skreven af hende selv, optæller ikke blot, hvor mange Slægter og Våben der i December 1652 fandtes »i dene bog«⁴⁾, men opfører også en Højesteretsdom af 1670 mellem Ulrik Frederik Gyldenløve og Marie Grubbe, der findes afskrevet tidligere i Håndskriftet (men ikke af Lisbet Bryske selv)⁵⁾; og i en bag i Bogen indført Fortegnelse over Danmarks Konger har hun selv indført Christian V.s Tronbestigelse⁶⁾, osv.

Lisbet Bryske, der i Håndskriftet jævnlig (direkte eller indirekte) har benyttet Hvitfeldts Krønike, citerer også flere Gange i det »min slecttebog«⁷⁾.

Af senere Tilføjelhænder i Håndskriftet forekommer en enkelt Gang den tidligere omtalte Niels Juul Axelssøns⁸⁾. Men betydelig mere har Håndskriftets senere Ejerinde Bogsamlersken Karen Brahe skrevet i det⁹⁾. Hun citerer foran i det (på den samme Side, hvor Lisbet Bryske har gjort sine Indførsler af 1651 og 1674¹⁰⁾) »Otte Brahe Axelsenß riem«, hvorved menes en Otte Brahe, der faldt 1611 for Kalmar i en yngre Alder¹¹⁾; Rimet lyder således:

»Adelig byer og herkomme stor
kand dem icke meget høre,
som adel vil vere med godß og jord
og self intet got kand giøre«.

¹⁾ S. 1—2.

²⁾ Ovfr. S. 2.

³⁾ Bl. 171 b.

⁴⁾ Bl. 256 b, 257 b.

⁵⁾ Bl. 257 b; jfr. Bl. 238 a.

⁶⁾ Bl. 268 b.

⁷⁾ Bl. 6 b, 7 b, 8 b, 97 I a, 100 a, 115 a.

⁸⁾ Bl. 104 a. Jfr. om ham ovfr. S. 5, 16—18, 34.

⁹⁾ Således Bl. 32 b, 33 a, 34 b, 43 a osv.

¹⁰⁾ Ovfr. S. 44.

¹¹⁾ Se om ham Danm. Adels Aarbog 1888 S. 110, Dansk biograf. Lexikon II. 598.

En anden Hånd fra det 18. Århundrede, som ikke er bleven identificeret, skriver bl. a. 2 Sider i Sammenhæng om Familien Holsten¹⁾.

Det kan nævnes, at når Peder Lucoppidan i sin Slægtebog²⁾ i et Afsnit³⁾, hvis Hovedkilde er Anne Trolles Våbenbog⁴⁾, jævnlig citerer »Lisbet Bryske« som Kilde for Våbenbeskrivelser, der afviger fra Anne Trolles, mener han sikkert hermed Håndskriftet i Karen Brahes Bibliotek Nr. 1636⁵⁾.

En Afskrift efter Håndskriftet Karen Brahes Bibliotek Nr. 1636, men så vidt det kan ses, kun indirekte eller altså med et nu tabt Mellemlid, findes i Ribe Katedralskoles Bibliotek, Grønlands Samlinger VI. 61 b. Dette sidste Håndskrift, der udelader alle Karen-Brahe-Tekstens Våbenafbildninger, er skrevet med en Hånd fra 2. Halvdel af 17. Århundrede⁶⁾; det har kunnet medtage senere Indførsler af Lisbet Bryske i Karen-Brahe-Teksten og også Niels Juul Axelssøns Tilføjelse i denne⁷⁾, men har ikke de Tilføjelser fra det 18. Århundrede eller af Karen Brahe, som findes i Karen-Brahe-Håndskriftet. Men Ribe-Håndskriftet er dog ikke en fuldstændig Afskrift af Karen-Brahe-Teksten, således som denne må antages at have foreligget ved Lisbet Bryskes Død. Det udelader forskellige Afsnit af Karen-Brahe-Teksten, som har haft en ganske speciel Interesse for Lisbet Bryske selv (således Oplysningerne om hendes Mænds og hendes egne Aner, hendes Selvbiografi og Meddelelserne om hendes Slægtnings Udenlandsrejser) og også adskilligt andet såsom Afskriften af »De Billers, Jenses Sønners, 16 Aner«⁸⁾. Og hvad Ribe-Håndskriftet meddeler af Karen-Brahe-Teksten, gengiver det ikke altid i den samme Orden som denne⁹⁾. Særlig kan nævnes, at Karen-Brahe-Teksten

1) Bl. 162 b—163 a.

2) Jfr. om denne ovfr. S. 40 Note 5.

3) R.A. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 45 a S. 491—563.

4) Se om denne Personalhist. Tidsskr. 9. R. II. 1.

5) Sammenhold således R.A. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 45 a S. 492, 492, 493, 497, 497, 498, 499, 500 med Karen Brahes Bibliotek Nr. 1636, henholdsvis Bl. 16 a, 7 a, 13 a, 15 a, 10 b, 12 a, 16 b, 9 b.

6) Den må have skrevet tidligst 1670, da den Bl. 156 b afskriver den ovfr. S. 45 omtalte Højesteretsdom af 1670, der findes i Karen Brahes Bibliotek Nr. 1636 Bl. 238 a. Og på den anden Side kan den senest have skrevet 1692; Håndskriftet har nemlig Bl. 48 b en lille Tilføjelse, der er skreven med en anden Hånd, som tilhører Personalhistorikeren Holger Parsberg, der døde 1692.

7) Den findes i Ribe-Håndskriftet Bl. 111 a.

8) Karen-Brahe-Tekstens Bl. 145 b—161 a, 190 b—213 a, 216 b—218 a, 238 b—246 b, 249 a—250 a m. m. mangler i Ribe-Håndskriftet.

9) Ribe-Håndskriftets Bl. 1 a og 2 a svarer således til Karen Brahe Nr. 1636 Bl. 268 a og b.

senere end sin første, alfabetisk ordnede Hoveddel har dels nogle Oplysninger om Familierne Glob, Limbek og Vesteni¹⁾ og dels (under Overskriften: »Vabener, som icke er malitt i dene bog«) en Række nogenlunde alfabetisk ordnede Oplysninger om et ikke ubetydeligt Antal Personer²⁾; men disse 2 Afsnit af Karen-Brahe-Teksten har Ribe-Håndskriftet opløst og indordnet under de enkelte Slægter i sin store, alfabetisk ordnede Hoveddel. Dette er i alt Fald et Par Gange gjort på en sådan Måde, at man har Indtryk af, at det ikke skyldes et selvstændigt Arbejde af Ribe-Håndskriftets egen Skriver, men at han har haft et Forlæg for sig, som han nøjagtig har afskrevet. Og da der endvidere på 2 Steder i Ribe-Håndskriftet³⁾ forekommer Afsnit, som slet ikke findes i Karen-Brahe-Teksten, men som ikke desto mindre synes skrevne ganske samtidig med de Dele af Ribe-Håndskriftet, mellem hvilke de er indførte, må det formentlig antages, at der mellem de bevarede Håndskrifter i Karen Brahes Bibliotek og i Ribe Katedralskoles Bibliotek ligger et nu tabt Mellemlid.

Foruden det her omtalte Håndskrift i Ribe Katedralskoles Bibliotek eksisterer der endnu en anden Afskrift af Håndskriftet Karen Brahe Nr. 1636, nemlig i Rigsarkivet, Genealogisk-heraldisk Selskab, Generalia 4 to 14; men medens Ribe-Teksten er fra det 17. Århundrede, hidrører Teksten i Genealogisk-heraldisk Selskab først fra det 18. Dette fremgår ikke blot af Karakteren af Håndskriftets Hovedhånd (der må anses for en Skrivershånd); men det viser sig endvidere, at den ovenfor⁴⁾ omtalte Justitsråd Niels Simonsen Munch dels flere Gange⁵⁾ har suppleret manglende Linier i Teksten (hvad der selvfølgelig i og for sig ikke behøvede at være sket før længe efter Afskriftens Tilblivelse) og dels på et Sted har afskrevet 2 Sider af Forlægget, som Skriversen, vistnok ved en ren Uagtsomhed, helt havde oversprunget⁶⁾. Også et i Afskriften løst indlagt alfabetisk Register er skrevet med Justitsråd Munchs Hånd; det er dog ikke helt tilfredsstillende, bl. a. fordi Håndskriftet kun delvis er pagineret, og Registret selvfølgelig kun kan omfatte den paginerede Del af Teksten. Hertil kommer, at

¹⁾ Bl. 165 a—166 b, 167 a—168 a, 174 a.

²⁾ Bl. 259 I b—260 a.

³⁾ Bl. 151 a—152 a, 157 a L. 6—157 b.

⁴⁾ S. 42—43.

⁵⁾ F. Eks. Håndskriftets S. 66, 142, 172, 173, 185, 215 og upagineret Del under Vasspyd.

⁶⁾ Bl. 97 I b og 97 II a af Karen Brahe Nr. 1636 er oversprungne af Skriversen i Håndskriftet i Gen.-her. Selsk. efter dettes S. 331, men er afskrevne af Munch selv lidt senere i Håndskriftets upaginerede Del (endnu under Bogstavet S).

Afskriftens Titelblad for en stor Del er skrevet med Munchs Hånd; man har derfor, når disse forskellige Momenter tages under ét, god Grund til at antage, at det er ham, der har foranlediget Afskriftens Tilblivelse, og det fremgår da også af en Notits på Titelbladet, at Genealogisk-heraldisk Selskab har købt Afskriften på hans Auktion¹⁾.

Justitsråd Munchs Afskrift udelader ligesom Teksten i Ribe Katedralskoles Bibliotek alle de Våbenafbildninger, der findes i deres fælles Forlæg Håndskriftet Karen Brahe Nr. 1636. Derimod er der på Grund af det Munchske Håndskrifts Tilblivelsestid intet til Hinder for, at det (i Modsætning til Ribe-Teksten) kan medtage de Tilføjelser fra det 18. Århundrede og af Karen Brahe selv, der findes i Karen-Brahe-Håndskriftet; og dette viser sig da også ofte at være Tilfældet²⁾, selv om det ikke sker altid. Men Justitsråd Munchs Håndskrift tilsigter lige så lidt som Teksten i Ribe Katedralskole at give en fuldstændig Afskrift af Karen-Brahe-Teksten; begge forbigår de ikke ubetydelige Dele af deres Forlæg, men det er langt fra altid de samme Dele, som de udelader. Ganske vist forbigår også Genealogisk-heraldisk Selskabs Håndskrift ligesom Ribe-Teksten Afskriften af »De Billers, Jenses Sønners, 16 Aner«³⁾; men de forskellige ovenfor⁴⁾ nævnte Afsnit vedrørende Lisbet Bryske selv og hendes nærmeste Slægt, der er udeladte i Ribe-Teksten, findes alle i Justitsråd Munchs Håndskrift⁵⁾, der til Gengæld bl. a. forbigår en hel Række af de Dokumenter, der er afskrevne både i Karen Brahe Nr. 1636 og i Ribe-Teksten⁶⁾.

Det ovenfor omhandlede Håndskrift i Karen Brahes Bibliotek Nr. 1636 er ikke den eneste egenhændige Våbenbog, som Lisbet Bryske har efterladt sig; foruden den haves der en anden i Rigsarkivet i Genealogisk-heraldisk Selskab, Generalia Folio 42. På denne Teksts Bl. 1 a har Lisbet Bryske i en Notits, der er dateret 1654 20. Jan., oplyst, at hun har »sell mallitt

¹⁾ Håndskriftet opføres i det S. 42 Note 5 nævnte Katalog på S. 460 under Nr. 185 med Betegnelsen »Fr. Lisbeth Bryskes Slegtebog«.

²⁾ Se f. Eks. Karen Brahe Nr. 1636 Bl. 72 a (en Tilføjelse, der som sin Kilde anfører »Peder [!] Huitfelts Crønicker«, 74 a, 82 b, 83 a og 84 b, og de tilsvarende Steder i Justitsråd Munchs Håndskrift, henholdsvis S. 240, 248, 273, 274 og 279.

³⁾ Jfr. ovfr. S. 46.

⁴⁾ S. 46.

⁵⁾ Karen-Brahe-Tekstens Bl. 145 b—161 a, 216 b—218 a, 238 b—246 b, 249 a—250 a findes alt sammen (bortset fra Våbenafbildningerne) i Gen.-her. Selsk., Gener. 4to 14, men alt i Håndskriftets upaginerede Del.

⁶⁾ Karen-Brahe-Tekstens Bl. 141 b—144 b, 172 b—173 a, 184 b—186 b, 238 a, 247 a—248 b (svarende til Ribe-Håndskriftet, henholdsvis Bl. 128 — 131 a, 133 a—134 a, 140 a—142 a, 156 b—157 a, 161 a—163 b) mangler alt i Gen.-her. Selsk., Gener. 4to 14.

oc giortt di vaben, som huer kand kende, dett er mitt egitt arbed«, og at hun har foræret Bogen til sin Datter Gertrud Bille¹⁾. Senere ejedes den af Klevenfeldt²⁾ og derefter af Suhm³⁾, før den gik over til Genealogisk-heraldisk Selskab. Den indeholder et ret betydeligt Antal af temmelig tarvelig udførte Våbenafbildninger, først en Række, der er nogenlunde alfabetisk ordnede (dog ikke inden for det enkelte Begyndelsesbogstav⁴⁾), og senere forskellige andre, hvoriblandt nogle fandtes i Sorø Kirke⁵⁾, og andre er »norske vaben, som ieg icke ved naffn ttill«⁶⁾. Når der findes Underskrifter under disse Våben, er de skrevne af Lisbet Bryske selv; men undertiden mangler Underskrifterne, og det er yderst sjældent, at der ud over Slægtnavnene eller Personnavnene gives anden Tekst til Våbenafbildningerne. Dette Afsnit af Håndskriftet taber således meget i Interesse på Grund af sin overordentlig knappe Tekst; og stort bedre bliver det ikke senere i den Del af Håndskriftet, der hidrører fra Lisbet Bryske. Hun tegner Datteren Gertrud Billes 16 fædrene og 16 mødrene Anevåben, men uden anden Tekst end Angivelse af Slægternes Navne⁷⁾. Og hun giver en Del Oplysninger om Ejerne af Tirsbæk siden 1421⁸⁾; men skønt dette Afsnit dog indeholder nogen Tekst, er det ikke så udførligt som det tilsvarende Stykke i Håndskriftet i Karen Brahes Bibliotek Nr. 1636⁹⁾ og har ingen Oplysninger efter År 1613. Håndskriftet i Genealogisk-heraldisk Selskab, har fået en Del Tilføjelser i det 18. Århundrede¹⁰⁾; men heller ikke de frembyder større Interesse i personalhistorisk Henseende.

Blandt Lisbet Bryskes Våbenbogsarbejder kan endnu nævnes et tyndt Kvarthæfte, der findes i Rigsarkivet i Genealogisk-heraldisk Selskab, Generalia 4 to 13, men er af endnu mindre Interesse end det umiddelbart her ovenfor omtalte Håndskrift, bl. a. fordi det pågældende Kvarthæfte må anses for ganske ufuldstændig bevaret. Det indeholder 14 delvis løse Blade, af hvilke

¹⁾ Se om denne sidste Danm. Adels Aarvog 1890 S. 75, 1926 II. 58

²⁾ Den anføres i Museum Klevenfeldianum S. 230 under Nr. 181.

³⁾ Håndskriftet omtales lidt nærmere i Lexicon over adelige Familier i Danmark, Norge og Hertugdømmene I S. XXI og i Møllerup og Meidell, Bille-Ættens Hist. II. I. 489; begge Steder aftrykkes Lisbet Bryskes ovfr. citerede Notits på dets Bl. 1 a. Det er øjensynlig også dette Håndskrift, som der sigtes til i Dansk biograf. Lexikon III. 198, hvor Thiset dog ved en Uagtsomhed angiver, at det findes på det kongelige Bibliotek.

⁴⁾ Håndskriftets Bl. 1 b—49 b.

⁵⁾ Bl. 57 b—61 b.

⁶⁾ Bl. 63 b—65 a.

⁷⁾ Bl. 112 b—114 a.

⁸⁾ Bl. 70 b—72 a.

⁹⁾ Bl. 169 b—172 a; jfr. her ovfr. S. 45.

¹⁰⁾ Bl. 68 b, 79 b—80 a, 82 b—84 a, 103 b—104 b, 107 b—108 a.

de allerfleste er folierede, men med Tal, der ligger mellem 72 og 102. Hver Side har 4 ret små og dårlig udførte Våbenafbildninger, idet der dog jævnlig kun findes Skjolde, uden at Våbenmærkerne er indtegnede. Afbildningerne er ikke usandsynlig tegnede og malede af Lisbet Bryske, og i alt Fald er den Smule Tekst, der findes, og som, hvis den findes, undertiden kun består i Familie- eller Personnavnet, alt sammen skreven med Lisbet Bryskes Hånd. Adskillige af Våbenafbildningerne angives at hidrøre fra Ringsted Kirke. Ikke få af Kvarthæftets Våben genfindes i Håndskriftet i Genealogisk-heraldisk Selskab, Generalia Folio 42¹⁾); men det synes ikke at være dem alle, og Rækkefølgen er ikke den samme i de 2 Håndskrifter, så at man ikke godt kan betragte Kvarthæftet som en Kladder til Foliohåndskriftet²⁾).

Endelig skal det anføres, at der i et af Sophie Brahes Håndskrifter omtales »en liden wabenbog, som fru Liſebet Brysche sende mig; paa det første blad stod saaledes: Diſe ere Iffuer Lungis otte ferne waben«. Men denne Våbenbog, i hvilken Lisbet Bryske ifølge Uddraget hos Sophie Brahe jævnlig har talt i første Person, må formentlig anses for tabt³⁾).

IV.

Mindre Arbejder af Lisbet Bryske; Håndskrifter benyttede af hende.

Et mindre Arbejde af Lisbet Bryske er en af hende egenhændig skreven Slægtbog over Efterkommerne (både på Mands- og Kvinde-siden) af den første Valkendorf, som efter hendes Angivelse har været her i Landet; de farvelagte Våbenafbildninger gør Indtryk af at hidrøre fra hendes egen Hånd⁴⁾. Håndskriftet, som tæller 13 beskrevne Blade, har på Bl. 9 a fået et Par Tilføjelser med en tiltalende, latinskkyndig Hånd, formentlig fra det 17. Århundrede.

Et andet mindre Arbejde af Lisbet Bryske findes øjensynlig i den såkaldte »Düring-Rosenkrantz's Slægtbog« i Rigsarkivet⁵⁾, et Håndskrift, der har Navn efter en i 1890 afdød Ejer af det, Hofjægermester Baron E. F. Düring-Rosenkrantz, efter hvis Død det

¹⁾ Sammenlign. dettes Bl. 48, 50, 54, 55, 56, 50, 51, 31, 34, 33, 43.

²⁾ Et Kwartblad ganske tilsvarende til Kvarthæftets og folieret 85 findes indlagt i Ny kgl. Saml. 4to 1281; dets Våbenafbildninger går igen i Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 42 Bl. 50 b, 51 a og 63 b.

³⁾ Landsarkivet i Lund, »Danska geneal. m. m. 4« Bl. 81 a—82 b. Bogen har ifølge Beskrivelsen hos Sophie Brahe i alt Fald indeholdt Lisbet Bryskes Moders 32 Anevåben.

⁴⁾ RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 41. (Jfr. Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 22.)

⁵⁾ I Arkivets Manuskriptsamling under Alm. dansk-norsk Personalhist. Nr. 16 b.

foræredes til Rigsarkivet. Håndskriftet består af 3 forskellige Afsnit; det første er en med en Skrivers hånd skreven Afskrift af det i Rigsarkivet opbevarede Eksemplar af den såkaldte »Jytte Gyldenstjerne«s Slægtbog¹); det andet indeholder en Række Ane- og Stamtavler skrevne af Personalhistorikeren Oluf Hermanssøn Nysted († 1740), og det tredje er en Slægtbogstekst skreven med Landsdommer Holger Parsbergs Hånd²). Det Arbejde af Lisbet Bryske, som er optaget i Düring-Rosenkrantz-Håndskriftet, findes mellem dettes Afskrift af »Jytte-Gyldenstjerne«-Teksten og de af Oluf Hermanssøn Nysted skrevne Ane- og Stamtavler; det er i det væsentlige skrevet med en Skrivers hånd fra 2. Halvdel af det 17. Århundrede, men er i det hele noget uheldig overleveret. Det udgør Håndskriftets S. 144—57; men disse Sider er ikke blot efter alt at dømme urigtig paginerede³), men det viser sig, at de 2 Sider, som formentlig skulde være de første⁴), er skrevne ikke med den Skrivers hånd, der har skrevet de andre Sider af Fremstillingen, men af Oluf Hermanssøn Nysted. Og at det for hans Vedkommende må dreje sig om en senere Supplering, der ikke kan være foretaget i Lisbet Bryskes Levetid, turde fremgå af hans Alder⁵); men derfor

¹) Om denne Slægtbog se Personalhist. Tidsskr. 5. R. IV. 1—30, 7. R. IV. 14—21 og 9. R. II. 2—5. Teksten i Düring-Rosenkrantz's Håndskrift er defekt i Begyndelsen, hvor der øjensynlig er gået et Blad tabt, og mangler efter sin S. 143 den Side, der er den sidste Tekstside (S. 246) i det egentlige »Jytte Gyldenstjerne«-Håndskrift (i RA. Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 48). Men at Düring-Rosenkrantz's Tekst er afskrevet netop efter Rigsarkivets »Jytte-Gyldenstjerne«-Tekst, fremgår af, at en Løkke, som findes i denne sidste mellem S. 120 og 121, går igen i Düring-Rosenkrantz-Håndskriftet S. 73, og af, at en stor Mængde af de Tilføjelser, der er gjorte af senere Hænder i »Jytte-Gyldenstjerne«-Teksten, genfindes i Düring-Rosenkrantz-Teksten (se således Tilføjelser af følgende: Sophie Below bl. a. i den ene Tekst S. 121 og i den anden S. 74, Rigborg Brockenhus henholdsvis S. 93 og 53, Palle Rosenkrantz Axelsson († 1642) henholdsvis S. 105 og 63, Knud Ulfeldt Christopherssøn († 1657) henholdsvis S. 87 og 49, og Holger Parsberg († 1692) henholdsvis S. 221 og 131; osv.). Det vil da heraf fremgå, at Düring-Rosenkrantz-Håndskriftet uheldigvis ikke kan give noget Fingerpeg m. H. t. »Jytte-Gyldenstjerne«-Tekstens Tilblivelseshistorie, således som Tilfældet har været med et andet Håndskrift (se Personalhist. Tidsskr. 9. R. II. 2—5 om Helvig Kaas's Slægtbog).

²) Jfr. om ham her ovfr. S. 23 og Festskrift til Kristian Erslev fra danske Historikere S. 334—35, på hvilket sidste Sted også det her omtalte Slægtbogshåndskrift nævnes.

³) De burde utvivlsomt følge efter hinanden i denne Rækkefølge: S. 148—55; 144—47, 156—57.

⁴) Nemlig S. 148—49.

⁵) Hun døde jo 1674, og han betegner sig i 1730 som 70 År gammel (RA. Danske Kanc. Ark., Suppl. 1730 I. Halvår PPP Nr. 839), så at han ikke vilde have kunnet arbejde for hende, selv om denne Aldersopgivelse var rigtig. Men da Opgivelsen skriver sig fra en Ansøgning om Understøttelse,

er det jo ikke udelukket, at Suppleringen kan være foretagen på Grundlag af et fra Lisbet Bryske stammende, men senere beskadiget og nu forsvundet Blad.

Den Del af Håndskriftet, som må antages at hidrøre fra Lisbet Bryske, er uden Våbenafbildninger og, som alt nævnt, i Hovedsagen skreven med en Skriverhånd. Den giver en Fremstilling af Efterkommerne (både gennem Mands- og Kvindelinijerne) efter Verner Parsberg († 1487) og hans Hustru Anne Rønno; men det er kun den mindste Del af de opregnede Personer, der bærer Navnet Parsberg, idet de allerfleste af dem nedstammer fra det nævnte Ægtepars Sønnedatter Gertrud, der var gift med Johan Bjørnssøn Bjørn. Når Fremstillingen må henføres til Lisbet Bryske, skyldes det, at hun 2 Steder gør egenhændige Bemærkninger om sit Forhold til den; et Sted udtaler hun: »Dette er all den slecht, som ieg ved efftter fru Giertrud Parsberis datter fru Maren Biørns datter«, og ved Fremstillingens Slutning siger hun: »Her endis den anden fru Giertrud Parsberes datter fru Ane Biørns datter«¹). At Fremstillingen først kan være nedskreven i hendes høje Alder, fremgår af, at den²) nævner hendes Sønnedatter Sophie Bille, som er født 1664³). Hvorvidt den (med sit Udgangspunkt i Verner Parsberg) skulde være fremkommen af Hensyn til den ovennævnte Holger Parsberg, der jo må have været i Besiddelse af i alt Fald en Del af det nuværende Düring-Rosenkrantz-Håndskrift, er vel tvivlsomt; Holger Parsbergs Navn findes i ethvert Tilfælde ikke mellem de Parsberg'er, som Fremstillingen opregner⁴).

Det ligger nær at tænke sig, at Lisbet Bryske på Grund af sin personalhistoriske Indsigt er blevet spurgt til Råds af andre i genealogiske Anliggender; og man kan da også i Klevenfeldts Samlinger finde bevaret en af hende selv skreven Besvarelse af en Forespørgsel, som en Fru Kirstine havde sendt hende vedrørende en Række Anevåben⁵). Og i et af Sophie Brahes Håndskrifter gives Uddrag af et Brev fra Lisbet Bryske, hvori hun delvis taler i første Person, og hvori der omtales Våben, som findes på Tirsbæk i Vinduerne dels i et Par Kamre og dels i en lang Gang⁶).

er det vel ikke udelukket, at han for at vække Medlidenhed har gjort sig noget ældre, end han virkelig var; og det synes ret troligt, at han er identisk med en Olaus Hermannides, der først i 1689 immatrikuleredes ved Universitetet (Kjøbenhavns Universitets Matrikel udg. af Birket Smith II. 167).

¹) Håndskriftets S. 154, 157.

²) S. 154.

³) Danm. Adels Aarbog 1890 S. 78.

⁴) S. 148—49.

⁵) R.A. Klevenfeldts Samlinger, »Collect. geneal. Dan.« Bl. 20 a—b.

⁶) Landsarkivet i Lund, »Danska geneal. m. m. 4« Bl. 83 a.

Det er ovenfor jævnlig omtalt, hvorledes senere Benytttere har gjort deres Bemærkninger i Slægtbogs-Håndskrifter, som de har haft til Låns eller mulig ejet. Det vilde være mærkeligt, om et Menneske, der har følt så stor en Tilfredsstillelse ved at benytte Pennen, som Tilfældet øjensynlig har været med Lisbet Bryske, ikke skulde have brugt den samme Fremgangsmåde over for andres Håndskrifter, som er kommet hende i Hænde; og der kan faktisk påvises nogle Eksempler herpå.

Således findes hendes Hånd i *T h o t t s k e S a m l i n g 4 t o 1 8 7 0*¹⁾, et fra Frederik II.s Tid stammende Slægtbogs-Håndskrift, der omtaler Niels Kaas som Kansler og et Sted nævner »dette aar 1587«²⁾. Desværre er det ufuldstændig bevaret; det begynder nu med et Læg C, så at der må være gået 2 Læg (A og B) tabt, og også Slutningen synes at mangle. Det har ifølge dets nuværende første Blad i det 17. Århundrede tilhørt Beate Joachimsdatter Bülow, der var gift med Jørgen Enevoldsson Kruse og døde 1657³⁾, og det har fået ikke få Tilføjelser med Hænder, der delvis ikke er blevet identificerede. Blandt dem, hvis Hænder kan bestemmes, kan nævnes Sophie Sehested⁴⁾, Valdemar Lykke († 1657)⁵⁾, et (uheldigvis unavngivet) Sønnebarn af Ægteparret Laurids Rostrup og Elne Kaas⁶⁾ samt den tidligere nævnte Frands Sørensen Loumann, der skriver 1688 og var Fuldmægtig på Ottestrup i Ringsted Herred⁷⁾. Lisbet Bryskes Hånd forekommer på en lang Række af Håndskriftets Sider⁸⁾; men hendes Tilføjelser er som oftest ret korte.

Våbenbogs-Håndskriftet *N y k g l. S a m l i n g 4 t o 1 2 8 0*⁹⁾ er ifølge sit Titelblad, som er dateret 1598, blevet til på Foranledning af Berete Skave til Eskilstrup, som deri har ladet male sine egne og sin afdøde Mand Niels Krabbes Anevåben, 32 for hver. Der er dog nu kun 61 af Våbenafbildningerne bevarede; men ved de allerfleste af disse (de første ganske vist undtagne) har Lisbet Bryske egenhændig gjort en kort Vedtegning, der rigtignok i Re-

1) Jfr. om dette Håndskrift *Personalhist. Tidsskr.* 7. R. IV. 27.

2) Håndskriftets Bl. 27 b, 52 b.

3) Se om dette Ægtepar *Dansk biograf. Lexikon* IX. 563 og *Danm. Adels Aarvog* 1900 S. 253.

4) Således Bl. 2 a, 21 b, 25 a osv. Jfr. om hende det her Note 1 anførte Sted og her ovfr. S. 14.

5) Jfr. her ovfr. S. 34.

6) Bl. 95 b. Jfr. om Parret *Danm. Adels Aarvog* 1912 S. 417.

7) Bl. 64 a (jfr. Bl. 8 a). Se om ham her ovfr. S. 20.

8) Bl. 2 a, 8 a, 34 b, 38 a, 45 a, b, 54 b, 59 b, 64 a, 66 b, 67 a, 73 a, b, 74 a, 75 a, 76 a, 77 b, 78 b, 79 a.

9) Det nævnes i *Museum Klevenfeldianum* S. 248 under Nr. 194; se endvidere om det *Hist. Tidsskr.* 5. R. IV. 649—51 og *Personalhist. Tidsskr.* 9. R. II. 35.

gelen kun angiver, om det er et Anevåben for Niels Krabbe eller for Berete Skave, og om det er et Våben for en Person, der hører til vedkommendes fædrene eller mødrene Slægt¹⁾.

At Lisbet Bryske også har gjort en Del Tilføjelser i en Våbenbog, der kan betegnes som Niels og Otte Krags Våbenbog, er omtalt anden Steds²⁾; det drejer sig dog her kun om et ret begrænset Antal af Notater.

Endvidere har hun et Sted i en med en navnløs Hånd skreven Tekst af det ovenfor³⁾ nævnte Arbejde »De Billers, Jenses Sønners, 16 Aner« i Margenen tilføjet et Par Verselinier⁴⁾, som ikke findes i Rørdams Udgave af dette Arbejde⁵⁾, hverken i selve Teksten eller blandt Varianterne. Linierne, som efter hendes Anvisning skal indføjes i Rørdams Udgaves S. 57 mellem L. 17 og 18 i et Rim, hvori Tyge Krabbes Hustru Anne Nielsdatter Rosenkrantz indføres som talende, lyder:

»Den thride min søster boll
fick her Iahan Biørnsen i vold,
en rigens raad met ere«⁶⁾.

Om de skyldes en digterisk Åre hos hende selv, vides ikke; i metrisk Henseende er de imidlertid ikke heldige, bl. a. fordi det pågældende Rim ellers består af 6-liniede Strofer, hvor henholdsvis 1. og 2., 3. og 6. samt 4. og 5. Linie rimer indbyrdes, men den Halvstrofe, som skulde indeholde den til Lisbet Bryskes Linier svarende 4.—6. Linie mangler ganske.

Alt i alt må Lisbet Bryske vistnok siges at være den Slægtbogs-Forfatterinde, fra hvem der foreligger bevaret det største egenhændige Materiale som Vidnesbyrd om hendes Virksomhed på Personalhistoriens Område.

Her skal endnu meddeles en Fortegnelse over samtlige ovenfor nævnte Håndskrifter med Angivelse af de Sider, hvor de omtales:

Rigsarkivet:

Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 41: S. 32, 50.
do Gener. Fol. 42: S. 48 f., 50.

¹⁾ En lidt længere Indførsel på Håndskriftets andet Bl. 9 a er derimod skreven af Niels Krabbes og Berete Skaves Svigersøn Christian eller Christen Erikssøn (Valkendorf) (se om hans Hånd Personalhist. Tidsskr. 7. R. IV. 18).

²⁾ Personalhist. Tidsskr. 9. R. II. 17.

³⁾ S. 17—18.

⁴⁾ Additamenta Fol. 154, II Bl. 45 a.

⁵⁾ Jfr. ovfr. S. 17 Note 6.

⁶⁾ Jfr. Heise, Fam. Rosenkrantz's Hist. II S. 78 f. og Danm. Adels Aarbog 1910 S. 378.

- Gen.-her. Selsk., Gener. Fol. 45 a: S. 40, 43, 46.
do Gener. Fol. 48 (»Jytte Gyldenstjerne«s Våben- og Slægtbog): S. 9, 51.
do Gener. Fol. 69: S. 41, 42 f.
do Gener. Fol. 71: S. 22.
do Gener. Fol. 73: S. 33 f.
do Gener. 4to 13: S. 49 f.
do Gener. 4to 14: S. 42, 47 f.
do Specialia R 19 c: S. 43.
MS. Alm. dansk-norsk Personalhist. Nr. 16 a: S. 5 f.
do 16 b (»Düring-Rosenkrantz's Slægtbog«): S. 50 ff.
do 16 c (Helvig Kaas's Slægtbog): S. 51.
do 20 (Klevenfeldt, »Collect. geneal. Dan.«): S. 27, 32, 52.
do 45 b (Niels og Otte Krags Våbenbog): S. 54.

Det kongelige Bibliotek:

- Gl. kgl. Saml. Fol. 1085¹): S. 6—9, 10, 12 f., 16, 19
Thottske Saml. Fol. 1072: S. 21 f.
do Fol. 1077: S. 29.
do Fol. 1078: S. 7, 12—16, 19 f., 21, 25.
do Fol. 1079: S. 33.
do Fol. 1082: S. 7, 16—19.
do Fol. 1083: S. 35 ff.
do Fol. 1085: S. 32, 37 f.
do Fol. 1106: S. 22.
do 4to 1870: S. 20, 33, 34, 53.
do 4to 1871: S. 25.
do 4to 1873: S. 40.
do 4to 1876: S. 19 f.
do 4to 1882: S. 33.
do 4to 1892: S. 20.
Ny kgl. Saml. Fol. 771: S. 30—35, 36.
do Fol. 772: S. 23, 33, 34.
do Fol. 773: S. 13, 15 f., 19.
do Fol. 774 b: S. 25—29, 32.
do Fol. 775: S. 14, 23 ff., 32.
do Fol. 781: S. 22.
do Fol. 1903: S. 18.
do 4to 1280: S. 53 f.
do 4to 1281: S. 50.
Uldallske Saml. 4to 441: S. 41 f.
Kallske Saml. Fol. 121: S. 22, 40.
do Fol. 122: S. 22, 23, 40.
do Fol. 123: S. 22, 40.
do Fol. 127: S. 29.
Ledreborgske Håndskriftsaml. Fol. 418—20: S. 38—43.
do Fol. 421: S. 18.
do Fol. 424: S. 41.

¹) Efter at hele den ovenstående Artikel var sat, har Meddelelsen set, at en Del Tilføjelser, som findes i det ovennævnte Håndskrift Bl. 145 a, 146 a, 150 b og 152 b, er gjorte med en Hånd, der tilhører Iver Krabbe Mogenssøn til Vegholm († 1662) (se om ham Danm. Adels Aarbog 1928 II. 25; en Prøve på hans Hånd findes nu i Rigsarkivets fotografiske Samling af Håndskriftprøver).

Universitetsbiblioteket:

Rostgaardske Saml. Fol. 25 II: S. 20.
Additamenta Fol. 154: S. 21, 54.

Karen Brahes Bibliotek:

Nr. 859: S. 14.
Nr. 1635: S. 3, 21—25, 26, 31, 32, 36, 39.
Nr. 1636: S. 2, 44—48, 49.
Nr. 1637: S. 22, 23.

Sorø Akademis Manuskriptsamling:

Nr. 164, Under-Nr. 9: S. 23.
Nr. 164, Under-Nr. 10: S. 35.

Ribe Katedralskoles Bibliotek:

Grønlunds Samlinger VI. 61, Bogstav T: S. 17.
do VI. 61 b: S. 46 ff.

Landsarkivet i Lund:

Danska geneal. m. m. 4: S. 50, 52.
do 8: S. 3—6, 19.

Universitetsbiblioteket i Lund:

H c) Fol. 91: S. 26, 27—30.†

Biblioteket på Ovesholm:

Slægtbog: S. 7, 9—12, 19.

Bidrag til den ældste københavnske fransk-reformerte Menigheds Genealogi og Personalhistorie.

Af **Louis Bobé.**

NICOLAS DE RAMBOUILLET DE LA SABLIÈRE OG HANS SLÆGTNINGE.
— JACOB D'AGAR OG HANS FAMILIE. — ORLOGSKAPTAJN
LECERCLER DE LA MONNERIE OG HANS SLÆGT. — SCHOUTBYNACHT
LA LOUCHE DU PÉRON.

Studiet af de efter Ophævelsen af Ediktet af Nantes 1685 flygtede eller udvandrede Huguenotters Livsskæbner er i rum Tid blevet dyrket i Frankrig, England, Tyskland og Schweiz med en beundringsværdig Energi og Grundighed, som har sat Frugt i flere af Nutidens lødigste genealogiske og personhistoriske Arbejder. Frankrig kan, for blot at nævne enkelte nyere Hovedværker, opvise det imponerende Flidsarbejde af Eug. og Émile Haag: *La France protestante* (I—X) 1846—58, der i alfabetisk Orden opfører Tusinder af Slægter og Personer med korte genealogiske og biografiske Notitser; anden Udgave (I—VI), 1877, er desværre standset ved Ga. Sammenhængende Fremstillinger giver E. Benoit, *Histoire de l'Édit de Nantes* (I—III), Delft, 1693—95; Ch. Weiss, *Histoire des Réfugiés protestants* (I—II), 1853, og det statelige Trebindsværk af O. Douen, *La Révocation de l'Édit de Nantes* (I—III), 1894, med et Mylr af Henvisninger til trykte og utrykte Kilder. I **F r a n k r i g** udkommer til Stadighed *Bulletin du protestantisme français*; i Paris, Rue des saints pères 54, findes et *Bibliothèque de l'histoire des protestants français*. I Schweiz udsendes *Bulletin de la société de l'histoire du protestantisme français* og i London *Proceedings of the Huguenot Society* (ikke i vore Biblioteker). Om Huguenotterne i **E n g l a n d** foreligger endvidere D. Agnew, *Protestant exiles from France* (I—III), London, 1871; F. de Schickler, *Les Églises du Refuge en Angleterre* (I—III), Paris, 1892, og Henry Baird, *The Huguenots and the Revocation of the Edicts of Nantes* (I—II), London, 1895. De Reformerte Menigheder i **T y s k l a n d** omhandles i Erman og Reclam, *Memoires pour l'histoire des Réfugiés* (I—V), Berlin 1782, Ed. Muret, *Geschichte der französischen Kolonie in Brandenburg-Preussen*, Berlin, 1885, og R. Béringuier, *Die Stammtafeln der franz. Kolonie in Berlin*, 1887.

De nævnte Værker foruden mange herhen hørende Monografier har hidtil saagodtsom ganske været upaaagtet af danske Kirke- og Personhistorikere, skønt de indeholder mange, for os ikke uinteressante Oplysninger om den herværende fransk reformerte Menigheds Oprettelse og dens Stiftere.

Senest er udkommen en Monografi af Vægt og Værd, Menjot d'Elbenne, Madame de la Sablière, Paris 1923, der omhandler den egentlige Stifter af den københavnske reformerte Sammenslutning, Nicolas Rambouillet de la Sablière (af hvem jeg har givet en kort Levnedsskildring i Dansk Biografisk Lexikon), hans Slægt og flere i denne indgiftede Familier, der har været knyttet til Danmark. Læsningen af denne Bog, hvis Komposition og Grundighed i Kildestudier er lige fremragende, giver mig Anledning til at paakalde Interessen for Studiet af de hertil indvandrede Huguenotslægters Personhistorie og Genealogi.

Medens den reformerte Menighed i Fredericia baade i rent historisk og genealogisk Henseende er omhandlet i flere grundige Kildeskrifter af J. Dalgas og J. Ludwig, foreligger der for København kun Cléments L'Église réformée française de Copenhague (1870), et flittigt og akkurat Lægmandsarbejde, der giver mange, men kun tilfældigt af Kirkens Bøger hentede, nyttige Oplysninger. Børge Jansens De Reformerte i Danmark (1922), der er fremkommet ved pekuniær Støtte fra Enkeltmand indenfor Menighedens Styrelse, unddrager sig Værdsættelse fra alvorlig Forsknings Side. At man netop ud fra den stilfærdige reformerte Menighed har valgt en Romanforfatter til sin Historieskriver, er kun et grelt Exempel paa, hvorledes Dilettantisme ofte fremelskes med Tilsidesættelse af positiv Viden og fagmæssigt Studium. Bortset fra, at Forf. ikke har udnyttet Kirkens Arkiv, end ikke dens ældste værdifulde Kirkebog i Landsarkivet, ejheller Rigsarkivet, er de ovennævnte fremmede trykte Kilder ham ubekendte eller anførte som Paradecitater; ligesaa af hjemlige P. W. Beckers orienterende Afhandling: De Reformertes Bosættelse i forskellige evropæiske Lande (Hist. Archiv 1876, I—II), Præsten F. L. Mouriens Levnedbeskrivelser af Menighedens fremtrædende Mænd i det 18. Aarhundrede (Minerva 1804 IV; 1805 I; Iris og Hebe 1807 I, III-IV), der indeholder ikke faa værdifulde og for Menighedens Historie umistelige Træk, tilmed af fængslende Tidskolorit. Bogen frastøder yderligere Læseren ved sit usmagelige Sprog.

Fransk reformert Menighed opviser gennem Tiderne en Række interessante Skikkelser, hvis baade stolte og brogede Livsførelse i høj Grad fortjener en virkelig sagkyndig Behandling, og deres Stamtavler bør ikke savnes i vor genealogiske Litteratur. De følgende Meddelelser maa kun opfattes som et Bidrag til Opgavens Løsning.

København har som oftest kun været Gennemgangsstedet for de hjemløse Flygtninge paa deres Vej til Holland og særlig til England. Douens Værk viser, hvad man ikke før har vidst, den danske Gesandt i Paris *Henning Meyercrone* som en varmhjertet og uforfærdet Mand, hvis Hus har været Tilflugt og Skjulested for de haardt forfulgte. Menjot d'Elbenne gives os Stof til en Leynedskildring af *Rambouillet de la Sablières* lødige og sympatiske Personlighed, om hvem de herværende fransk reformerte samlede sig, lige respektindgydende ved sin urokkelige Overbevisning som ved sit ukuelige Livsmod og utrættelige Virke til Gavn for sine Lidelsesfæller.

Nicolas de Rambouillet, Herre til la Sablière, Plessis, Tertre og la Touche, Baron af Lancey og andre Godser i Beauce (ved Chartres), var Søn af den berømte Madrigaldigter *Antoine de Rambouillet* til la Sablière og *du Plessis* og *Marguerite Hessein*, bekendt som *La Fontaines Veninde*. Han fødtes 1656 og blev døbt 10. Febr. s. A. i Charenton, tilbragte sin Ungdom med alvorlige Studier og indgik 20. Juli 1679 i Charenton Ægteskab med den 18-aarige *Louise Madeleine Henry* fra La Rochelle, Datter af *Jacques Henry*, châtelain (Slotsherre) til Cheusses og Coudon. Med hende fik han en aarlig Rente af 30,000 Livres. De boede i Familiehuset *Hôtel Rambouillet* i Gaden *Neuve des Fossés-Montmartre* ved Kirken *Saint-Eustache*, og her fødtes hans to ældste Børn *Renée-Madeleine*, døbt i Charenton 8. Dec. 1680; *Anne Marguerite*, døbt 23. April 1686, og *Marie Henriette*, døbt 8. Dec. 1684. Litterært interesseret stod han i Forbindelse med *Bayle*, hvem han tilskrev kritiske Bemærkninger om forskellige vanskelige Problemer, og besørgede 1680 første Udgave af sin Faders Madrigaler. Ophævelsen af Ediktet af *Nantes* 13. Dec. 1685, der bragte Nød og Elendighed over talløse Familier, ramte ogsaa hans lykkelige Hjem. Medens hans Moder afsvor den reformerte Bekendelse og herfor fik en kongelig Pension, holdt *Rambouillet*, hans Hustru og Søster urokkeligt fast ved deres Tro. I Henhold til Arrestordre af 12. Januar 1686 blev han fængslet i Bastillen, og Hustruen og Søsteren indsat i Ursulerindernes Kloster. Allerede 17. Jan. lykkedes det *Rambouillet* at rømme fra Fangenskabet, slippe over Grænsen og ad Omveje at naa København, hvor han blev vel modtaget af Kongen, særlig dog af de landflygtige *Huguenotters* Beskytterinde, Dronning *Charlotte Amalie*. Den 13. Marts blev tre som Kavalerer forklædte Damer, hans Hustru, Frøken *de la Forest*, hans Slægtning, og en Frøken *de Chais* paa-grebne, men det lykkedes dem at flygte fra deres Fangevogter. Forinden havde *Rambouillets* Hustru faaet anbragt de to Døtre skjult hos den hollandske Gesandt, efterat Bedstemoderen 23. Jan. havde ansøgt om at faa dem optaget hos Korssøstrene. Den Mand,

hvem det var betroet at føre dem over Grænsen, blev dog paagrebet, og Flugten stanset¹⁾. Rambouillets Ejendomme blev konfiskeret, men paa Mad. de Maintenons Forbøn fik de to Døtre kort efter overdraget Godserne Sablière, du Plessis-Fevre, Lançé, Tertre og Tronchay-Gallet. Den ældste, R e n é e, gik over til Katholicismen og blev 1701 gift med Charles Trudaine til Montigny, Statsraad og prévôt des marchands og intendant des finances, hvis ældste Søn var Daniel-Charles, den bekendte franske Statsmand »le grand Trudaine«, i hvis Slægt de nævnte Ejendomme nedarvedes. Den anden Datter, A n n e M a r g u é r i t e, døde allerede 1696, 13 Aar gl., medens den yngste, vistnok sammen med sin Guvernante, S u z a n n e T h i b a u l t, i 1686 flygtede til Danmark og blev genforenet med sine Forældre.

I København sluttede Rambouillet sig ved sin Ankomst til forskellige Trosfæller, delvis Slægtninge, der enten tjente i den danske Hær eller var antaget i Dronningens Hoftjeneste.

Ved Dragonadens Iværksættelse i Paris 1681 blev henved 4000 Mennesker, Halvdelen af alle i Staden boende Protestanter, stillet overfor Alternativet, enten at afsværge deres Tro eller at søge Flugten. Kun ganske enkelte ubestikkelige Huguenotter af høj Byrd som Prinsesse Charlotte Amalie af Tarent og den af Frankrig saa fortjente Feltherre Marskal Schomburg gik fri for Forfølgelser. Flere højtstaaende Officerer fik Tilbud om Samvittighedsfrihed, men de afslog det og bad om Tilladelse til at maatte bekende deres Tro udenlands. Blandt dem, der fandt Vej til Danmark, staar øverst i Rang og Byrd Generallieutenant Frédéric Charles de La Rochefoucauld, Greve de Roye og Roucy, der 30. Maj 1683 af Kong Christian V. udnævntes til Generalfeltmarskal og Chef for den danske Generalstab samt kort efter blev dekoreret med Elefantordenen. Hans Virksomhed her i Landet er blevet udførligt og kyndigt behandlet af en dansk Krigshistoriker, om der end af de ovenfor nævnte franske Publikationer og diplomatiske Akter vil kunne fremdrages nyt Stof til Belysning af hans Indkaldelse hertil²⁾. I hans Følge var en Række Officerer, af hvilke de fleste kun kort Tid tjente i den danske Hær for siden at søge til England og Holland, hvor der var større Udsigt til at vinde krigerske Lavrbær end i det neutrale Danmark³⁾. Der nævnes Brød-

¹⁾ Douen III 431, 471.

²⁾ Douen II 423. Weiss II 285 ff. Han var i Sept. 1685 i Versailles, kom kort efter til Kbhvn. med 4 Skalmejblæsere (Dok. til kgl. Resolutionsbog 1680—86).

³⁾ Mærkes kan især Generalltnt. og Kommandant i København, Gebeimeraad og Kommitteret i Politi- og Kommercekollegiet C h a r l e s D a m a s d e C o r m a i l l o n, † 1712 (Biogr. Lex. IV) og Generalltnt. og Chef for Tropperne i Hertugdømmerne F r a n ç o i s P o i s s o n Marquis du M e s-

rene de la Barre og deres Tante Marquise de Régnier, Hofdame hos Dronning Charlotte Amalie. Under 5. Maj 1683 udfærdigedes Tilladelse til at gaa i dansk Tjeneste for Marquis la Forest-Susannet og for Henri og Louis de Chivré, et Aar senere (14. April) for Greve Guichard med 12 Tjenere, ligesom Elisabeth de la Fosse¹⁾ 6. Maj fik Bevilling paa at begive sig til Dronningen af Danmark.

Marquis Frédéric de Susannet de la Forest, Søn af Jacques de Susannet og Elisabeth Renée de Limoine, var gift med Elisabeth de Coursillon, Marquise de Dangeau, Datter af Louis de Courcillon Marquis de Dangeau og Charlotte des Noues. Hun var Søster til Philippe de Dangeau, Forf. af den for Ludvig XIV.s Regeringshistorie vigtige Journal du Marquis de Dangeau²⁾; la Forest fik kort efter sin Ankomst, 2. Juni 1683, Bestalling som Oberst i dansk Tjeneste, hvervede 1684 et Rytterregiment, i hvilket som Officerer ansattes flere franske reformerte Flygtninge, men som dog kort efter blev nedlagt. Han var derefter nær knyttet til det danske Hof, hvorfor det lykkedes ham at bane Vejen for flere landflygtige Trosfællers Bosættelse i København³⁾. Han forfremmedes 1689 til Generalmajor til Hest og afgik 16. April til England, hvor han i C. S. v. Plessens Sted skulde forblive »a consiliis«, særlig for at forhandle om at skaffe Kong Vilhelm overladt et dansk Hjelpekorps i Krigen mod Frankrig og Jakobiterne, blev 1691 Chef for et af Korpsets Regimenter, deltog med Hæder i Kampene i Irland og Flandern, udnævntes 1694 til engelsk Generallieutenant, forlod 1698 dansk Tjeneste og døde 1701 som kursachsisk Generallieutenant⁴⁾. Det lykkedes ham at faa udleveret sine i Frankrig tilbageblevne Børn, af hvilke den tidligere nævnte Datter Charlotte Elisabeth opholdt sig i Huset hos Meyerchrone, hvorfra hun, syg af Feber, undslap 5. Febr. 1686 og naaede Danmark. Hun holdt 22. Sept. 1695 paa Københavns Slot Bryllup med Christian Rodsteen til Gunderslevholm, Generallieutenant over Kavalleriet i Norge, hvid Ridder og senest Kommandant i Rendsborg, død 1728 som den

nil, † 1697 (ib. XI). Jean Louis de Jaucourt de Buissière (Forældre: Philippe de Jaucourt til Villarnoul og Marguerite de Guéribalde), 1684 Ritm. i la Forests Reg., 1685 i l. sjæll. Rytterreg., 1689 i engelsk Sold, 1690 ved Limerick, 1691 Major, 1692 til Flandern, 1697 Oberst t. H., ansøgte 1710 om Forhøjelse af sin Pension † 10. Dec. 1712 i Kbhvn. (R.K.). Jvfr. Douen II 357. Weiss II 294. Haag VI 46.

¹⁾ Død som l. Kammerfrue hos Dronningen i Kbhvn. 24. Juni 1692 (Kbog). Douen II 415. Supplik fra 1680, underskrevet Marquis Louis og Henry de la Barre de Chiuvré (Krigskanc. Supplikationer).

²⁾ Douen II 350, 415, 430, 479. Charlotte Amélie de la Trémouille, ed. R. Mosen, Oldenburg 1892 210—212.

³⁾ Danske Saml. 2 V.

⁴⁾ Der Deutsche Herold 1878.

sidste af sin Slægt¹⁾. Umiddelbart før eller efter sin Afrejse til England havde han den store Sorg at miste to af sine Sønner, *Alexandre Henri* og *Henri*, ved Operahusets Brand paa Amalienborg²⁾. Af *La Forests* Brødre stod ogsaa i dansk Tjeneste *Jacques Frédéric*, der 1696 var Major, og *Philip Frédéric*, 1686 Ritmester i 3. jydsk Reg. Rytteri, 1688 Kaptajn og Kompagnichef i Livgarden til Fods, falden 29. Aug. 1690 ved Stormen paa Limerick.

Ved *la Forests* Indflydelse kom to af *Rambouillets* Hustrus Sødskende til Danmark. Den 18-aarige *Vincent Gédéon Henry de Cheusses* blev 1683 Ritmester ved hans Regiment og Kammerjunker hos Dronning Charlotte Amalie, naaede efterhaanden op til at blive Chef for 3. jydsk Rytterregiment (1710), hvid Ridder og Generallieutenant; hans Søn *Frédéric Henry* († 1773) var Gesandt i Berlin, St. Petersborg og Haag samt hvid Ridder, gift 1732 m. *Sophie Ernestine Louise de Susannet de la Forest*, Datter af Kammerjunker hos Hertug Georg Ludvig af Braunschweig-Lüneburg S. de la F. (Søn af Generalen). Søsteren *Henriette Henry* blev Hofdame hos Dronning Charlotte Amalie, ægtede 1700 Overjægermester, Geheimekonferensraad *Frederik v. Gram* og døde allerede 1704³⁾. *Mad. Rambouillets* og de to Søkende *de Cheusses' Moder Renée de Lauzeré*, der ved Ediktets Ophævelse var bleven interneret i et Kloster i Paris, hvorfra hun flygtede til Danmark, døde 1688 i København⁴⁾.

For at vende tilbage til *Rambouillet* maa Oplysninger om hans Virksomhed for Menigheden indadtil søges i dens ældste Forhandlingsprotokol »Acta consistorii eccl. ref. havn.«, der paabegyndtes 31. Maj 1687, da han valgtes til Ældste for Medlemmerne af den franske Nation. S. A. døbttes her 10. Febr. (gl. Stil) hans 8. Febr. fødte Datter *Charlotte Emilie*, der kun blev 14 Dage gl. og bisattes 23. Febr. paa Helligaands Kirkegaard. 1688 udnævntes han til Etatsraad og begav sig, i Følge Kongens Befaling til Grev *Conrad Reventlow*, i Slutningen af Aaret til England, hvor han opholdt sig i London, beskæftiget med Forhandlinger om at drage derværende, fra Frankrig flygtede huguenottiske Købmænd og Haandværkere til Danmark for at bringe Manufaktur og Handel i Blomst. Under 10. April 1690 tildeltes der ham i aarlig Pension 500 Rdl. Efter *Rambouillets* egne Ord arbejdede han med al mulig

¹⁾ E. v. Kielmansegg, Briefe des Herzogs Ernst August an J. F. D. v. Wendt, 1902, 227. Test. Sjæll. Reg. 1713.

²⁾ Louis Bobé, Operahusets Brand paa Amalienborg 1689, 1889.

³⁾ Efterl. Reventlowske Pap. VIII 402.

⁴⁾ Kirkebogen: *Renée de Lauzerée veuve de Jacques Henri de Cheusses enterrée le mois de nov. 1688.*

Flid paa denne Sag og vilde have gennemført den, hvis hans Anstrebninger ikke var blevet overflødige ved et Rescript af 1690, der indskrænkede de Privilegier, Kongen i 1685 havde bevilget de Reformerede, der vilde bosætte sig i de danske Stater. Han beklager, at flere Familier, der var i Færd med at indskibe sig, nødtes til at opgive deres Forehavende og lade deres Gods bringe tilbage, som allerede var bragt ombord i de Skibe, der skulde føre dem over. Denne Modgang krydsede alle hans Planer, men forhindrede dog ikke, at nogle Købmands- og Haandværkerfamilier meldte sig og etablerede sig i København¹⁾.

Hjemvendt til Danmark havde han i den nye reformerede Kirke 10. Jan. 1691 til Daaben én den 7. i s. M. født Søn, kaldet *Antoine*. I de følgende Aar boede han vistnok til Stadighed i København, da han har indtegnet sig som Fadder i Dec. 1693 og i Okt. 1694. I 1698 lod han 8. Juli en Dagen før født Søn døbe, der fik Navnet *Charles Guillaume*. Aaret efter blev han Medlem af en Kommission til Forbedring af de Reformeredes Kaar i Danmark. 1702 traadte han tilbage fra sit Hverv som Ældste ved Menigheden og blev 1706 afskediget fra dansk Tjeneste med det Vidnesbyrd, at han i alle de ham overdragne Kommissioner og Forretninger havde varetaget Kongens Interesser til fuldkommen Tilfredshed.

Vistnok allerede 1700 — Menighedens ældste Kirkebog opgiver, mærkeligt nok, hans Dødsaar til 1702 — havde han forladt København for stedse og bosat sig i London, hvor han vedblev at ofre sig for sine betrængte Trosfæller. I Aarene 1703—04 var han Uddeler af »la Royale Bonté«, og 1718—20 Direktør for det franske Hospital de la Providence i London. Kong Georg I. benaadede ham i 1716 med en aarlig Pension af 150 livres (8750 frcs.), som hans efterlevende Hustru beholdt i sin Enkestand 1723—31. I 1717 opsatte Rambouillet i Overvær af Pastor Philippe Mesnard sit Testamente, der giver et værdifuldt Indblik i hans stolte og rene Karakter. Han bekender at ville dø i den Tro, for hvilken han har ofret alt. Alle hans Ejendomme var bleven tillagt hans Datter, Mad. Trudaine, der allerede som Barn blev unddraget hans Æmhed, og han bad hende nu om, saavidt det stod i hendes Magt, at genindsætte sin Moder og Sødskende i alle de Rettigheder, der saa uretfærdigt var blevne ham frataget, for at hun derved kunde lette sin Samvittighed. Rambouillet levede endnu 1718, men var død 1723; hans Enke døde i 1734 mellem 27. Januar, da hun opsatte sit Testamente, og 25. Februar.

Af deres øvrige Børn fulgte *Marie Henriette*, der i 1700 var til Stede ved sin Kusines Bryllup med F. v. Gram, Forældrene

¹⁾ Efterl. Reventlowske Pap. VIII Till. S. 51.

til England og ægtede her i 1713 en Huguenot, Louis Chevaleau de Boisragon fra Poitou, Oberstlieutenant i engelsk Tjeneste. Af de i København fødte Sønner blev Antoine Gédéon sin Faders Efterfølger som Direktør for det franske Hospital og døde 1750 ugift i Haag i Statholderen Prins Vilhelm af Oraniens Tjeneste, medens Charles Guillaume døde 1746 som Oberst i den engelske Garde, og med ham udsluktes Slægten Rambouillet i Mandsstammen¹⁾.

I Forbindelse med Familien Rambouillet staar tilbage at omtale den tidligere nævnte Præst Philippe Mesnard, der fulgte den trofast i alle dens Omskiftelser. Han var indtil 1685 Præst i Saintes, ankom i Oktober s. A. til Kbhvn. sammen med flere landflygtige Trosfæller, afholdt den første Gudstjeneste 18. Nov. i et privat Hus og prædikede første Gang fra 11. Okt. 1689 i Kirken, dog kun som anden Præst under den i Foraaret 1686 hertil ankomne Jean la Placette. Mesnard forlod i 1699 København, var 1717 Præst ved det franske Kapel Saint James du Palais, senere Uddeler ved la Royale Bonté og Sekretær ved det franske Hospital. Han døde i 1737.

Næst efter Rambouillet har af hertil indvandrede adelige Huguenotter den bekendte Maler Jacob d'Agar størst Fortjeneste af den herværende franske Menigheds tidligste Organisation, navnlig ved en af ham 1685 i Brandenburg iværksat Pengeindsamling, der gav et godt Udbytte.

Jacob d'Agar²⁾ var Søn af en i 1626 omvendt Dominikaner Paul Agar eller de Agard og dennes anden Hustru Jeanne Pelletier. Han fødtes 1642 i Paris og blev døbt 28. Juni s. A. i Charenton, uddannede sig i Malerkunsten og blev 1675 Medlem af det franske Akademi, men forlod allerede 1680 som ivrig Reformert sit Fædreland. Aaret efter findes han optaget i Listen over de af Kongen af England naturaliserede, i London bosiddende Huguenotter. I 1683 blev han dansk Hofkonterfejer (premier peintre du Roi) og tillige Kammerjunker hos Dronning Charlotte Amalie. I Aarene 1685—86 var han Ældste og Generaldeputeret for den reformerte Menighed. Han døde 16. Nov. 1715 i Kbhvn., 73 Aar, 9 Mdr., begravet 22. Nov. paa de Reformertes Kirkegaard. Gift 1° med Marie Picard, † før 1674, Datter af Jean Michael Picard, »peintre ordinaire du Roi« ved det kgl. Akademi for Maler- og Billedhuggerkunst i Paris; 2° April 1675 i Charenton, da han boede i Rue de Richelieu, paroisse S. Roch, med Madeleine

¹⁾ Menjot d'Elbenne 216. Proceedings of the Huguenot Society VI, 43-49.

²⁾ Underskriver sig Jacob d'Agar til Adskillelse fra Broderen Jacques d. A. (f. 1643), Oberst i hollandsk Tjeneste (Geh. Registratur 1685 f. 270 f. d'Agars Opt. i Fr. Ref. Kirkes ældste Bog).

le Jeune fra Borneblanche i Normandiet, Enke efter Jean Berthelin¹⁾); hun fik 1689 og 1691 Rejsepas til England²⁾).

Af første Ægteskab havde d'Agar Datteren Anne, f. 1667; Charles, f. 1669, døbt 15. Febr., dansk Kammerjunker, fik 1691 Pas til England, og Gabriel, f. 1670, var 1687 Page hos Kurfyrsten af Brandenburg. Hans Børn af andet Ægteskab var:

1. Susanne, f. 17. Febr. 1677 i Paris, dbt. 24. s. M. i Charenton, fik 1716 med Søsteren Marie anvist en aarlig Pension af Postkassen paa 200 Rdl., † 28. Jan. 1748 i Kbhvn.; var 1701 frugt-sommelig ved Kaptajn i Marine Regimentet Nicolas Formont, der i en Revers, udstedt i Dresden 1. April s. A. og stad-fæstet 14. Maj af Kongen, anerkendte hende som sin Hustru. Han døde 1702 i Verona, hvorefter hans Moder Marie Girardot (død under Pesten 1711 i København), Enke efter den kgl. Kommissær og bekendte Bankier i Paris Nicolas Formont d. Æ. († 12. Febr. 1695 i Kbhvn.), i 1707 oprettede Testamente til Fordel for sin Søn Nicolas' Datter Marie Madeleine (døbt 17. Maj 1701 i Fransk ref. Kirke, † 10. Juni 1739 i Kbhvn., g. 30. Juli 1723 m. Admiral Gaspar Frédéric le Sage de Fontenay, f. 1693, † 1769, (Søn af Antoine le Sage de Fontenay, der 1684 blev Ltnt. i sjæl-landske nat. Inf. Reg., † 1700, gift m. Mds. Drelincourt) og Datteren Marie, viet 28. Dec. 1695 til Købmand Pierre Poumeau (Søn af Borger og Købmand i Bergerac i Guienne André Poumeau og Anne Belivier³⁾).

2. Marie, f. 23. April 1678 i London, døbt i St. Martins Church, 1712 Daabsvidne i London, † 9. Maj 1737 i Kbhvn.

3. Jacques (James), f. 28. April 1681, 1700 Fændrik i Marine Reg., 1701 Sekltnt., 1708 Prltnt., lagt for Had ved Regimentet, hvorfor Faderen 1709 ansøgte om hans Forflyttelse, undveg 1712 paa Marchen til Stralsund.

Af Huguenotter, der 1683 kom hertil med en fransk Flaade, indtraadte i den danske Marine og hørte til den herværende ældste franske Menighed, skal fremhæves to, der begge var hjemmefødte i Provinsen Saint-Ouen.

¹⁾ Douen III 308.

²⁾ Hun havde af første Ægteskab Sønnen Jean Berthelin, f. 7. Aug. 1665 i Quevilly ved Rouen, blev 1686 Kadet i Livgarden t. F., 1687 Fændrik i Marine Reg., 1691 Sekltnt., 1693 Prltnt., † 13. Juni 1704. gift m. Johanne Sidenborg,

³⁾ Louis Bobé, Frederiksberg Slot, 93. Sjæll. Reg. 1701, 115 (Indlæg) og 1707, 93. Om Familien Formonts Flugt: Douen III 341. Haag, La France Prot. 2. Udg. 1877 I, 46 ff. Krigskanc. Ref. Sager se 1709, 4. Febr. § 5.

SAMUEL LE CERCLER DE LA MONNERIE (Forældre: Samuel le Cercler de la M. fra Île de Ré og Catharine de l'Estrille), f. 1665; blev 1683 (6. Nov.) Ltnt., 1697 Kaptltnt., 1703 Kaptajn, dim. 1711, † 6. Maj 1714, bgr. 9. s. M. fra Ref. Kirke, gift 1° m. Elisabeth Doucet † 1700; 2° 11. Maj 1701 (R.K.) i Kbhvn. m. Judithe Henriette de Briand de Crèveœur (Forældre: Parlamentsadvokat i Paris Jacques de B. d. C. og Marie Sainson), f. 1675, † 9. Juni 1743 i Kbhvn. (R.K.). — Børn af første Ægteskab:

1. Charles Samuel, f. 1. Dec. 1689 i Kbhvn.
2. Philippe Renée, f. 13. Marts 1691 smst., var 1701 i England.
3. Marie, f. 2. Marts 1694 i Kbhvn.
4. Gédéon Samuel, f. 22. April 1696 smst., 1710 Kadet, 1719 Seklnt., 1725 Premlnt., † 1. Maj 1728 i Kbhvn., bgr. 3. s. M. (R.K.).

5. Elisabeth, f. 29. Juli 1698 i Kbhvn.

6. Théodore, f. 5. Febr. 1700 i Kbhvn.

Af andet Ægteskab:

7. Abigaël Marie, f. 4. Okt. 1702 i Kbhvn.
8. Anna Margrethe, f. 1704 i Kbhvn., dbt. 30 Okt.
9. Jean Isaac, f. o. 1705, 1720 Kadet, 1732 Seklnt., 1740 Prlnt., † 24. Juli 1753 i Kbhvn., gift 4. Maj 1736 m. Sybille Sophie Dörck (Fader: Daniel D.), † 1762 i Kbhvn., 46 Aar, bgr. fra Holmens Kirke. — Børn:
 - A. Christian Frederic, f. 1737 i Kbhvn., dbt. 7. Maj.
 - B. Samuel Daniel, f. 1738 i Kbhvn., dbt. 8. Maj.
 - C. Dorothea Beate, f. 1739 i Kbhvn., dbt. 28. April (Holmens K.), † 24. Sept. 1814, gift 28. Febr. 1764 i Kbhvn. (Holmens K.) m. Oberstltnt. i vesterlenske nat. Inf. Reg., russisk Oberst François Maximilian de Clozel, † 27. Jan. 1772.
 - D. Judithe Caroline, f. 6. Febr. 1741 i Kallundborg, † 19. Okt. 1805 i Kbh., gift 15. Marts 1766 m. Oberstltnt., Finansraad Adolph Frederik von Restorff, f. 17. Maj 1735 i Eutin, † 14. Aug. 1786 i Trankebar.
 - E. David Elias, f. 21. Maj 1743 i Kallundborg, 1755 Kadet, afsk. 1765 paa Grund af slet Opførsel.
10. Jacques f. 12. Juli 1712 i Kbhvn., dbt. 17. (R.K.).

ARMAND LA LOUCHE DU PÉRON, f. 1654 i Saintonge; var 1671 i Vestindien med et Kompagniskib fra La Rochelle, deltog 1672—76 i Kampene mellem Englænderne og Hollænderne, 1682 til Koffardis, 1683 (26. Maj) Ltnt. i Aarstjenesten, 1691 Kaptajn, 1697 Kommandørkaptajn, 1701 Kommandør, 1704 Schoutbynacht, † 27. Sept. 1706 paa Kbhvns. Rhed ved Drukning. Gift 21. Dec. 1691 i Kbhvn. (R.K.) m. Jeanne Guenon¹⁾.

¹⁾ Haag, La France prot. 1. Udg. VI 460. Admiralitetets Skifteprot. 1700—02, f. 167 (ved Hr. Arkivar E. Marquard). Tidsskr. f. Søvæsen 1861, 250. Efterl. Reventlowske Pap. VI 510; VII 488; VIII T. 136.

Tilf. til ovenstaaende Literaturhenviisninger: Fransk-lutherska församlingens kyrkebok i Stockholm 1688—1791 i Svenska Autograf-Sällskapets Tidsskr. 1893.

P. E. Müllers Løbebane.
Nogle Oplysninger og Rettelser.
 Ved
A. Oppermann.

I de paa forskellige Steder fremkomne Mindeord om P. E. Müller findes der — ogsaa i den Tale som af C. Wesenberg-Lund er holdt i Videnskabernes Selskab — forskellige urigtige Angivelser, som ikke bør staa urettede, navnlig da de gælder en saa betydelig Forsker som P. E. Müller.

I naturvidenskabelige Kredse er det vistnok en udbredt Mening, at M. først efter at have taget Landbrugseksamen (1861) tænkte paa at studere Skovbrug, men dette er ikke rigtigt. Tanken om at blive (eller: lade ham blive?) Forstmand stammer allerede fra hans tidligste Ungdom, før han uddannede sig som Landmand.

Fra 1850 til 1856 blev M. undervist i det v. Westenske Institut, hvis Bestyrer, H. G. C. Bohr, hævdede Skolen »til stor Anseelse og meget stærk Frekvens«¹); som Lærer i Naturhistorie virkede C. h. r. V a u p e l l. Selv siger Müller²), at han var »bestemt til at studere«. »Det var mig imidlertid vanskeligt at følge med i Skolen«, da »mine aandelige Evner . . . under min Opvækst havde ligget i Dvale«. »I 1856 forlod jeg derfor det v. Westenske Institut, tog Præliminæreksamen ved Universitetet og rejste paa Landet, hvor jeg i noget over to Aar lærte det praktiske Landvæsen«. Udtalelser om, at han forlod Skolen »efter at have taget Præliminæreksamen«, at han tog denne i 1856, og at han derefter lærte praktisk Landbrug i tre Aar, er ikke rigtige.

Ved Skolen blev den nævnte Eksamen (»Afgangseksamen for Realdisciple«) første Gang afholdt Sommeren 1857³). Men allerede Januar samme Aar havde M. indstillet sig ved Universitetet til »Forberedelseseksamen for Forststuderende«, en Gren af »Almindelig Forberedelseseksamen« der ved ministeriel Bekendtgørelse 30. Maj 1850 havde afløst forskellige ældre Eksaminer.

Udfaldet af Prøven⁴) var, at Müller fik 21 Points (i 7 Karakterer) og dermed fik Vedtegningen »Ikke antagen«, da der til at bestaa krævedes 23 Points. Han underkastede sig ikke senere denne Eksamen; det foreliggende berettiger os imidlertid til at antage, at han allerede 1856 har søgt at blive Forstmand.

Det maa formodes, at M. ikke er gaaet ud til praktisk Landbrug i Begyndelsen af 1857, men har fortsat sin Læsning, thi Juni 1857 har han indstillet sig til »Forberedelseseksamen for Veterinærer«, som han bestod med »Anden Karakter«⁵). Denne Eksamen var

væsentlig lettere end Forstmændenes, thi man var fri for Fransk og for skriftlig Prøve i Matematik⁶).

Det er saaledes denne mindre omfattende »Præliminæreksamen ved Universitetet«, Müller har taget, og det maa formodes, at man har tænkt paa at lade ham blive Veterinær, thi Adgang til at underkaste sig Landbrugseksamen havde han, ifølge den nyoprettede Højskoles Plan, uden at møde med nogen Forberedelseksamen⁷). Med nogen Ret kunde man mene, at det unge Menneske, der havde zoologiske Interesser, maatte egne sig for Veterinærstudiet, og at han som Forberedelse hertil burde uddanne sig praktisk i Landbrug. Fra ældre Tid krævedes det af Veterinæreleven, at han skulde være fyldt 18 Aar, og »gør han vel i tillige at øve sig i Hestebeslag nogle Timer dagligen. Han bør desuden samtidig søge enhver Lejlighed til at gøre sig praktisk bekendt med Husdyrenes Natur og Behandling«⁸). — Fra c. 1ste Juli 1857 til 22de August 1859 er »noget over to Aar«.

Det var dog ikke som Veterinær-, men som Landbrugselev, at M. 23. Aug. 1859 mødte paa Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole⁹), hvor han 1860—61 tog Landbrugseksamen med Første Karakter¹⁰) og derefter 1861 en Tid var konstitueret som Assistent i Landøkonomi¹¹).

Tanken om Skovbrugsstudiet havde ikke hvilet. Paa Landbohøjskolen fandtes dengang ingen Skovbrugsundervisning, thi denne hørte stadig under Forst-Examinationskommissionen¹²), hvis Formand nu var J. G. Forchhammer (tidligere Jonas Collin). For at kunne indstille sig til Eksamen maatte man indgive Ansøgning til Kommissionen, og denne havde et vist Tilsyn med de Studerendes praktiske Uddannelse i 2 »Distriktsaar«. September 1860 (altsaa efter det gode Udfald af Landbrugseksamens 1ste Del) andrager Professor L. Müller om, at en af hans Sønner, »som agter at uddanne sig til Forstelev«, maa opholde sig et halvt Aar paa et, og et halvt Aar paa et andet Skovdistrikt, i Steden for at være et helt Aar paa samme Distrikt¹³). Kommissionen gav Oktober 1860 sit Samtykke hertil, Forchhammer dog med nogen Betænkelighed.

Herefter modtog P. E. Müller 1861—62 en Del af sin praktiske Uddannelse paa 1ste Sorø Skovdistrikt, hvis Bestyrer var Søn af den tidligere Forstinspektør, G. S a r a u w, og Svoger til hans Efterfølger, F. C. E i d e. M. blev vistnok hele Aaret i Sorø, hvor han anvendte sin »Fritid paa Latin, Græsk og Matematik med nogen Vejledning hos to af Lærerne ved Akademiet«¹⁴). Det andet Distriktsaar, 1865—66, tilbragte M. i Grib Skov.

Af de forskellige Eksaminer, der gav Adgang til Forsteksamen, havde M. Valget mellem Adgangseksamen til Universitetet og den ved Bek. 1. Aug. 1857 § 3 anordnede Forberedelseksamen (»Store Præliminæreksamen«¹⁵). Naar M. valgte at tage Studentereksamen,

beroeede det vistnok paa, at han ved den Prøve, han 1857 ikke bestod, havde faaet daarlige Karakterer i Matematik (mdl i Aritmetik og tg i Geometri). For den, der havde ondt ved at tilegne sig en matematisk Tankegang, og som havde nogle Kundskaber i de døde Sprog, var der mindre Fare for at falde igennem ved Examen Artium, hvor der til »Bestaaet« kun krævedes Kvotienten 2.54, end ved Forberedelseseksamen (Minimums-Kvotient 3.0). Desuden gav Adgangseksamen jo Ret til Studenternavnet og Muligheden for et Universitetsstudium¹⁶). Dimitteret af Professor K. J. L y n g b y e bestod Müller Studentereksamens to Dele 1862 og 1863 med Kvotienten 3.62, Anden Karakter¹⁷).

Nu var der omsider Adgang til at tage Forsteksamen, som han bestod 1864—67 med Første Karakter¹⁸). Det var ham en væsentlig Lettelse, at han fik Lov at overføre 3 ug fra Landbrugseksamen¹⁹), og at Kravene i Matematik netop paa denne Tid blev mildnede stærkt²⁰).

1866 fik M. Universitetets Guldmedaille for en zoologisk Afhandling; Juni 1867 tog han Filosofikum med 1ste Karakter, og 1871 disputerede han for Doktorgraden over et zoologisk Emne.

Imidlertid var der stærke Kræfter i Bevægelse for at fjerne J o h. F r. H a n s e n fra Stillingen som Forstdocent (Lærer i Skovbrug), og i Tide at faa uddannet en eller to Afløsere, idet man tænkte sig den Mulighed at dele Virksomheden. Paa Finansloven for 1868—69 fandtes 1ste Halvdel af en toaarig Bevilling, i alt 4000 Kroner, til et Rejsestipendium for en yngre Forstmand. Finansministeriet (Fonnesbech) opfordrede Forstkandidater til at søge Stipendiet, og dette blev efter Kommissionens Anbefaling tildelt M., som paa dette Tidspunkt studerede Zoologi i Schweiz. »Det lod en Tid lang til, at Müller ganske vilde hellige sig Zoologien; men praktiske Hensyn ledte ham dog til at fastholde sit oprindelige Valg af Carrière«²¹).

Da M. i 1872 over for Landbohøjskolens Direktør, C a r l E m i l F e n g e r, udtalte, »at han kunde ikke vente længere, ordnede Fenger det saaledes, at Lærerpladsen i Skovbrug blev ledig fra 1. Januar 1873«²²). Hansen, der da var 62 Aar, blev »entlediget efter Ansøgning i Naade«; Embedet blev opslaaet ledigt; 19. Decbr. blev Müller ansat, fra 1. Januar 1873, som Lærer i Skovbrug, og han blev i denne Stilling 9½ Aar, indtil Udgangen af Juli Maaned 1882, efter at han 21. Febr. s. A. var udnævnt til Overførster for 2den Inspektion, d. v. s. Skovene mellem København og Hillerød samt paa Bornholm og Falster²³).

Før 1848 var Overførsterne de egentlige Driftsledere i de kongelige Skove, men Loven af 25. Febr. 1851 havde reduceret deres Virksomhed stærkt, saaledes at Stillingen kun var inspicerende og kontrollerende, uden selvstændigt Ansvar for Driften og uden Ret

til at gribe ind i denne²⁴). Man ønskede Skovriderne stillet saa frit som muligt, og Loven siger, at naar en af de nordsjællandske Overførstere gaar af, skal det ved Lov bestemmes, »hvorledes og mod hvilket Vederlag Overførsterforretningerne i Statsskovene blive at udføre«. Loven af 8. Decbr. 1859 førte dog ikke til Nedlæggelse af Overførsterstillingerne, men 1870 foreslog et Folketingsudvalg²⁵), at »ved første Embedsledighed i et af de tre Overførsterembeder sammendrages 1ste og 2den Overførsterinspektion under een Overførster«, og »Udvalget . . . vilde have foretrukket at erstatte saavel disse Embedsmænd som ogsaa en Del af Administrationen i selve Ministeriet med en umiddelbart under Ministeren sorterende Skovinspektør, der skulde udøve en større Indflydelse paa den stedlige Bestyrelse«.

P. E. Müller havde ikke, som der siges, »søgt« Overførsterembedet, — allerede af den gode Grund at det ikke var opslaaet ledigt. Overførster Eide, som gentagne Gange havde været syg, havde søgt sin Afsked og faaet den bevilget 21. Februar; samme Dag blev »Forstdocent ved Landbohøjskolen, Doctor philosophiæ Peter Erasmus Müller, R. af D., udnævnt« til Overførster, fra 1. August²⁶) som var den Dag der passede bedst for ham, medens Tidspunktet 1ste Oktober, Begyndelsen af det nye »Forstaar«, vel havde været mere tiltalende for Eide, som imidlertid allerede døde 2den August 1882.

Hermed blev Stillingen som Overinspektør ved Sorø Akademis Skove ledig, og 4. Novbr. 1882 blev den besat med Müller, fra 1. April 1883 at regne. Man havde 1851 ønsket de soranske Skovridere stillet lige saa frit som Statens²⁷), og 1860, da Eide fra Forstinspektør i Sorø var forfremmet til Overførster i 2den (nordsjællandske) Inspektion, mente Folketingets Finansudvalg, at en overordnet kongelig Forstmand kunde føre Tilsynet mod at faa fri Rejse og Diæter 4 Rdr. daglig. Paa Grund af Omstændighederne vilde man dog ikke nægte ham (J. F. C. Wegener, Skovrider i Odsherred, tidligere slesvigsk Overførster) de foreslaaede 400 Rdl. som et personligt Tillæg²⁸). Disse Udtalelser viser, hvor liden Værdi Rigsdagen tillagde Stillingen som Overinspektør; den var 1860 tjenstlig set endnu ringere end Overførsterstillingen, og Wegener opfattede, saa vidt jeg ved, den beskedne Honorarpost korrekt. Efter hans Død blev Eide 1865 udnævnt til Overinspektør; hans tidligere Stilling som Akademiets Forstinspektør maatte naturligt give ham en stor Myndighed, og i Løbet af det følgende halve Aarhundrede voksede Overinspektionens Magt, paa Bekostning af de usikkert stillede Skovridere, som først 1902 fik kongelig Udnævnelse og Rang med Statsskovriderne, — og til Skade for Skovbruget.

»Der var dem, der stærkt bebrejdede Müller, at han søgte bort fra Landbohøjskolen og overtog disse store Stillinger«. Fra min

Ungdom mindes jeg godt saadanne Udtalelser, over for hvilke jeg da pegede paa den nærliggende Opgave: at reformere vort Skovbrugs Bestyrelse. Da M. i Februar 1882 fortalte mig, at han var udnævnt til Overførster, ledsagede jeg min Lykønskning med de Ord: »Det visse er, at Landbohøjskolen mister en udmærket Lærer«. Jeg ansaa ikke Eides to Stillinger for at være »store« eller »høje«, undtagen efter Rangforordningen.

Det er forstaaeligt, at P. E. Müller gav efter for Fristelsen, da J. B. S. E s t r u p tilbød ham en Stilling som Overførster. I selve dette Tilbud laa jo en stor Anerkendelse over for en Mand, hvis Kendskab til praktisk Skovbrug saavel som til praktisk Administration var saare beskedent, og man kunde med nogen Grund antage, at Tilbudet aabnede Udsigt til et videre Fremtidsperspektiv. Selv nærede M. paa dette Tidspunkt²⁹) den Anskuelse (som jeg har fremsat i Tilskueren 1894), at »Skovbruget vilde skyldte den Autoritet megen Tak, der greb Lejligheden til i en nær Fremtid at samle al forstlig Administration paa ét Sted, under én overordnet Embedsmand«.

Uagtet Estrup var Forstkandidat, Ejer af vidtstrakte Skove og ivrig Forstmand, havde han som Finansminister ikke grebet stærkt ind i Driften eller Styrelsen af Statsskovene*), som hørte ind under den myndige Departementschef C. A. C a r o c; men det var blandt Forstmænd en almindelig Tro, at det uventede Valg af Overførster skulde føre til en Omdannelse af Statsskovenes Overledelse, i den Retning som Folketingsudvalget 1870 havde anvist. —

P. E. Müller var en dygtig og pligtopfyldende Lærer, hvis Anseelse sikkert voksede Aar for Aar. Selvfølgelig kunde han lige saa lidt som nogen anden beherske hele det store og mangeartede Stof, der hørte ind under hans Lærergerning³⁰); med rigtigt Blik for sine naturlige Anlæg samlede han først og fremmest Arbejdet om Skovdyrkningslæren; men han følte det som sin Pligt, ogsaa at tilvejebringe et Grundlag for Skovbrugets Produktionsstatistik: »Jeg tror, at den, der vil værne om vort skønne Fag, de mange ideelle Interesser, og de mulige klimatiske Fordele, der knytte sig til dets Bestaaen, griber de sikreste og vægtigste Vaaben ved at arbejde for, at det kommer til at udfylde den Plads i Rækken af Landets industrielle Erhvervskilder, som det kan og bør indtage«³¹). Ogsaa paa Skovbrugshistoriens Omraade ydede han et værdifuldt Arbejde. Det var »karakteristisk for Müllers Undervisning, at selv de Dele af den, der i ringere Grad hvilede paa selvstændige Under-

*) Dr. C. M. Poulsen har fortalt mig følgende: Kort efter at Estrup var blevet Konseilspræsident og Finansminister, traf de to Mænd hinanden. P. udtalte da Haabet om, at E. vilde rydde op i Statens Skovbrug, men fik til Svar, at E. ikke vilde stikke sin Haand i den Hvepsere, og at han kun var politisk Minister.

søgelsers, var prægede af en vis Festivitas, som i høj Grad bragte Eleven til at føle, at han stod overfor en Lærer, hvis Strenghed og store Fordringer var et Udtryk for den Alvor, hvormed han opfattede sin Lærergerning³²).

Hermed er det dog ikke givet, at M. var Lærer af Lyst, og hvor de ringere Elever — eller hele Hold af saadanne — ikke evnede at opfylde hans Fordringer, kan han vel have følt sig trykket af den daglige Undervisnings Ensformighed og af Vanskelighederne ved at faa Tid og Arbejdsro til videnskabelige Friluftsstudier. Selv fremstiller han Forholdene saaledes:³³) »Jeg har maattet læse 12 Timer om Ugen i de 7 Maaneder og mindst 8 Timer i de 2 Maaneder af Aaret foruden at afholde en praktisk Øvelsestur paa 3 à 4 Uger med 8 Timers dagligt Arbejde samt en Del Løverdagesekursioner, Skriveøvelser o. dsl.« Hver Søgnedag fra 23. August til 31. Marts var besat; i April og en Del af Maj gik Tiden med Eksamen; Juni var optaget af Øvelser. Friluftsstudierne maatte aldeles overvejende henlægges til Sommerferien og til enkelte Foraarsdage.

Det ligger nær at spørge: Kunde Müller dog ikke tage ud i Skovene mellem Holte og Hillerød paa de Dage, hvor hans Undervisning sluttede Kl. 11, eller hvor den ikke begyndte før Kl. 1—2? Her maa man imidlertid regne med Datidens Toggang. 1878, det Aar da første Del af »Studier over Skovjord« blev fuldført, gik der Tog fra København til Hillerød Kl. c. 8, 11, 3½, 5¼ og 9, medens der kom Tog til København fra Hillerød Kl. 8¾, 11¼, 2, 6¼, 10. Man var 35—45 Minutter om at naa til Holte og 65—80 Minutter om Rejsen til Hillerød³⁴). Paa Undervisningsdage var det umuligt at faa nogle Timers samlet Arbejdstid i Geels Skov, endsi i fjernere liggende Skove.

Ogsaa et andet Spørgsmaal er nærliggende: Kunde Timeplanen ikke lægges om, saa at Læreren en eller to Ugedage var fri for Undervisning? Vaupell havde forstaaet at indrette sig saaledes³⁵). Det vilde vel næppe have været ugørligt at faa en saadan Ændring vedtaget i Undervisningsraadet, men den havde medført, at der andre Dage maatte undervises 3 eller 4 Timer, og dette var mere, end man turde byde sig selv i det usle Lokale. Undervisningen i Skovbrugsfagene maatte en Snes Aar igennem nøjes med Del i en slet ventileret og slet opvarmet Læsesal paa 64 Kvadratalen, hvortil kom et Samlingsrum paa 84 og et Lærerværelse paa 22 Kvadratalen; Loftshøjden var 5 Alen; kunstig Belysning fandtes ikke³⁶). — Til de usle Rum svarede den beskedne Løn; M. naaede paa Landbohøjskolen ikke op over 3200 Kroner plus et lille Dyr-tidstillæg. Han burde haft den dobbelte Løn og det halve Arbejde.

Men var det da ikke muligt at dele Undervisningen mellem to Lærere? Allerede 1867 havde man jo haft Planer, der gik i denne Retning, og det vilde unægtelig have været en ypperlig Løsning at

ansætte H. P. W i n g e sammen med P. E. Müller. I en Skrivelse 27. Marts 1868 til Landbohøjskolens Direktør, E. R o s e n ø r n, som tillige var Forst-Eksaminationskommissionens Formand³⁷), havde Müller udtalt, at »dersom man . . . senere skulde finde det hensigtsmæssigt at dele Forstdocentpladsen, vil jeg uden Tvivl være i Stand til at overtage den naturhistoriske Del af samme og vil da forhaabentlig kunne tilbyde min Tjeneste«. Da Delingen ikke fandt Sted »gik han [1872?] til Indenrigsministeren, C. A. F o n n e s b e c h, og mindede om Ministeriets Løfte. Svaret gik imidlertid ud paa, at Supplikanter ikke kunde stille Fordringer, de maatte tage, hvad der bødes dem«³⁸). Her maa foreligge en eller anden Misforstaaelse: Noget Løfte om at dele Lærervirksomheden har Ministeriet ikke kunnet give, da hertil jo vilde kræves en Bevilling, som ikke forelaa, og som heller ikke var søgt. Ved Forhandlingerne om Rejsestipendiet forudsatte Finansudvalget, at vedkommende »ikke skulde være prædestineret . . . til at være Fortdocent«; Fonnesbech, som dengang var Finansminister, godkendte denne Opfattelse, og N. C. F r e d e r i k s e n, der stod i Forbindelse med Winge, udtalte, at han ansaa Ministeren, »hvis han maatte finde det ønskeligt«, for at være berettiget til at dele Stipendiet i to³⁹).

Imidlertid overtog P. E. Müller Stillingen som eneste Lærer i Skovbrug, og den forblev udelt, saa længe han var knyttet til Landbohøjskolen. Sikkert er det jo heller ikke, at der har været en Mand, som kunde og vilde dele Arbejdet med ham; 1875 havde Winge tiltraadt Stillingen som Overførster paa Frijsenborg. Først paa Finansloven for 1883—84 blev der (fra 1. Juni 1883) oprettet en Assistentstilling, og efterhaanden overtog Assistenten to Femtedele af Undervisningen, i et Halvaar 1885 endog den hele; 1887 blev Stillingen forandret til en fast Lærerstilling, og 1894 flyttede Undervisningen ind i ny og langt bedre Lokaler.

Med god Grund kunde Müller føle sig overlæst som Lærer, og da han traadte »over i Statsskovenes Administration, haabede han vistnok, at Forandringen skulde bringe ham rigeligere Fritid til Studier og litterær Virksomhed . . . det turde vel være, at en Forbliven paa Landbohøjskolen i saa Henseende havde budt ham bedre Kaar, ligesom den havde stillet ham mere frit og givet ham mere Lejlighed til at virke selvstændig paa andre Omraader«⁴⁰).

Dersom Estrup, hvad jeg formoder, dengang han 1882 indgav sin Forestilling til Kongen, har haft Planer om at ændre Statsskovenes Overledelse, da maa han snart efter have opgivet dem. August 1882 døde, kort efter Eide, Overførsteren for 1ste Inspektion, W. M o l t k e; i hans Sted blev ansat en Mand paa 64 Aar, F. E. B o d e n h o f f, som snart kunde gaa af; men ved hans Afgang 1889 blev R. B. L e t h, der kun var lidt ældre end Müller, udnævnt til Overførster, og hermed var der slaet en Bom for Gennemfø-

relsen af det sekundære Forslag fra 1870. Det primære maatte anses som bortfaldet allerede 1886, da en anden Mand af samme Aldersklasse, A. E. D. Bruhn, fulgte efter den gamle Overførster F. v. Wimpffen i Jylland.

Imidlertid foregik der snart efter vigtige Ændringer inden for Centraladministrationen. Ved Lov af 8. Maj 1894 blev der oprettet et Landbrugsdepartement, med Knud Sehested som Chef, og dermed voksede et Haab, jeg kort forinden, da et Ministerium for offentlige Arbejder var blevet udskilt af det overvældende store Indenrigsministerium, havde udtalt, om at al forstlig Centraladministration maatte blive samlet paa ét Sted, under én overordnet Embedsmand⁴¹). 1896 blev der oprettet et Landbrugsministerium, med Knud Sehested som Minister, og Statsskovene blev henlagt hertil fra Finansministeriet. Efter et Aars Virksomhed gik S. af som Minister og traadte ikke senere ind i Statstjenesten, men 1899 gav han mit Forslag sin fulde Tilslutning⁴²). Nu udtalte P. E. Müller sig imidlertid mod en saadan Centralisation, og for den Løsning at man kun skulde give »en Forstmand Centralforvaltningen paa det rent faglige Omraade« af Statsskovbruget, uden nogen Forbindelse med andre Grene af Skovbrugets Bestyrelse⁴³).

Mens Aarene gik, blev alt dog ved det gamle.

Nu og da kunde Ensformigheden blive afbrudt ved Udenlandsrejser og forstligt Kommissionsarbejde: 1884 var Müller Kommissær ved den internationale Skovbrugsudstilling i Edinburgh; 1887 havde han Sæde i Kommissionen om Landbohøjskolens Udvidelse; 1888 var han Formand for Skovbrugsudvalget ved den nordiske Udstilling i København; senere Formand i Kommissioner om Skovfogeduddannelsen (paa Grundlag af en Betænkning fra Dansk Skovforening), om Statsskovenes Planlægning og om Organisation af et forstligt Forsøgsvæsen; desuden 1901—1909 Formand for Forsøgsvæsenets Tilsynskommission⁴⁴) (i Kraks Blaa Bog staar fejlagtig: »Formand for Statens forstlige Forsøgsvæsen«).

Paa Forsøgsvæsenets Vegne deltog M. i de Møder, som den internationale Forening af forstlige Forsøgsanstalter holdt i Maria-brunn 1903 og Stuttgart 1906. Ved det sidstnævnte Møde havde Formanden, Professor Anton Bühler, tilvejebragt en stor Humusudstilling⁴⁵); bl. a. blev der nedsat en Humuskommission, med Adam Schwappach som Formand, i hvilken Müller var selvskreven som Medlem; i et Tremands-Udvalg inden for denne Kommission var han vistnok Formand; de to andre Udvalgsmedlemmer, Albert og Potonié, var begge Preussere, ligesom Schwappach, og begge yngre Mænd. Maaske er det heraf, at der er opstaaet den fantastiske Fortælling om, at P. E. Müller straks blev valgt til Kongressens selvskevne Præsident. Bühler var fra først til sidst Præsident (Obmann) for Mødet, som Müller — efter en

Udsoning med E. R a m a n n, til stor Glæde for denne — forlod, inden det var sluttet. Saavel ved den sidste Dags Møde, i Ravensburg, som ved den officielle Slutningsbanket i Friedrichshafen og ved en forudgaaende Kongefrokost ude i Skoven, var jeg den eneste Repræsentant for Danmark. —

Først 1909, da Leth trak sig tilbage, efter at være fyldt 70 Aar, blev de to nordsjællandske Overførsterinspektioner midlertidigt samlede under Müller. Men nu var en ny Tid ved at bryde frem. November 1910 fremkom Betænkning fra en af Landbrugsministeriet nedsat Kommission, med Departementschef L. W u l f f som Formand, angaaende Ændringer i Statsskovvæsenets Administrationsforhold. Kommissionen var enig om, at Overførsterinstitutionen burde ophæves, men man havde delt sig i et Flertal og et Mindretal. M. hørte til Flertallet og har sat sit Navn under følgende Forslag:⁴⁶⁾ »Overbestyrelsen for Statsskovvæsenet og de under dette hørende Institutioner henlægges til en umiddelbart under Landbrugsministeren staaende Forstdirektion, der med de den underlagte Kontorer udgør en Afdeling af Landbrugsministeriet. Under Direktionen henlægges tillige Overbestyrelsen af Sorø Akademis Skove og af Klitvæsenet samt Sager vedrørende Statens Tilsyn med de private Skove«. Hermed havde Müller nærmet sig stærkt til mit Forslag af 1894, men nu kunde dette ikke gennemføres.

Paa Grundlag af Mindretalsforslaget fremkom L. 13. Maj 1911, om Oprettelsen af et Direktorat for Statsskovbruget og om Nedlæggelsen af Statens Overførsterembeder. 26. Juni 1911 modtog P. E. Müller sin Afsked som Overførster, fra 1. August at regne, og blev samtidig udnævnt til Storkors af Dannebrog⁴⁷⁾. 1920 opførte han tillige at være Overinspektør for Sorø Akademis Skove. Skovbrugsdirektør blev han ikke.

En mærkelig labyrintisk Løbebane var hermed afsluttet. Det kan synes vanskeligt at finde Ariadnetraaden. Maaske er den dog knyttet til nogle Ord af P. E. Müller, der møder os tæt ved Indgangen:⁴⁸⁾ »Saa langt jeg kan huske tilbage, har jeg haft en levende Interesse for Naturhistorien, navnlig Zoologien, og det var mit Haab engang at kunne vælge denne til Livsstudium«. Man har vistnok almindeligt opfattet disse Ord saaledes, at »denne« skulde gaa paa »Zoologien«, men der maatte da have staaet »denne sidste«. Naar vi udskyder Ordene »navnlig Zoologien«, som har Forbindelse med, at Doktordisputatsens Emne er zoologisk, peger Ordet »denne« hen paa det mere omfattende Begreb: Naturhistorien.

Noter.

¹⁾ Dansk biografisk Lexikon (S. B. Trige). ²⁾ Indbydelsesskrift t. Universitetets Reformationstest 1872, S. 91. ³⁾ Indbydelsesskrift for Skolen 1856, 57, 58. ⁴⁾ Kwartprotokol: »Forberedelsesexamen for Forststuderende«, i Universitetets Arkiv. ⁵⁾ Kwartprotokol: »Forberedelsesexamen for Veterinærer«, i Universitetets Arkiv. ⁶⁾ Bekendtgørelse 10. Okt. 1850, jfr. den interessante, af Madvig underskrevne, Indstilling 28. Sept. 1850 (Kultusministeriets Forestillinger for 1850, Nr. 3299). ⁷⁾ Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Beretning for 1858—59 og 1859—50, Kbhv. 1861, S. 5; Betænkning ang. Udvidelse af Højskolen, Kbhv. 1887, S. 11. I Betænkningen af 27de Juli 1855, som førte til Højskolens Oprettelse, havde man indtaget et andet Standpunkt. ⁸⁾ Underretning og Veiledning for Veterinaireleverne . . . Kbhv. 1844. Collin var Overbestyrer af Veterinærskolen 1834—49 og søgte at hæve Dyrlægestanden. ⁹⁾ Højskolens Indmeldelsesprotokol. Her staaer fejlagtigt, 1859 opført som det Aar, hvor M. har taget Forberedelsesexamen. ¹⁰⁾ Højskolens Eksamensprotokoller. ¹¹⁾ Den kongelige Veterinær og Landbo Højskole 1858—1908 (Højskolens Festskrift 1908) S. 519 (Odin T. Christensen). ¹²⁾ Om Forstundervisningen i ældre Tid se Højskolens Festskrift S. 106—122 (A. Oppermann). Undervisningen blev 1863 henlagt til Landbohøjskolen, men først 1869 indlemmet i denne. ¹³⁾ Kommissionens Arkiv 1860 Nr. 477; Sjællandske Landsarkiv. ¹⁴⁾ Universitetets Indbydelsesskrift 1872 S. 91. ¹⁵⁾ Underretning for dem, som ville underkaste sig . . . Forstexamen, Kbhv. 1853. ¹⁶⁾ Lindes Meddelelser for 1857—63, S. 116 jfr. S. 98. Bek. 13. Maj 1850. ¹⁷⁾ Linde, anf. St. S. 310; Folioprotokol i Universitetets Arkiv. ¹⁸⁾ Kommissionens Arkiv, Forstexamensattester 1835—1869, 29. Marts 1867. Eksamen sluttede allerede 1866. ¹⁹⁾ Kommissionens Arkiv 1863, Nr. 546. ²⁰⁾ Kommissionens Arkiv 1861 Nr. 500; jfr. 1863 Nr. 528. Plan for de Forststuderendes Underviisning og Examen, Kbhv. 1864; jfr. Højskolens Undervisnings- og Examensplan 1867, S. 45, 54, 58; Plan af 1874 S. 73. ²¹⁾ C. C. A. Gosch: J. C. Schiødte II, S. 227. ²²⁾ Højskolens Festskrift 1908, S. 387 (Georg F. L. Sarauw). ²³⁾ Om disse Udnævnelser m. v. se Ministerialtidende. ²⁴⁾ Se herom A. Oppermann: Bidrag t. d. danske Skovbrugs Historie 1786—1886 (= Tskr. f. Skovbrug Bd. X), S. 229—238. ²⁵⁾ Rigsdagstidende 1869—70, Tillæg B., Sp. 1334, 1327. ²⁶⁾ Ministerialtidende 1882 B, Side 74 og 75. ²⁷⁾ Lindes Meddelelser for 1849—56, II, S. 292—295. A. Oppermann i Sorøbogen II, S. 76. ²⁸⁾ Rigsdagstidende 1860—61 Anh. B, Sp. 97—100. ²⁹⁾ Tidsskrift for Skovvæsen 1899 B, Side 88. ³⁰⁾ Jfr. A. Oppermann: Om P. E. Müllers Forelæsningshæfter (Botanisk Tidsskrift Bd. 39). ³¹⁾ P. E. Müller: Omrids af en dansk Skovbrugsstatistik, 1881, S. 12. ³²⁾ A. Oppermann: Skovbrugshistorie S. 312. ³³⁾ Højskolens Festskrift 1908, S. 392. Jfr. de halvaarlige Timeplaner. ³⁴⁾ Fabers Rejseliste for de paagældende Aar. ³⁵⁾ Chr. Vaupell: De danske Skove, 1863, S. IX. ³⁶⁾ Jfr. A. Oppermann i Tidsskrift for Skovvæsen 1897 A, Side 13. ³⁷⁾ Møder i Forst-Examinationskommissionen 1863—68. ³⁸⁾ Georg F. L. Sarauw, anf. St. ³⁹⁾ Rigsdagstidende 1867—68, Folket. Forh. Sp. 2960, 2991. ⁴⁰⁾ Dansk Biografisk Lexikon Bd. XI, 1897 (A. Oppermann). ⁴¹⁾ Et Stebarn i Administrationen (Tilskueren, Marts 1894). ⁴²⁾ Tidsskrift f. Skovvæsen 1899 B, Side 64. ⁴³⁾ Smst. S. 101. ⁴⁴⁾ Organisatoriske Bestemmelser for Ledelsen af det forstlige Forsøgsvæsen, af 25de Juni 1901. ⁴⁵⁾ Anton Bühler: Untersuchungen über die Bildung von Waldhumus, Tübingen 1910. Udførlig Beretning om Mødet findes i Centralblatt f. d. gesammte Forstwesen 1906. Jfr. den trykte »Protokoll über die Verhandlungen bei der 5. Versammlung . . .« S. 107. ⁴⁶⁾ Betænkning ang. Ændringer i Statsskovv. Administrationsforhold, 1910. ⁴⁷⁾ Statstidende 1911—12. ⁴⁸⁾ Universitetets Indbydelsesskrift 1872.

Smaa Meddelelser.

Den 12. December f. A. afgik fhv. Arkivamanuensis ved det norske Rigsarkiv W. R a s c h ved Døden. Han var født 3. Maj 1847 i Luster i Sogn som Søn af Sognepræst i Jostedalen Ole Christian Rasch og Andrea Wilhelmine Daae, begge af gamle Embedsslægter. Rasch blev 1869 Student og Aaret efter cand. fil. I flere Aar var han ansat som Amanuensis ved Universitetsbiblioteket, men overgik derfra til Rigsarkivet i samme Stilling og virkede her, til han nødtes til at tage sin Afsked paa Grund af Alder. I Aaret 1902 blev Rasch Medlem af Bestyrelsen for den norske Afdeling af Samfundet for dansk-norsk Genealogi og Personalhistorie, og tre Aar senere overtog han Stillingen som Bestyrelsens Sekretær. Dette Hverv varetog han med aldrig svigtende Interesse lige til Opløsningen af det gamle Fællesskab fandt Sted i 1928. Fra 1893 til 1923, da Offentliggørelsen af økonomiske Grunde maatte standses, leverede Rasch desuden det aarlige Tillæg »Dødsfald i Norge«, ligesom han i øvrigt var en flittig Bidragyder til Tidsskriftet. Af hans selvstændigt udgivne Arbejder kan nævnes »Slægten Knaagenhjem« 1910 og »Sædegaarde i Sogn« 1911. Han besad et indgaaende Kendskab til norsk Personalhistorie og var altid villig til at gøre andre delagtige i sin Viden. Vi er mange her i Danmark, der har Grund til at takke Rasch for den store Imødekommenhed, han altid viste den, der søgte hans Hjælp.

H. Hj.-N.

Familien Møhl.

Foranlediget ved en Forespørgsel fra Hr. Førstebibliotekar i Oslo P. Sommerfeldt vedrørende den Møhl, der 1792 var Medlem af Norske Selskab og af Hensyn til den Usikkerhed, der har hersket om de to Personer af Navnet Møhl, der nævnes i Rahbeks Erindringer, hidsættes følgende Meddelelser om Slægten Møhl til Dels efter Arkivar S. Nygårds Samlinger.

Urmager N i k o l a j M ø h l, † 25. April 1789 i Kolding, 74 Aar; gift 1° 28. Jan. 1751 i Kolding m. Maren Hansdatter † 20. Dec. 1766, 50 Aar; 2° før 1768 m. Helvig Pedersdatter Trane.

Af Nik. Møhls mange Børn døde de fleste som smaa, kun to Sønner blev voksne, nemlig af første Ægteskab

1. H a n s C h r i s t i a n, f. 15. Aug. 1757 i Kolding; 1778 Stud., 1779 2. Ex., 1784 Lærer for Stiftsbefalingsmand o. Aggershus, Statsminister J. E. Skeels Børn, 1793 Konsumtionsskriver ved Nørreport, 1799 Kontrollør ved Kbhvns. Havn, 1816 virk. Kammerraad, afsk. 1833 † 3. Febr. 1843 i Kbhvn. Gift 1794 m. Maria Achton Fabricius, f. 1773, dbt. 9. Juni i Leirskov † 27. Juli 1819. — Børn.
 - A. N i c o l a i C h r i s t i a n, f. 28. Juli 1797 i Kbhvn. † 3. Nov. 1830, stod ved Kammas og Knud Lyhne Rahbeks Dødsleje, Prof., Dr. med.
 - B. C h r i s t i a n e A m a l i e, f. 21. Jan. 1802 † 6. Maj 1876; gift 21. Okt. 1829 m. Bestyrer af Borgerdydskolen, Dr. phil. Niels Bygom Krarup (1792—1842).
 - C. C a r l E m i l, f. 1805 † 7. April 1888, Byskriver i Vejle, Etatsraad.

- D. Hanne Marie, f. 4. Febr. 1808 † 30. Okt. 1835; g. 1. Okt. 1828 m. Missionær i Trankebar, Præst i Ølstykke Knud Eskild Møhl, f. 17. Jan. 1805 † 15. Juni 1890.
- E. Vilhelm August, f. 1812, Boghandler i Bergen.
- 2 Stefan (af andet Ægteskab), f. 1768 i Kolding, dbt. 15. Jan. † 1. Jan. 1826, Præst i Vejby—Tibirke; g. 1802 m. Anna Catharine Nissen, f. 25. Juli 1870 i Ribe † 14. Marts 1863 i Vejle.

L. B.

Spørgsmaal og Svar.

Spørgsmaal.

1.

Ring.

Jacob Ibsen Ring, Stor-Købmand i Roskilde gennem mange Aar, i hvert Fald fra 1713, var gift med Anna Margrethe Hieronimus-Datter. Ægteparret havde et stort Antal Børn, født mellem 1713 og 1732. (Mange kendte Mænd nedstammer fra dette Ægtepar, som blandt andet var Biskop J. P. Mynsters Oldeforældre). Hun døde i Roskilde 10. Juli 1742, han døde nogle faa Dage før. Han var muligvis gift en Gang tidligere.

1) Kendes hans eller hendes Fødested, Fødselsaar, Forældre eller andet om Oprindelse?

2) Vides det, om han tidligere har været gift, og da med hvem?

En Datter af dette Ægtepar, Karen Jacobs-Datter Ring, (døbt 11. Juli 1726, Roskilde Domsogn, død 21. Juni 1797 i Forvalter-Boligen paa Rosenborg i København som Enke efter Taxateur Lauritz Walther) var første Gang gift med Undertøjmester eller Underskriver ved Tøjhuset Gert Bendixen, viede 15. Maj 1748, Slotskirken, Kbh. Han døde før 1753.

3) Vides noget om hans Oprindelse og Datoen for hans Død?

For Svar paa disse Spørgsmaal vil jeg være meget taknemmelig.

T. Vogel-Jørgensen,
Martensens Allé 3, Kbh. V.

2.

von Hirsch—von Heesen.

Gierdt Christoph von Hirsch (Hirschen) døde i Norge som oberstløjtnant 29. Sept. 1721, »70 aar, 5 maaneder og 3 uger gammel«, c: født ca. 8. April 1651. Han var gift med Elisabeth Sophie von Heesen (gift før 1. Aug. 1676).

Selv oplyser han at ha tjent som »Overofficier« fra 1675. Sees 1. gang som løjtnant forsommeren 1676 ved det av general H. Walther hvervede dragonregiment, der da kommandertes av oberst Trap. (N. P. Jensen: Den Skaanske Krig s. 101). General Walter var med på toget mot Wismar høsten 1675, og blev kommandant i denne by 15. Decbr. 1675. I følge Vaupell, bind 2/2 s 587 blev regimentet hvervet i efteraaret 1675, og lå om vinteren 1675/76 i Altona.

Gierdt Christoph von H., der talte og skrev tysk, er således formentlig hvervet som løjtnant i Tyskland i efteråret 1675.

Oplysninger ønskes om når og hvor de ovennævnte er gift, når og hvor født, og om begge personers ascendens.

Forøvrigt er jeg taknemlig for alle oplysninger ang. personer af navnet Hirsch der har levet i Danmark eller hertugdømmerne i det 17. og 1. halvdel av 18. aarh.

P. E. Hirsch.

premierløjtnant, o.r.sakfører,
Bodö, Norge.

3.

Munthe.

Ved Efterforskning af min Oldefader, Krigsraad og Toldbetjent i København, F. W. A. M u n t h e's (ca. 1791—1831) Fødested og Herkomst, finder jeg i Skt. Petri Kirkes Dødsprotokol, at han d. 13. Juni 1831 er begravet fra denne Kirke og bisat paa Assistent's Kirkegaards tyske Afdeling. Den 2. Jan. 1853 er en ugift Datter L a u r a R o s a l i e M a r i e og d. 16. Marts 1858 en Sønesøn bisat i det samme Gravsted.

En Undersøgelse i Landsarkivet giver til Resultat, at hverken Friedrich Wilhelm Adolph Munthe's Daab (ca. 1791) eller hans Giftermaal med M a r t h e M a r i e S p e n d r u p (ca. 1818) har fundet Sted fra Skt. Petri Kirke, ej heller er de i København fødte Børn i dette Ægteskab døbt i denne Kirke, men derimod i københavnske Sognekirker.

Munthe har, efter hvad jeg har kunnet konstatere, ikke haft nogen Tilslutning til Tyskland eller Hertugdømmerne udover:

- 1) hans Plejefader J o h a n H e i n r i c h W i l h e l m v. H a f f n e r var født i Rendsborg 10. August 1746, men levede paa den Tid, han tog Munthe til sig som sin Plejesøn (ca. 1794) i København som Generaladjutant hos Kongen.
- 2) I Munthe's russiske Soldaterpapirer (han var Sekondlieutenant i den russiske Hær fra 1815—1817) staar som Fødested opgivet »de holstenske Provinser« (iøvrigt i Modstrid med Familietraditionerne, og en Rapport fra det danske Artilleriregiment i 1810, da han faar sin Afsked fra den danske Hær, hvori der anføres, at Munthe efter eget Sigende er Søn af afdøde Etatsraad Munthe i Bergen, hvilket efter Undersøgelse af Bergens Kirkebøger viser sig ikke at passe.
- 3) Munthe var i 1818—1822 ansat som Amtsdieners og Hegereuters i Pløen, Neustadt, hvor hans tre ældste Børn er født.

Hvilke Forudsætninger krævedes i 1831 for at kunne blive begravet fra Skt. Petri Kirke? Skulde vedkommende være Medlem af den tyske Menighed, og var et saadant Medlemsskab betinget af tysk eller holstensk Herkomst, eller var det slet og ret et økonomisk Spørgsmaal?

Da en Besvarelse af disse Spørgsmaal maaske kunde bidrage til at kaste Lys over min Oldefaders Herkomst, — et Spørgsmaal som iøvrigt i sin Tid er behandlet af Hartvig Munthe i hans Bog om Familien Munthe, S. 608 f., og i en Artikel i nærv. Tidsskr., 7 I 117—21, Adelslægten Mund, er den uddød, eller lever den endnu?, — vilde jeg være taknemlig for et Svar paa mit Spørgsmaal?

F. Munthe Østerbye,

Amagerbrogade 6, Kbh. S.

Medlemmer af Samfundet kan ved direkte Henvendelse til *Kraks Legats Kontor, Nytorv 17, København K.* erholde *Kraks Blaa Bog* for 11 Kr. (halv Bogladepris).

Samfundet ser sig ikke i Stand til at tilstille Bidragydere Særtryk. Hvis saadanne ønskes, maa Aftale træffes direkte med J. H. Schultz A/S Universitetsbogtrykkeri, Niels Juels-gade 12, København K., inden 14 Dage efter Heftets Modtagelse.

Medlemmer af Samfundet kan erhverve:

DR. K. CARØE:

DEN DANSKE LÆGESTAND I—V.

I. Doktorer og Licentiater 1479—1788.

II. Kirurger. 1738—1785.

III. Den danske Lægestand 1786—1838.

IV. Den danske Lægestand.

Supplementsbind til 7. Udg. (Læger, der har taget Eksamen efter 30. Januar 1838 og er døde inden 1. Januar 1901.)

V. Supplementsbind til I—IV.

for 8 Kr. Bind I—IV enkeltvis à 1 Kr. 50 Øre. Bind V 2 Kr.

Prisen for Ikke-Medlemmer er 12 Kr. Enkelte Bind 3 Kr.

HENRY BRUUN:

DANMARKS AMTSFORVALTERE 1660—1848

for 3 Kr. Prisen for Ikke-Medlemmer er 5 Kr.

FRITZ JÜRGENSEN WEST:

DE KONGELIGE AMTMÆND I HERTUGDØMMET

SLESVIG 1660—1864

for 1 Kr. 50 Øre. Prisen for Ikke-Medlemmer er 3 Kr.

samt

INDHOLDSFORTEGNELSE

TIL PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFTS

FØRSTE 50 BIND

I. Række 1.—9. Række II 1880—1929

for 2 Kr. Prisen for Ikke-Medlemmer er 3 Kr.

Henvendelse sker til A/S J. H. Schultz Forlagsboghandel, Havne-gade 15, København K.

